

18. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE

Mali Lošinj, Hrvatska, 19.–22. svibnja 2019.

S i m p o z i j

Integrativna bioetika i nova epoha

20.–21. svibnja 2019.

S t u d e n t s k a b i o e t i č k a r a d i o n i c a

Umjetnost i moral

19.–21. svibnja 2019.

O k r u g l i s t o l

Problem upravljanja okolišem i

nezavičajna divljač cresko-lošinjskog arhipelaga

22. svibnja 2019.

18th LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Mali Lošinj, Croatia, May 19–22, 2019

S y m p o s i u m

Integrative Bioethics and New Epoch

May 20–21, 2019

S t u d e n t B i o e t h i c s W o r k s h o p

Art and Morality

May 19–21, 2019

R o u n d T a b l e

**The Problem of Environment Management and
Allochthonous Game of the Cres-Lošinj Archipelago**

May 22, 2019

Osnivači i organizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Hrvatsko filozofsko društvo

Hrvatsko bioetičko društvo

Grad Mali Lošinj

Suorganizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Suorganizatori Studentske bioetičke radionice

Udruženje studenata filozofije

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za filozofiju

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

The founders and organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Croatian Philosophical Society

Croatian Bioethics Society

Town of Mali Lošinj

The co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Centre of Excellence for Integrative Bioethics

University Department of Croatian Studies, University of Zagreb

The co-organisers of the Student Bioethics Workshop

Students of Philosophy Association,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

Department of Philosophy,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

Pokrovitelji 18. Lošinjskih dana bioetike

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske

Primorsko-goranska županija

Jadranka grupa, Mali Lošinj

The patrons of the 18th *Lošinj Days of Bioethics*

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Ministry of Agriculture of the Republic of Croatia

Primorje-Gorski Kotar County

Jadranka Group, Mali Lošinj

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Organisation Committee of the <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	7
O <i>Lošinjskim danima bioetike</i> (Ante Čović) / About the <i>Lošinj Days of Bioethics</i> (Ante Čović)	11
Program 18. <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Programme of the 18th <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	15
• Detaljan program Studentske bioetičke radionice <i>Umjetnost i moral</i> / Detailed programme of <i>Art and Morality</i> Student Bioethics Workshop	32
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	37
• Simpozij <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / <i>Integrative Bioethics and New Epoch</i> Symposium	39
• Studentska bioetička radionica <i>Umjetnost i moral</i> / <i>Art and Morality</i> Student Bioethics Workshop	149
• Okrugli stol <i>Problem upravljanja okolišem i nezavičajna divljač cresko-lošinjskog arhipelaga</i> / <i>The Problem of Environment Management and Allochthonous Game of the Cres-Lošinj Archipelago</i> Round Table	207
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications	213
<i>Bioskop</i> : Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika / <i>Bioscope</i> : Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics . .	223
Adresar sudionika / Addresses of the participants	229
Donatori / Donors	245

**organizacijski
odbor
*lošinjskih dana
bioetike***

**organisation
committee of the
*lošinj days of
bioethics***

**ORGANIZACIJSKI ODBOR LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
ORGANISATION COMMITTEE OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Predsjednik / President:

ANTE ČOVIĆ (Zagreb)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

HRVOJE JURIĆ (Zagreb)

Poslovna tajnica / Business Secretary:

MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb)

Članovi / Members:

PAVO BARIŠIĆ (Zagreb), RUŽICA BAUMGARTEN (Mali Lošinj), ZVONKO BOŠKOVICIĆ (Rijeka), SULEJMAN BOSTO (Sarajevo), [IVAN CIFRIĆ], IGOR ČATIĆ (Zagreb), BARDHYL ÇİPI (Tirana), DEJAN DONEV (Skopje), ROBERT DORIĆIĆ (Rijeka), IGOR ETEROVIĆ (Rijeka), ALEKSANDRA FRKOVIĆ (Rijeka), SREĆKO GAJOVIĆ (Zagreb), LIDIJA GAJSKI (Zagreb), MICHAEL GEORGE (Fredericton), NADA GOSIĆ (Rijeka), GORAN GRGEC (Zagreb), KENJI HATTORI (Gunma), THOMAS SÖREN HOFFMANN (Hagen), LUKA JANEŠ (Zagreb), ORHAN JAŠIĆ (Tuzla/Sarajevo), ANA JELIĆIĆ (Split), VLADIMIR JELKIĆ (Osijek), MARIJAN JOŠT (Križevci), ŽIVKA JURIĆIĆ (Zagreb), JOSÉ ROBERTO GOLDIM (Porto Alegre), ŽELJKO KALUDEROVIĆ (Novi Sad), VALENTINA KANEVA (Sofija), MARINA KATINIĆ (Zagreb), IVICA KELAM (Osijek), KATICA KNEZOVIĆ (Zagreb), LIDIJA KNORR (Zagreb), DENIS KOS (Zagreb), MARKO KOS (Zagreb), TOMISLAV KRZNAR (Zagreb), ANA KUČIĆ (Mali Lošinj), SNJEŽANA KUČIĆ-KRSTAŠ (Mali Lošinj), MISLAV KUKOČ (Zagreb), MATO MARKOVIĆ (Zagreb), NADA MLADINA (Tuzla), NEVENKA MOROVIĆ-JANKOVIĆ (Mali Lošinj), AMIR MUZUR (Rijeka), TEODORA NOT (Zagreb), BORUT OŠLAJ (Ljubljana), JASMINKA PAVELIĆ (Zagreb), MILENKO A. PEROVIĆ (Novi Sad), LUKA PERUŠIĆ (Zagreb), ŽELJKO POLJAK (Zagreb), ALEKSANDAR RACZ (Zagreb), SANDRA RADENOVIĆ (Beograd), IVA RINCIĆ (Rijeka), DARIJA RUPČIĆ KELAM (Osijek), HANS-MARTIN SASS (Washington/Bochum), WALTER SCHWEIDLER (Eichstätt), MARIJA SELAK (Zagreb), ĐURĐICA ŠIMIĆIĆ (Mali Lošinj), MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zagreb), MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taichung), KIRIL TEMKOV (Skopje), MARIJA TODOROVSKA (Skopje), LUKA TOMAŠEVIĆ (Split), MARKO TRAJKOVIĆ (Niš), IVANA TUCAK (Osijek), KAREL TURZA (Beograd), VELIMIR VALJAN (Sarajevo), IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Zagreb), NIKOLA VISKOVIĆ (Split), VALERIJE VRČEK (Zagreb), IVANA ZAGORAC (Zagreb), KURT WALTER ZEIDLER (Wien), LJILJANA ZERGOLLERN-ČUPAK (Zagreb)

**ORGANIZACIJSKI TIM STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE /
ORGANISATION TEAM OF THE STUDENT BIOETHICS WORKSHOP**

DORA BUKOVAC (Zagreb), MARKO FERBER (Zagreb), MILA ERCEG (Zagreb), BUGA KRAÑELIĆ (Zagreb), ŠTEFANIJA KOŽIĆ (Zagreb), JOSIP PERIŠA (Zagreb), KRISTIAN PETER (Zagreb),IRENA RAGUŽ (Zagreb)

0

*lošinjskim danima
bioetike*

about the
*lošinj days of
bioethics*

Bioetika je mnogo više od nove znanstvene ili akademске discipline, ona je postala »znakom vremena«, i to posebnim znakom koji obilježava prelamanje epoha svjetske povijesti. I više od toga, postala je akterom procesa u kojima se okončava novi vijek kao doba znanstveno-tehničke civilizacije i počinje nova epoha. No, da bi postala znakom i akterom nastajanja nove epohe u povijesti svijeta, bioetika je i sama moralna proći intenzivnu razvojnu preobrazbu od stadija »nove medicinske etike« do stadija »integrativne bioetike«. Bio je to put od detektiranja »opasnog znanja« u Potterove vizije bioetike kao »mosta prema budućnosti« do stadija metodološke izgradnjenosti bioetike kao orientacijske znanosti, odnosno »znanosti opstanka« (Potter).

Opasnost za opstanak nastupila je u vidu apsolutiziranja i dominacije tehno-znanstvenog znanja. A kako tamo gdje je opasnost, »raste i ono sposonosno« (Hölderlin), u protuteži prema redukcionizmu opasnog znanja, te s onu stranu tradicionalne etike nastala je nova etička kultura kao zajednički horizont niza etičkih projekata i inicijativa – od projekta »svjetski ethos« Hansa Kunga, preko integrativne gospodarske etike Petera Ulricha i ekološke enciklike pape Franje, do projekta (integrativne) bioetike. Nova etička kultura pretpostavka je za »kulturu znanja«, a kultura znanja pretpostavka je za zasnivanje nove epohe u povijesti svijeta. Epohe se, naime, ne zasnivaju na dogadjajima, nego na dominantnom tipu ili paradigmi znanja. Metodološki obrazac pluriperspektivizma, koji je razvijen u sklopu projekta integrativne bioetike, uvođi kulturne perspektive u novu paradigmu znanja te time, naspram tehnoznanstvene redukcije znanja, uspostavlja kulturu znanja ili znanje kao kulturu.

Znanstveno-kulturnu manifestaciju *Lošinjski dani bioetike* treba utoliko vrednovati prema najvišem mjerilu doprinosa duhovnom zasnivanju nove epohe. U dijaloškom okviru *Lošinjskih dana bioetike* održivala su se i preplitala dva komplementarna idejna procesa:

- izgradnjanje koncepta integrativne bioetike
- programsko osmišljavanje (»europeizacija bioetike«) i stvarno etabriranje europske bioetike.

U sintezi tih procesa nastala je *integrativna bioetika* kao izvorni i zasnivajući koncept europske bioetike. U istom je razdoblju europska bioetika, otkrićem protobioetičara Fritza Jaha, dobila i polazništu točku vlastite tradicije. U otvoreni prostor nove tradicije ugrađeno je i potterovsko nasljeđe, koje je bioetički redukcionizam u međuvremenu u bitnome obezvrijedio. Doprinos *Lošinjskih dana bioetike* u osmišljavanju tradicijskog niza Jahr – Potter – integrativna bioetika nedvojben je i očigledan, dok prave razmjere ukupnog doprinosa *Lošinjskih dana bioetike*.

Bioethics is much more than a new scientific or academic discipline, it has become a “sign of the age”, a special sign that marks the turn of epochs of the world history. Even more, it has become the protagonist of processes of coming to an end of the Modern Age as the age of scientific-technical civilisation, and dawning of the new epoch. However, in order for it to become the sign and protagonist of the emergence of the new epoch, bioethics itself had to go through intensive developmental transformation from the stage of “new medical ethics” to the stage of “integrative bioethics”. It was a path from detecting “dangerous knowledge” and Potter’s vision of bioethics as a “bridge to the future” to the stage of methodological development of bioethics as the orientational science, i.e. “science of survival” (Potter).

Threat to survival has appeared in the form of absolutisation and domination of techno-scientific knowledge. And since “where the danger is, also grows the saving power” (Hölderlin), in counterbalance towards reductionism of dangerous knowledge and beyond the traditional ethics, a new ethics culture as a common horizon of numerous ethics projects and initiatives – from Hans Küng’s “World Ethos Project”, through Peter Ulrich’s integrative economic ethics and Pope Francis’ ecological encyclical, to the project of (integrative) bioethics. The new ethics culture is a prerequisite for a “culture of knowledge”, and the culture of knowledge is a prerequisite for establishing a new epoch in the history of the world. In fact, epochs are not based on events, but on the dominant type or paradigm of knowledge. Methodological framework of pluriperspectivism, developed as a part of the project of integrative bioethics, introduces cultural perspectives in the new paradigm of knowledge and thus establishes the culture of knowledge or knowledge as culture, as opposed to techno-scientific reduction of knowledge.

The scientific-cultural event *Lošinj Days of Bioethics* should be evaluated according to the highest scale of contribution to the spiritual establishment of the new epoch. In the dialogical framework of the *Lošinj Days of Bioethics* two complementary conceptual processes have been developing and intertwining:

- forming of the concept of integrative bioethics;
- programmatic formulation (“Europeanization of bioethics”) and the actual establishment of the European bioethics.

Through synthesis of these processes *integrative bioethics* emerged as an original founding concept of the European bioethics. In the same period, the European bioethics came upon the starting point of

ke u prijelomnom vremenu povijesti bioetike, koje je bioetiku učinilo »znakom i akterom« prijelomnog vremena u povijesti svijeta, tek treba istražiti.

Lošinjski dani bioetike u sinergiji s drugim stalnim manifestacijama (*Riječki dani bioetike, Bioetički forum za jugoistočnu Europu, Osječki dani bioetike*), s razvijenom međunarodnom suradnjom, izgradenim bioetičkim institucijama, bogatom publicistikom te s brojnim bioetičkim projektima učinili su Hrvatsku geografskim i duhovnim središtem europske bioetike i mjestom razvojnih pomaka globalno-svjetske bioetike.

Kada je 10. studenoga 2014., na prijedlog Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj, ministar znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske proglašio *Znanstveni centar izvrnosti za integrativnu bioetiku*, ocjena o globalnoj mjerodavnosti bioetičkih zbivanja u Hrvatskoj dobila je ne samo administrativnu nego, prethodno provedenim postupkom međunarodnog recenziranja, i autonomno znanstvenu potvrdu. Time je svim sudionicima u projektu razvijanja i institucionaliziranja ideje integrativne bioetike odano vrhunsko priznanje koje je dimenzionirano zakonskom definicijom: »Znanstveni centar izvrnosti je znanstvena organizacija ili njezin ustrojeni dio ili skupina znanstvenika koja po originalnosti, značenju i aktualnosti rezultata svoga znanstvenog rada ide u red najkvalitetnijih organizacija ili skupina u svijetu unutar svoje znanstvene discipline« (čl. 29., st. 1. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju).

Znanstvenom centru izvrnosti za integrativnu bioetiku pridružuju se ove godine, u krugu suorganizatora, obnovljeni Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, koji tom gestom i pojačanim doprinosom žele nadoknaditi izgubljeni korak s aktualnim promišljanjima vremena u kojem živimo. Svojevrsnu poantu ovogodišnjih *Lošinjskih dana bioetike* predstavlja uvodno izlaganje Michaela Cheng-tek Taija, dobitnika nagrade »Fritz Jahr« 2019. godine, koje u metodološkom zrcalu integrativne bioetike uspostavlja konceptualnu svezu azijske i europske bioetike.

Prof. dr. sc. Ante Čović
Predsjednik Organizacionog odbora
Lošinjskih dana bioetike

its tradition with the discovery of the proto-bioethicist Fritz Jahr. Potterian heritage was also built in the open area of the new tradition, but in the meantime it was essentially devalued by bioethical reductionism. Contribution of the *Lošinj Days of Bioethics* to the conceptualisation of the tradition series *Jahr – Potter – integrative bioethics* is undeniable and obvious, while the true dimensions of the overall contribution of the *Days* in this crucial period in the history of bioethics, which has made bioethics the “sign and protagonist” of the turning point in the world history, is an issue yet to be explored.

The *Lošinj Days of Bioethics* in synergy with other regular conferences (*Rijeka Days of Bioethics, Southeast European Bioethics Forum, Osijek Days of Bioethics*), a developed international cooperation, established bioethical institutions, numerous publications and bioethical projects have made Croatia a geographical and spiritual centre of the European bioethics and a place of developmental shifts of the global bioethics.

At the suggestion of the National Council for Science, Higher Education and Technological Development, the Minister of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia declared on 10 November 2014 the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics*, one of the seven such centres in Croatia. Thus, all the participants in the project of developing and institutionalising the idea of integrative bioethics received the top acknowledgment shaped by the legal definition: “Centre of excellence is a scientific organisation, or its organisational part, or a group of scientists that is by its originality, significance, and relevance of its scientific work results one of the highest quality organisations or groups in the world within its scientific discipline” (Article 29, paragraph 1 of the Act on Scientific Activity and Higher Education).

This year, the renewed University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, is joining the Centre of Excellence for Integrative Bioethics in the circle of co-organisers. With this gesture and an increased contribution, the Department wants to make up for the lost step with the current considerations of the time in which we live. A lecture by Michael Cheng-tek Tai, the winner of the *Fritz Jahr* Award for 2019, which in the methodological mirror of integrative bioethics establishes a conceptual link between Asian and European bioethics, is the point of this year’s *Days*.

Prof. Ante Čović, Ph.D.
President of the Organisation Committee of
the Lošinj Days of Bioethics

program

programme

NEDJELJA, 19. svibnja 2019. / SUNDAY, May 19, 2019

**Dolazak i smještaj sudionika (Hotel Aurora, Sunčana uvala) /
Arrival and accommodation of participants (Aurora Hotel, Sunny Bay)**

19.00 *Večera / Dinner*

20.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Otvaranje Studentske bioetičke radionice »Umjetnost i moral« /
Opening of the Student Bioethics Workshop “Art and Morality”***

PONEDJELJAK, 20. svibnja 2019. / MONDAY, May 20, 2019

9.00–9.45 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches***

9.45–10.15 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Plenarno izlaganje / Plenary paper

MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taiwan/Tajvan): The Three Aspects of Integrative Bioethics from the Perspectives of Fritz Jahr’s Bioethical Imperative and Asian Bioethics / Tri aspekta integrativne bioetike iz perspektive bioetičkog imperativa Fritza Jahra i azijske bioetike

10.15–10.45 *Pauza / Break*

DVORANA A, Hotel Aurora (hrvatski) / HALL A, Aurora Hotel (Croatian)

- 10.45–11.00 IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): Polimerstvo i okoliš / Polymers Technology and Environment
- 11.00–11.15 IVAN PERKOV (Hrvatska/Croatia): Društveni i etički aspekti NIMBY sindroma – primjer sustava zbrinjavanja otpada u Hrvatskoj / Social and Ethical Aspects of NIMBY Syndrome – an Example of a Waste Management System in Croatia
- 11.15–11.30 TIJANA TRAKO POLJAK (Hrvatska/Croatia): Mikro-sociološki pristupi i istraživanja u socijalnoj ekologiji / Micro-Sociological Approaches and Research in Environmental Sociology
- 11.30–11.45 IVA RINČIĆ (Hrvatska/Croatia): Urbana bioetika: gradovi »pametniji« od pametnih gradova / Urban Bioethics: Cities “Smarter” than Smart Cities
- 11.45–12.00 ROBERT DORIČIĆ, NEVENA ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ (Hrvatska/Croatia): »Va Bakru je saka tvornica propala, pa će i ta«: suživot industrije i grada očima njegovih građanki i građana / “Every Factory Went Down the Drain in Bakar, So Will That One”: The Co-Existence of the Industry and the Town from the Perspective of Its Inhabitants
- 12.00–12.45 *Rasprava / Discussion*

DVORANA B, Hotel Aurora (engleski) / HALL B, Aurora Hotel (English)

- 10.45–11.00 LUKA PERUŠIĆ (Croatia/Hrvatska): The Problems of Disciplinary Interaction / Problemi disciplinarne interakcije
- 11.00–11.15 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): Historical Contingencies and the Possibilities of Integrative Bioethics / Povijesne kontingenčije i mogućnosti integrativne bioetike

- 11.15–11.30 PATRICK DALY (United States of America/Sjedinjene Američke Države): Applying a Scale of Values Based on the Structure of the Human Good to the Question of Assisted Suicide and Euthanasia / Primjena skale vrijednosti bazirane na strukturi ljudskoga dobra na pitanje o potpomognutom samoubojstvu i eutanaziji
- 11.30–11.45 DESPINA VERTZAGIA (Greece/Grčka): Lives *More* Worth Living: From the Trolley Problem to Medical Decision / Životi koji su *vredniji* življenja: od problema troleja do medicinske odluke
- 11.45–12.00 EVANGELOS D. PROTOPAPADAKIS (Greece/Grčka): Rethinking Passive Euthanasia as a Moral Option / Promišljanje pasivne eutanazije kao moralne opcije
- 12.00–12.45 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

- 11.00–13.00 *Studentska bioetička radionica »Umjetnost i moral« / Student Bioethics Workshop “Art and Morality”*

13.00 *Ručak / Lunch*

**DVORANA A, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian)**

- 14.30–14.45 STIJEPO LETUNIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika kao multidisciplinarna znanost / Bioethics as a Multidisciplinary Science
- 14.45–15.00 JOSIP GUĆ (Hrvatska/Croatia): Izbjegavanje sukoba kao (pred)zadatak morala / The Avoidance of Conflicts as a (Pre)Task of Morals
- 15.00–15.15 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Psihosofijska misao C. G. Junga i R. D. Lainga na osi bioprotekcionizma / Psychosophical Thoughts of C. G. Jung and R. D. Laing on the Axis of Bioprotectionism

- 15.15–15.30 DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ (Srbija/Serbia): Moralnost kao psihička funkcija / Morality as a Psychological Function
- 15.30–15.45 *Rasprava / Discussion*
- 15.45–16.00 *Pauza / Break*
- 16.00–16.15 BOŽIDAR POPOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Diskurzivna analiza preživljenja i otpornosti sudionika Bitke za Vukovar / Discourse Analysis of Survival and Resilience of the Survivors of the Battle of Vukovar
- 16.15–16.30 TEODORA NOT, DAVORKA ZADRAVEC KOMŠIĆ, DAJANA BULIĆ (Hrvatska/Croatia): Iskorak iz lokalne zajednice prema inkluzivnoj zajednici iz perspektive djece s invaliditetom / A Stride from Local Community towards an Inclusive Community from a Perspective of Children with Disabilities
- 16.30–16.45 INES GALETIĆ ŽAGAR, LEA HRVAT, IVANA ŠPANIĆ, IGOR SALOPEK (Hrvatska/Croatia): Kreativnost u procesu oporavka od psihičkih smetnji / Creativity in the Process of Recovery from Psychic Disturbances
- 16.45–17.00 *Rasprava / Discussion*
- 17.00–17.15 *Pauza / Break*
- 17.15–17.30 PAVLE PIPERAC, JOVANA TODOROVIĆ, ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ, DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ (Srbija/Serbia): Seksualni nasilnici – liječiti i/ili kažnjavati? / Sexual Offenders – to Treat and/or to Punish?
- 17.30–17.45 ANA OPANKOVIĆ (Srbija/Serbia): Etički aspekt prisilne psihiatrijske hospitalizacije / Ethical Aspects of Involuntary Psychiatric Hospitalization
- 17.45–18.00 BOJANA PAVLOVIĆ (Srbija/Serbia): Eutanazija u psihiatriji – bioetički aspekti / Euthanasia in Psychiatry – Bioethical Aspects
- 18.00–18.15 MARIJANA NEUBERG (Hrvatska/Croatia): Logoterapija – izazov ili novi pristup u palijativnoj skrbi? / Logotherapy – a Challenge or a New Approach to Palliative Care?
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, Hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

*Sesija o digitalnoj etici istraživačke mreže »Navigacija u krajolicima znanja« /
“Navigating Knowledge Landscapes” Research Network’s Session on
Digital Ethics*

14.30–14.45 AMIR MUZUR (Croatia/Hrvatska): Epharmology: A Plea for a New Science of Adaptation to a Digital World / Efarmologija: zagovor nove znanosti o prilagodbi digitalnom svijetu

14.45–15.00 SREĆKO GAJOVIĆ (Croatia/Hrvatska): Narratives vs. Evidence in Relation to Health in the Digital Society / Pripovijesti naspram dokaza u odnosu na zdravlje u digitalnom društvu

15.00–15.15 DINA ŠIMUNIĆ, SREĆKO GAJOVIĆ (Croatia/Hrvatska): The Smart City in a New Epoch / Pametni grad u novoj epohi

15.15–15.45 *Discussion / Rasprava*

15.45–16.00 *Break / Pauza*

16.00–16.15 PREDRAG ZIMA (Croatia/Hrvatska): *Blade Runner 3: Selected Problems of the Legal Framework of the Ethical Use of Artificial Intelligence* / *Blade Runner 3: odabrani problemi pravnog okvira etičkog korištenja umjetne inteligencije*

16.15–16.30 MARKO KOS (Croatia/Hrvatska): Dealing with Ethical Issues in the Age of “Fake News” and Alternative Facts / Ophođenje s etičkim izazovima u doba »lažnih vijesti« i alternativnih činjenica

16.30–16.45 DENIS KOS (Croatia/Hrvatska): Ethical Issues in Critical Data Literacy Discourse / Etička pitanja u diskursu kritičke podatkovne pismenosti

16.45–17.15 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA C, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 14.30–14.45 IVICA KELAM, IRELLA BOGUT, ŽELJKO POPOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Utjecaj filantrokapitalizma na globalnu zdravstvenu politiku / The Influence of Philanthrocapitalism on Global Health Policy
- 14.45–15.00 IVANAZAGORAC (Hrvatska/Croatia): Empatija i stavovi prema imigrantima / Empathy and Attitudes toward Immigrants
- 15.00–15.15 ALEKSANDAR RACZ, VELJKO KAJTAZI, MARTINA ORŠUŠ, SLAVKO ANTOLIĆ (Hrvatska/Croatia): Probijanje staklenog stropa: nužnost uvođenja »romskih kvota« za direktni upis na visokoškolske ustanove / Breaking the Glass Ceiling: The Necessity of Implementing “Roma Quotas” for Direct Enrolment in Higher Education Institutions
- 15.15–15.30 *Rasprava / Discussion*
- 15.30–15.45 *Pauza / Break*
- 15.45–16.00 DARIJA RUPČIĆ KELAM (Hrvatska/Croatia): Skrbno mišljenje i empatija u bioetičkom odgoju i obrazovanju / Caring Thinking and Empathy in Bioethical Education
- 16.00–16.15 IVANA ŠPANIĆ, ANKICA MADŽARAC, JOSIPA ROŽMAN (Hrvatska/Croatia): Utjecaj zdravstvenog odgoja na rizično seksualno ponašanje među učenicima srednjih škola / The Impact of Health Education on Risky Sexual Behavior among High School Students
- 16.15–16.30 MARTINA GAVRAN, IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti genetičkog modificiranja – anketno ispitivanje učenika završnih razreda gimnazijskog programa / Bioethical Aspects of Genetic Modification – Survey of Gymnasium Students of the Final Years
- 16.30–16.45 HRVOJE PEPELKOVIC, IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti klimatskih promjena – istraživanje na srednjoškolskoj populaciji / Bioethical Aspects of Climate Change – Research in the High School Population

16.45–17.00	<i>Rasprava / Discussion</i>
17.00–17.15	<i>Pauza / Break</i>
17.15–17.30	LIDIJA KNORR (Hrvatska/Croatia): Aproprijacija vode i skriveni problem monocentričnosti / Water Appropriation and the Hidden Monocentricity Problem
17.30–17.45	DINA STEFANOVIĆ (Srbija/Serbia): Oslobođenje na granici terorizma / Liberation at the Border of Terrorism
17.45–18.00	SAŠA ZAVRTNIK, DAMIR ŽUBČIĆ, JELENA LOBOREC (Hrvatska/Croatia): Oživljavanje izumrlih vrsta / The Revival of Extinct Species
18.00–18.15	<i>Rasprava / Discussion</i>

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

15.00–19.00 *Studentska bioetička radionica »Umjetnost i moral« / Student Bioethics Workshop “Art and Morality”*

19.00 *Večera / Dinner*

21.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

***Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja /
Presentation of recent bioethical publications***

- BERNARD ŠPOLJARIĆ (ur./ed.): *Bioetika i religija [Bioethics and Religion]*
- OGUZ KELEMEN, GERGELY TARI (eds./ur.): *The Bioethics of the “Crazy Ape” [Bioetika »ludoga majmuna«]*

- IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR: *Fritz Jahr and the Emergence of European Bioethics* [Fritz Jahr i rađanje evropske bioetike (engleski prijevod)]
- AMIR MUZUR, IVA RINČIĆ: *Van Rensselaer Potter and His Place in the History of Bioethics* [Van Rensselaer Potter i njegovo mjesto u povijesti bioetike (engleski prijevod)]
- STEPHEN SCHER, KASIA KOZLOWSKA: *Rethinking Health Care Ethics* [Promišljanje etike zdravstvene skrbi]
- ТЕЦА ЧЕЛУШИ, ЏЕФРИ БРАМЕР, СУЗАН БЕНЕДИКТ: *Прирачник за биоетиката и холокаустом* [Tessa Chelouche, Geoffrey Brahma, Susan Benedict: *Casebook on Bioethics and the Holocaust* (Macedonian translation); *Priručnik za bioetiku i holokaust* (makedonski prijevod)]
- IVANA GREGURIC: *Kibernetička bića u doba znanstvenog humanizma: prolegomena za kiborgoetiku* [*Cybernetic Beings in the Age of Scientific Humanism: Prolegomenon for Cyborgoethics*]
- HRVOJE JURIĆ: *Tekst i kontekst bioetike* [*Text and Context of Bioethics*]
- SLAVKO AMULIĆ: *Perspektivizam i pluralizam: prilog zasnivanju pluriperspektivizma* [*Perspectivism and Pluralism: A Contribution to the Foundation of Pluriperspectivism*]
- ORHAN JAŠIĆ: *Bioetički problemi u publikacijama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini od 1945. do 2012.* [*Bioethical Issues in the Publications of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina from 1945 to 2012*]
- FADIL A. ČERKEZ: *Razvoj zdravstvene ekologije: fragmenti, bilješke, prilozi i sjećanja* [*Development of Health Ecology: Fragments, Notes, Appendices, and Reminiscences*]
- SAŠA ZAVRTNIK, DAMIR ŽUBČIĆ: *Zdravi međuodnos ljudi i životinja: mudrost starih Hebreja* [*Healthy Relationship between Humans and Animals: The Wisdom of Old Hebrews*]
- BRUNO ĆURKO, MATIJA MATO ŠKERBIĆ: *Filozofija – ma što pak je to? 13 priča o antičkim filozofima* [*Philosophy – What the Heck Is This? 13 Stories about Ancient Philosophers*]

Predstavljaci / Presenters: Štefanija Kožić, Ivica Kelam, Robert Doričić, Amir Muzur, Dejan Donev, Igor Čatić, Josip Guć, Lidija Knorr, Željko Kaluderović, Orhan Jašić, Tomislav Krznar, Ivana Zagorac

**DVORANA A, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian)**

9.00–9.15 MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika sporta na *Lošinjskim danima bioetike* / The Bioethics of Sport at the *Lošinj Days of Bioethics*

9.15–9.30 MILOŠ MARKOVIĆ, IGOR RANISAVLJEV, SANDRA RADENOVIĆ (Srbija/Serbia): Etičke pozicije studenata Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja / Ethical Positions of Faculty of Sport and Physical Education Students

9.30–9.45 AMER OVČINA, JASNA BAJRAKTAREVIĆ, AJNIJA OMANIĆ, HAMID PALALIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Etički orijentirano upravljanje u organizacijama / Ethically Oriented Management in Organizations

9.45–10.00 *Rasprava / Discussion*

10.00–10.15 *Pauza / Break*

10.15–10.30 MARIJA SELAK (Hrvatska/Croatia): Priziv savjesti između toleriranog »neposlуха« i zadnjeg utočišta morala / Conscientious Objection between “Disobedience” that We Tolerate and the Last Resort of Morality

10.30–10.45 SUNČANA ROKSANDIĆ VIDLIČKA (Hrvatska/Croatia): Medicinska etika i nesavjesno liječenje / Medical Ethics in Medical Malpractice

10.45–11.00 TOMISLAV NEDIĆ (Hrvatska/Croatia): Etička pitanja kod darivanja i presađivanja (ljudskih) organa / Ethical Issues in Donating and Transplanting (Human) Organs

11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.30 *Pauza / Break*

11.30–11.45	KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, SONJA VUČKOVIĆ, BRANISLAVA MEDIĆ BRKIĆ, RADAN STOJANOVIĆ, NEVENA DIVAC, DRAGANA SREBRO, MILOŠ BASAILOVIĆ, MILICA PROSTRAN (Srbija/Serbia): Etička pitanja liječenja kronične boli / Ethical Issues in the Treatment of Chronic Pain
11.45–12.00	VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ (Hrvatska/Croatia): Digitorektalni pregled (DRP) – između važnosti i neugode / Digitorectal Examination (DRE) – between Importance and Discomfort
12.00–12.15	DRAGANA DENIĆ (Srbija/Serbia): Jatrogenija / Iatrogenesis
12.15–12.30	LIDIJA GAJSKI (Hrvatska/Croatia): Laži, besramne laži i studije o cjepivima / Lies, Damned Lies and Vaccine Studies
12.30–12.45	BRANISLAVA MEDIĆ BRKIĆ, KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, DRAGANA SREBRO, SONJA VUČKOVIĆ, NEVENA DIVAC, RADAN STOJANOVIĆ, MILOŠ BASAILOVIĆ, MILICA PROSTRAN (Srbija/Serbia): Informiranost i stavovi pacijentica u vezi s primjenom HPV-cjepiva u Srbiji / The Knowledge and Attitudes of Patients Regarding HPV Vaccine in Serbia

12.45–13.30 *Rasprava / Discussion*

DVORANA B, Hotel Aurora (engleski, njemački i hrvatski) / HALL B, Aurora Hotel (English, German and Croatian)

9.00–9.15	MAJA VEJIĆ (Croatia/Hrvatska): Technology and Modern Culture / Tehnologija i moderna kultura
9.15–9.30	JIWON SHIM, BYUN SUNYONG (South Korea/Južna Koreja): A Study of Medical Ethics as a Transition from Human as the Subject of Treatment to Posthuman as the Subject of Repairment – Based on Engineering-Intervening Medical Practice / Istraživanje medicinske etike kao tranzicija od čovjeka kao subjekta liječenja do čovjeka kao subjekta popravljanja – na podlozi inženjerski intervenirajuće medicinske prakse

- 9.30–9.45 ZORAN TODOROVIĆ, DRAGANA PROTIĆ, MAJA STOJKOVIC (Serbia/Srbija): The Misuse of Antibiotics: Bioethics of the Future / Zloupotreba antibiotika: bioetika budućnosti
- 9.45–10.00 KLEA VYSHKA (France/Francuska), GENTIAN VYSHKA (Albania/Albanija): The Unlikely Legalization of Medical Cannabis in Albania / Neizyjesna legalizacija medicinskog kanabisa u Albaniji
- 10.00–10.15 IGOR ETEROVIĆ, TONI BUTERIN (Croatia/Hrvatska): Profession of Sanitary Engineering at the Crossroads of Environmental and Public Health Ethics – Bioethical Analysis / Profesija sanitarnog inženjerstva na razmeđi okolišne i javnozdravstvene etike – bioetička analiza
- 10.15–11.00 *Discussion / Rasprava*
- 11.00–11.15 *Break / Pauza*
- 11.15–11.30 WALTER SCHWEIDLER (Deutschland/Njemačka): Robert Spaemann und die Idee der Integrativen Bioethik / Robert Spaemann i ideja integrativne bioetike
- 11.30–11.45 PAVO BARIŠIĆ, ANTE ČOVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Zeitgenössische Ethisierung im Licht der Dichotomie von Recht und Moral / Suvremena etizacija u svjetlu dihotomije prava i morala
- 11.45–12.00 IVANKA RADMAN (Schweiz/Švicarska): Ethische Aspekte des neuen Erwachsenenschutzgesetzes in der Schweiz / Etički aspekti novog švicarskog zakona o zaštiti prava odraslih osoba
- 12.00–12.15 KATICA KNEZOVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Bioethische Bewertung von *Genome Editing*-Pflanzen / Bioetičko vrednovanje biljaka dobivenih tehnikama uređenja genoma
- 12.15–12.45 *Discussion / Rasprava*
- 12.45–13.00 *Break / Pauza*
- 13.00–13.15 ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Srbija/Serbia): Slojevitost zbiljnosti *Physikotatos* iz Klazomene / Degrees of Reality of the *Physikotatos* from Clazomenae

- 13.15–13.30 ORHAN JAŠIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Srbija/Serbia): Pitagorejska i džainistička recepcija animalnog svijeta / Pythagorean and Jainist Reception of the Animal World
- 13.30–13.45 ANTUN JAPUNDŽIĆ (Hrvatska/Croatia): Zauzimanje pravoslavnih teologa za ekologiju / The Involvement of Orthodox Theologians for Ecology
- 13.45–14.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA C, Hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 9.00–9.15 MARINA KATINIĆ (Hrvatska/Croatia): Stil života kao bioetička tema / Lifestyle as a Bioethical Issue
- 9.15–9.30 ZORAN KOJČIĆ (Hrvatska/Croatia): Zdravlje i briga o sebi u novoj epohi filozofskog savjetovanja / Health and the Care of the Self in the New Era of Philosophical Counselling
- 9.30–9.45 TEA RADOVIĆ (Srbija/Serbia): Apsurd dijagnostike: integrativni pristup terapiji / The Absurd of Diagnostics: Integrative Approach to Therapy
- 9.45–10.00 *Rasprava / Discussion*
- 10.00–10.15 *Pauza / Break*
- 10.15–10.30 ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ, PAVLE PIPERAC, JOVANA TODOROVIĆ (Srbija/Serbia): Etički aspekti prevencije bihevioralnih ovisnosti kod adolescenata / Ethical Aspects of Preventive Measures for Behavioral Addictions among Adolescents
- 10.30–10.45 MARIO BEBEK, MARIJA BRDAREVIĆ (Hrvatska/Croatia): Motivacija u odnosu na osobne i društvene vrline / Motivation in Relation to Personal and Social Virtues
- 10.45–11.00 ANA GONGOLA, ROSANDA LOVRIĆ, ANDREJA PAVLOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Žena u postmodernom društvu / The Role of a Woman in Postmodern Society
- 11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.30 *Pauza / Break*

11.30–11.45 MARIJA BRDAREVIĆ, IVNA KOCIJAN, ZRINKA PRANJIĆ KOZLEK, MARIO BEBEK (Hrvatska/Croatia): Etički naturalizam i opstanak čovjeka – preživljavanje i reprodukciju držimo kao (ne)povredive vrijednosti / Ethical Naturalism and Survival of Man – Survival and Reproduction Are Considered as (Non)Detrimental Values

11.45–12.00 JOVANA TODOROVIĆ, PAVLE PIPERAC, ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ (Srbija/Serbia): Trudnoća – bioetički aspekti / Pregnancy – Bioethical Aspects

12.00–12.15 DANIJELA DE MICHELI VITTURI (Hrvatska/Croatia): Odgovorno roditeljstvo – logoterapijski pristup / Responsible Parenting – Logotherapy Approach

12.15–12.30 DEJAN DONEV (Sjeverna Makedonija/North Macedonia): Reproduktivna revolucija / Reproductive Revolution

12.30–12.45 *Rasprava / Discussion*

12.45–13.00 *Pauza / Break*

13.00–13.15 LUKA FOTAK, KATARINA ŠPINDRIĆ (Hrvatska/Croatia): Plastična kirurgija – umjetnost / Plastic Surgery – an Art Form

13.15–13.30 VANJA BORŠ (Hrvatska/Croatia): Uloga i važnost književnosti za moral / The Role and Importance of Literature for Morals

13.30–13.45 AJNIJA OMANIĆ, JASNA OMANIĆ, AMER OVČINA (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Kolekcionarstvo i etička razmišljanja / Collecting and Ethical Considerations

13.45–14.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)**

9.45–13.30 *Studentska bioetička radionica »Umjetnost i moral« /
Student Bioethics Workshop “Art and Morality”*

14.00 *Ručak / Lunch*

15.30–16.30 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

*Skupština Hrvatskog bioetičkog društva /
Convention of the Croatian Bioethics Society*

15.30–17.00 DVORANA D, Hotel Vespera (hrvatski) /
HALL D, Vespera Hotel (Croatian)

*Studentska bioetička radionica »Umjetnost i moral« /
Student Bioethics Workshop “Art and Morality”*

19.00 *Večera / Dinner*

21.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

**Bioscope: Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics /
Bioskop: Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika**

- HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics / Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika
- *The Call of the Mountain* (1997; author: Jan van Boeckel; production: ReRun Producties; duration: 50 minutes; language: English) / *Zov planine* (1997.; autor: Jan van Boeckel; produkcija: ReRun Producties; trajanje: 50 minuta; jezik: engleski)

SRIJEDA, 22. svibnja 2019. / WEDNESDAY, May 22, 2019

10.00 Lošinjski muzej (Palača Fritzi) / Lošinj Museum (Fritzi Palace)

Okrugli stol »Problem upravljanja okolišem i nezavičajna divljač cresko-lošinjskog arhipelaga« / Round table “The Problem of Environment Management and Allocchthonous Game of the Cres-Lošinj Archipelago”

- *Uvodne riječi / Introduction*
- TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti upravljanja životinjskim vrstama / Bioethical Aspects of Wildlife Management
- KRUNOSLAV PINTUR (Hrvatska/Croatia): Značaj lovstva u otočnim ekosustavima / The Importance of Hunting in Island Ecosystems
- UGO TOIĆ (Hrvatska/Croatia): Nezavičajna divljač na Cresu i Lošinju: mogu li lovci riješiti problem koji su sami uzrokovali? / Allocchthonous Game on Cres and Lošinj: Can Hunters Solve the Problem Caused by Themselves?
- JULIJANO SOKOLIĆ (Hrvatska/Croatia): Ovčarstvo južnog dijela otoka Cresa nekoć i danas / Sheep Farming on the Southern Part of the Island of Cres Once and Today
- *Rasprrava / Discussion*

13.00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

**DETALJAN PROGRAM
STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE
*UMJETNOST I MORAL***

**DETAILED PROGRAMME OF
ART AND MORALITY
STUDENT BIOETHICS WORKSHOP**

NEDJELJA, 19. svibnja 2019. / SUNDAY, May 19, 2019

*Dolazak i smještaj sudionika (Hotel Aurora, Sunčana uvala) /
Arrival and accommodation of participants (Aurora Hotel, Sunny Bay)*

19.00 *Večera / Dinner*

20.00–22.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

*Otvaranje Studentske bioetičke radionice »Umjetnost i moral« /
Opening of the Student Bioethics Workshop “Art and Morality”*

PONEDJELJAK, 20. svibnja 2019. / MONDAY, May 20, 2019

9.00–9.45 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

*Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches*

9.45–10.15 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Plenarno izlaganje / Plenary paper

MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taiwan/Tajvan): The Three Aspects of Integrative Bioethics from the Perspectives of Fritz Jahr’s Bioethical Imperative and Asian Bioethics / Tri aspekta integrativne bioetike iz perspektive bioetičkog imperativa Fritza Jahra i azijske bioetike

10.15–11.00 *Pauza / Break*

11.00–11.15 DVORANA D, Hotel Vespera / HALL D, Vespera Hotel

*Otvaranje drugog dana Studentske bioetičke radionice /
Opening of the second day of the Student Bioethics Workshop*

11.15–13.15 Seminarske grupe / Seminary groups

Grupa »Gama« / Group “Gamma”

Tema: Služba umjetnosti u opravdanju percepcije / Topic:
Service of Art in Justifying Perception

Sudionici / Participants: Mila Erceg (voditeljica/team leader),
Teo Čavar, David Martić, Jelena Rajtmajer, Magdalena Ričko,
Josip Tišlar

Grupa »Delta« / Group “Delta”

Tema: Tijelo, seksualnost i mentalno zdravlje / Topic: Body,
Sexuality and Mental Health

Sudionici / Participants: Buga Kranželić (voditeljica/team
leader), Ana Daria Bokan, Rafael Dubrović, Marko Sičanica,
Viktor Sušilović

Group “Epsilon” / Grupa »Epsilon«

Topic: Authenticity of Art / Tema: Autentičnost umjetnosti
Participants / Sudionici: Štefanija Kožić (team leader/voditeljica),
Dora Bukovac, Marija Barić Đurđević, Marko Ferber,
Karla Njegrić, Ena Pavičić, Marija Puđak, Matej Trojačanec

Grupa »Zeta« / Group “Zeta”

Tema: Suđenje umjetnosti / Topic: Judging the Art

Sudionici / Participants: Irena Raguž (voditeljica/team leader),
Tomislav Dretar, Damjan Kovač, Jana Krstić, Ivana Majksner,
Lovre Petrić, Luka Šiško, Sara Večeralo

Grupa »Eta« / Group “Eta”

Tema: Etičke implikacije nemoralnih radnji u virtualnoj stvarnosti / Topic: Ethical Implications of Immoral Acts in Virtual Reality

Sudionici / Participants: Kristian Peter (voditelj/team leader), Tena Kuzmanović, Ana Medić, Dora Piacun, Matej Malčić Pirin, Ivana Šešlek, Matija Vigato

Grupa »Teta« / Group “Theta”

Tema: Pravo, pravednost, moral / Topic: Law, Justice, Morals

Sudionici / Participants: Josip Periša (voditelj/team leader), Jan Defrančeski, Luka Draganić, Jakov Erdeljac, Nikolina Koprivnjak, Mihael Vrbanc

13.15–15.00 *Ručak / Lunch*

15.00–16.30 Radionica »Pogodi što« / Workshop »Guess what«

16.30–17.00 *Pauza / Break*

17.00–19.00 Seminarske grupe / Seminary groups

19.00–21.00 *Večera / Dinner*

21.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications

UTORAK, 21. svibnja 2019. / TUESDAY, May 21, 2019

9.45–10.00 DVORANA D, Hotel Vespera / HALL D, Vespera Hotel

Otvaranje trećeg dana Studentske bioetičke radionice / Opening of the third day of the Student Bioethics Workshop

10.00–11.30 Interaktivno predavanje »Dan kada su strojevi počeli sanjati umjesto nas« (Branimir Štivić) / Interactive lecture “The Day the Machines Began to Dream in Our Place” (Branimir Štivić)

11.30–12.00 *Pauza / Break*

12.00–13.30 Seminarska rasprava / Seminary discussion

13.30–15.30 *Ručak / Lunch*

- 15.30–16.30 *Istraživački inovatorij*: uvod u pisanje interdisciplinarnog rada / *Research Inovatorium*: Introduction into Writing an Interdisciplinary Paper
- 16.30–17.00 *Svečana dodjela priznanja* / *Acknowledgment ceremony*
- 19.00 *Večera* / *Dinner*
- 21.00 DVORANA A, Hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel
- Bioscope: Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics*** /
Bioskop: Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika
- HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics / Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika
 - *The Call of the Mountain* (1997; author: Jan van Boeckel; production: ReRun Producties; duration: 50 minutes; language: English) / *Zov planine* (1997.; autor: Jan van Boeckel; produkcija: ReRun Producties; trajanje: 50 minuta; jezik: engleski)

SRIJEDA, 22. svibnja 2019. / WEDNESDAY, May 22, 2019

- 10.00 Lošinjski muzej (Palača Fritzi) / Lošinj Museum (Fritzi Palace)
- Okrugli stol »Problem upravljanja okolišem i nezavičajna divljač cresko-lošinjskog arhipelaga«*** /
Round table “The Problem of Environment Management and Allocchthonous Game of the Cres-Lošinj Archipelago”
- *Uvodne riječi* / *Introduction*
 - TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti upravljanja životinjskim vrstama / Bioethical Aspects of Wildlife Management
 - KRUNOSLAV PINTUR (Hrvatska/Croatia): Značaj lovstva u otočnim ekosustavima / The Importance of Hunting in Island Ecosystems

- UGO TOIĆ (Hrvatska/Croatia): Nezavičajna divljač na Cresu i Lošinju: mogu li lovci riješiti problem koji su sami uzrokovali? / Allocchthonous Game on Cres and Lošinj: Can Hunters Solve the Problem Caused by Themselves?
 - JULIJANO SOKOLIĆ (Hrvatska/Croatia): Ovčarstvo južnog dijela otoka Cresa nekoć i danas / Sheep Farming on the Southern Part of the Island of Cres Once and Today
- *Rasprava / Discussion*

13.00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

sažeci izlaganja

paper abstracts

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA:
plenarno predavanje

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH:
Plenary lecture

MICHAEL CHENG-TEK TAI

*Chungshan Medical University, Taichung, Taiwan /
Medicinsko sveučilište »Chungshan«, Taichung, Tajvan*

**THE THREE ASPECTS OF INTEGRATIVE BIOETHICS
FROM THE PERSPECTIVES OF FRITZ JAHR'S BIOETHICAL
IMPERATIVE AND ASIAN BIOETHICS**

Fritz Jahr called for a moral obligation in all human endeavours and voiced that we must be responsible toward all forms of life. His bioethical imperative that appeals to a “respect for every living being” has extended the human-centred ethics to a broader scope of holistic and integrative nature of bioethics. Based on this theory, we can assume that his ethics is not only physically oriented but goes deeper to the total being with biological, social, psychological, ecological and spiritual formation. In other words, bioethics should be integrative and holistic. Asian bioethics that is rooted in Hinduism, Taoism and Confucianism approaches the issues of life from biological, environmental, social and spiritual perspectives. This entire Asian ethos teaches the importance of harmonisation and humanisation, not only between human persons, but also between human and nature. Ayurveda sees the person as grounded in nature, a microcosm within the macrocosm. Diet, soil, all forms of life, seasons, time and space – all of that are

the factors that affect the well-being of human and nature. Since a person is a composition of physical, mental, social and spiritual elements, keeping balance of all these is important. Taoism regards the way of nature as a key element of human survival. It calls for a harmonious relationship of human toward all in nature. Confucianism is more interested in human social relationships, but it also teaches that we must show our respect to heaven's will and all within it. Both Fritz Jahr and Asian bioethics see bioethics as integrative, which means that it needs to look upon life in nature from all perspectives. In this presentation, I will first introduce what Asian bioethics is about and briefly discuss the essence of Jahr's bioethics and then discuss the three aspects of bioethics that I regard as the backbone of integrative bioethics, namely, biomedical, bioenvironmental and biosocial.

TRI ASPEKTA INTEGRATIVNE BIOETIKE IZ PERSPEKTIVE BIOETIČKOG IMPERATIVA FRITZA JAHRA I AZIJSKE BIOETIKE

Fritz Jahr je pozivao na moralnu dužnost u svim ljudskim pothvatima i zahtijevao da ljudi preuzmu odgovornost za sve oblike života. Njegov bioetički imperativ, koji apelira na »poštovanje svakog živog bića«, proširio je antropocentričku etiku u pravcu holističke i integrativne bioetike. Polazeći od te teorije, možemo zaključiti da njegova etika nije orijentirana samo na ono fizičko, nego zadire dublje, u totalni bitak s biološkim, društvenim, psihološkim, ekološkim i duhovnim oblikovanjem. Drugim riječima, bioetika treba biti integrativna i holistička. Azijska bioetika, koja počiva na hinduizmu, taoizmu i konfucijanizmu, problematični života pristupa iz biološke, okolišne, društvene i duhovne perspektive. Cjelokupni azijski etos naučava važnost harmoniziranja i humaniziranja, i to ne samo među ljudskim osobama nego i u odnosu čovjeka prema prirodi. Ayurveda gleda na čovjeka kao biće ukorijenjeno u prirodi, kao na mikrokozmos unutar makrokozmosa. Prehrana, tlo, svi oblici života, godišnja doba, vrijeme i prostor – sve su to čimbenici koji utječu na dobrobit čovjeka i prirode. Budući da je osoba složaj fizičkih, mentalnih, društvenih i duhovnih elemenata, iznimno je važno balansiranje svega toga. Taoizam smatra prirodnost ključnim elementom ljudskoga opstanka. On poziva na harmoničan odnos čovjeka sa svime u prirodi. Konfucijanizam je više zainteresiran za međuljudske društvene odnose, ali također naučava da moramo poštovati

nebesku volju i sve čega se to tiče. I Fritz Jahr i azijska bioetika smatraju bioetiku integrativnom, što znači da ona mora promatrati život u prirodi iz svih perspektiva. U ovom izlaganju najprije ću objasniti što je to azijska bioetika i ukratko prikazati bioetiku Fritza Jahra, a zatim raspravljati o tri aspekta bioetike, koja smatram kralježnicom integrativne bioetike, naime, biomedicinski, biookolišni i biosocijalni aspekt.

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA:
sesija o digitalnoj etici
istraživačke mreže »Navigacija u krajolicima znanja«

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH:
“Navigating Knowledge Landscapes”
Research Network’s Session on Digital Ethics

SREĆKO GAJOVIĆ

Croatian Institute for Brain Research, School of Medicine, University of Zagreb /

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**NARRATIVES VS. EVIDENCE IN RELATION
TO HEALTH IN THE DIGITAL SOCIETY**

The evidence-based medicine is constructed on specifically designed research and it is a relatively recent development in the medical profession. The medical professionals organise their activity in sense of diagnostics and treatments on the studies designed to clarify the usefulness and reduction of harm. Although “Primum non nocere” (First, to do no harm) represents a basic ethical postulate of medicine, used as a motto for the recent celebration of 100 years of the Zagreb School of Medicine, the notion was based through history on observations and individual judgment of the medical professional, and the systematic availability of evidence dates from the mid-20th century. Although experiment indeed provided a paramount contribution to the medical knowledge, the narratives of suc-

cess (or failure) were the basis for the introduction of the new approaches in the medical interventions. Subsequently, the extensive medical research and the wide availability of its results in the digital society would imply a technological shift to the evidence-based medicine. The immanent power of narrative-based medicine and the potential flaws of the evidence-based approach would be discussed in the consent of quest for health in the digital environment.

PRIPOVIJESTI NASPRAM DOKAZA U ODNOSU NA ZDRAVLJE U DIGITALNOM DRUŠTVU

Medicina utemeljena na dokazima stvara se posebno osmišljenim istraživanjima i relativno je nov razvoj medicinske struke. Medicinski stručnjaci temelje svoje aktivnosti u smislu dijagnostike i liječenja na istraživanjima koja su osmišljena kako bi se pojasnila korisnost i smanjila šteta. »Primum non nocere« (Kao prvo ne nanositi štetu) predstavlja osnovni etički postulat medicine, korišten kao moto za nedavnu proslavu 100 godina Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Ovaj se pojam kroz povijest temeljio na promatranjima i individualnom prosuđivanju medicinskog stručnjaka, a sustavna dostupnost dokaza postaje pravilom od sredine 20. stoljeća. Premda je eksperiment od davnina doista pružao značajan doprinos medicinskom znanju, priopovijesti o uspjehu (ili neuspjehu) bile su osnova uvođenja novih medicinskih intervencija. Trenutna opsežna medicinska istraživanja i široka dostupnost znanstvenih rezultata u digitalnom okružju ukazivali bi na tehnološki preduvjet za prelazak na medicinu utemeljenu na dokazima. Imanentna moć medicine osnovane na priopovijestima i potencijalni nedostaci medicine utemeljene na dokazima raspravljati će se u odnosu na potragu za zdravljem u digitalnom društvu.

DENIS KOS

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

ETHICAL ISSUES IN CRITICAL DATA LITERACY DISCOURSE

This presentation reports on a thematic analysis of research and practice oriented articles on critical data literacy and attempts to locate ethical issues in the analysed discourse. A *critical* data literacy is a concept emerging with the purpose of promoting social justice and the public good, understanding power relations and power asymmetries as well as reducing social, economic, political and other types of inequalities. Examples of located issues include algorithmic manipulation and reasoning in the digital sphere, reductive treating of individuals as data units and creation of algorithmic identities which are recognized as problems that directly impact the quality of living, access to services and equal employment opportunities.

ETIČKA PITANJA U DISKURSU KRITIČKE PODATKOVNE PISMENOSTI

Izlaganje će pokazati rezultate tematske analize znanstvenih i stručnih članaka o kritičkoj podatkovnoj pismenosti te locirati etička pitanja u analiziranom diskursu. *Kritička* podatkovna pismenost kao koncept pojavljuje se sa svrhom promoviranja društvene pravde i javnog dobra, razumijevanja asimetričnih odnosa moći te redukcije društvenih, ekonomskih, političkih i drugih vrsta nejednakosti. Primjeri lociranih pitanja uključuju algoritamsku logiku i algoritamske manipulacije u digitalnoj sferi, reduktivno tretiranje pojedinaca kao jedinica podataka te stvaranje algoritamskih identiteta koje se u analiziranom diskursu prepoznaje kao probleme koji direktno utječu na kvalitetu življjenja, pristup uslugama i zapošljivost pod jednakim uvjetima.

MARKO KOS

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

**DEALING WITH ETHICAL ISSUES
IN THE AGE OF “FAKE NEWS” AND ALTERNATIVE FACTS**

Since the beginning of 2017 we are faced with a new phenomenon burdening the already complex and perplexing ethical problems of the 21st century – alternative facts. Under the guise of “alternative facts”, media outlets, politicians and other interest groups provide the public with ideologically saturated lies and falsehoods often based on confirmation bias and other social media adequate techniques. For the ethicists, these new trends open a wide array of possible problems and traps that make it harder to navigate through already problematic debates on air pollution and climate change, care for children in fragile and vulnerable settings, vaccination, as well as many other bioethical and biopolitical issues. The presentation aims to address the issues manifested by these new practices, on the one hand, and the inadequacy of contemporary science while dealing with them, on the other hand.

**OPHOĐENJE S ETIČKIM IZAZOVIMA
U DOBA »LAŽNIH VIJESTI« I ALTERNATIVNIH ČINJENICA**

Početkom 2017. godine suočeni smo s novom pojmom koja optereće već suviše kompleksne i mnogima zbunjujuće etičke probleme 21. stoljeća – alternativnim činjenicama. Pod krinkom »alternativnih činjenica« mediji, političari i druge interesne skupine snabdijevaju javnost ideološki zasićenim lažima i neistinama, nerijetko zasnovanima na potvrđnoj pristranoći (*confirmation bias*) i drugim tehnikama podobnima za društvene mreže. Za etičare ti novi trendovi otvaraju širok red mogućih problema i stupica zbog kojih se teže kretati kroz već problematične rasprave o onečišćenju vode i zraka, klimatskim promjenama, brizi o djeci u nestalnim i ranjivim okolnostima, cjeplivima, kao i drugim bioetičkim i biopolitičkim problemima. Izlaganje nastoji raspraviti probleme manifestirane uslijed tih novih praksi, s jedne strane, ali i nemogućnosti suvremene znanosti da se sa njima suoči, s druge.

AMIR MUZUR

*Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

**EPHARMOLOGY:
A PLEA FOR A NEW SCIENCE OF ADAPTATION TO A
DIGITAL WORLD**

The constantly increasing level of digitalisation and informatisation in the modern world is hardly debatable. The changes and adaptations of the human brain and behaviour have become so complex that no single existing discipline is able to study their causes, phenomenology, and impact. Here we propose a new science, tentatively named *epharmology* (the ancient Greek *epharmozein* = to adapt), with the tasks of studying the changes due to digitalisation and informatisation, evaluating the new range of capacities resulting from those changes, and suggesting a programme for a corresponding radical reform of the educational system, which would follow changes in the brain, mind, and behaviour in a most flexible and anticipatory way. Methodologically, epharmology might be relying upon gathering information from all relevant disciplines and research groups, elaborating that information (systematic reviews, meta-analyses, etc.), suggesting research directions, as well as promoting ethical and legal stands mostly based on the precautionary principle.

**EFARMOLOGIJA:
ZAGOVOR NOVE ZNANOSTI O PRILAGODBI
DIGITALNOM SVIJETU**

Stalni rast razine digitalizacije i informatizacije modernog svijeta ne može se osporavati. Promjene i prilagodbe ljudskog mozga i ponašanja postale su toliko složenima da niti jedna postojeća disciplina ne može proučiti njihove uzroke, fenomenologiju i dosege. U ovome izlaganju predlaže se nova znanost, radno nazvana *efarmologijom* (od starogrčkog *epharmozein* = prilagoditi), sa zadaćom proučavanja promjena uvjetovanih digitalizacijom i informatizacijom, procjene novih kapaciteta koji proizlaze iz tih promjena te predlaganja programa radikalne reforme obrazovnog sustava koji bi slijedio promjene u mozgu, umu i ponašanju na najfleksibilniji i naj-

anticipatoriji mogući način. Metodološki, efarmologija bi se zasnivala na prikupljanju informacija od svih relevantnih disciplina i istraživačkih skupina, obradi tih informacija (sustavnim pregledima, metaanalizama i sl.), sugeriranju novih pravaca istraživanja, kao i promicanju etičkih i pravnih stavova uglavnom se oslanjajući na načelo opreznosti.

DINA ŠIMUNIĆ¹, SREĆKO GAJOVIĆ²

¹ Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb,
Croatia /

Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

² Croatian Institute for Brain Research, School of Medicine, University of
Zagreb /

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Medicinski fakultet, Sveučilište u
Zagrebu, Hrvatska

THE SMART CITY IN A NEW EPOCH

The smart city is a concept “using technological solutions to improve the management and efficiency of the urban environment”. The integration of infrastructures and processes in energy, information, communication and transportation technologies will provide additional comfort for citizens. An improved resource use will lead to less pollution. The smart city will include growing of plants, including pollination, fertilization etc. and thus be bioethically challenged just like traditional agriculture. Urban life will become much more interactive, whereby city administration will be able to provide safer public spaces. The basic goal is to enhance human well-being by supporting networking, partnerships and the exchange of information, as well as knowledge sharing of all the citizens, especially the ageing population. Therefore, security and privacy are the first priorities in creation of the smart city in a new epoch.

PAMETNI GRAD U NOVOJ EPOHI

Pametni grad je koncept »upotrebe tehnoloških rješenja radi poboljšanja upravljanja i učinkovitosti urbanog okoliša«. Integracija infrastrukturna i procesa energijskih, informacijskih, komunikacijskih i transportnih tehnologija osigurat će dodatni boljšak za građane. Poboljšana upotreba resursa vodit će nižoj razini zagađenja. Pametni će grad uključivati uzgoj biljaka, opršavanje, oplodnju, itd., što će biti bioetički izazov, kao što će se pred izazovima naći i tradicionalna poljoprivreda. Urbani će život biti interaktivniji, pri čemu će uprava grada moći osigurati sigurnija javna mjesta. Osnovni je cilj osiguranje ljudskog blagostanja s osiguranjem partnerskih odnosa i razmjene informacija, kao i razmjene znanja svih građana, a naročito starijih. Stoga su sigurnost i privatnost absolutni prioriteti u stvaranju pametnog grada nove epohe.

PREDRAG ZIMA

*Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia
Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska*

BLADE RUNNER 3: SELECTED PROBLEMS OF THE LEGAL FRAMEWORK OF THE ETHICAL USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

We are witnessing rapid changes of the present world and our societies, and the digital revolution directly or indirectly affects every living creature. This revolution opens up new opportunities, but it also brings many risks. The digital world (technology) is developing faster than the ethical discussion of what can or should be allowed or prohibited, which is a necessity for quality legal regulation. Wanting to regulate some ethical and legal issues of artificial intelligence and automation, a special expert group of the European Commission has drawn up a draft of ethical guidelines for artificial intelligence. This paper is a legal framework for the ethical treatment, what we have already seen in the domain of certain professions (ethical codes) as well as in certain economic branches. This activity opens up many, both legal and ethical issues related to technology, which certainly belongs to the field of bioethics. The EU Ethics Guidelines have passed the stage of discussion and are expected to be published in April this year (2019), so it is possible and desirable to discuss some of the terms and principles which are used in this legal document.

BLADE RUNNER 3: ODABRANI PROBLEMI PRAVNOG OKVIRA ETIČKOG KORIŠTENJA UMJETNE INTELIGENCIJE

Svjedoci smo brzih promjena kroz koje prolazi današnji svijet i društva u kojima živimo, a digitalna revolucija utječe izravno ili neizravno na sva-kog živo biće. Ta revolucija otvara nove mogućnosti, ali i donosi mnoge rizike. Digitalni svijet (tehnologija) razvija se brže od etičke rasprave o tome što može ili treba biti dopušteno, koja je uvjet nužne kvalitetne pravne regulacije. U želji da na vrijeme regulira neka pitanja umjetne inteligencije i automatizacije, posebna ekspertna skupina Europske komisije izradila je nacrt etičkih smjernica za umjetnu inteligenciju. Radi se ovdje o pravnom

okviru za etičko postupanje, kakvih je u novije doba sve više, kako u domeni pojedinih struka (etički kodeksi) tako i u pojedinim gospodarskim djelatnostima. Navedena djelatnost otvara mnoga, kako pravna tako i etička pitanja povezana s tehnologijom, što svakako spada u domenu bioetike. Nacrt etičkih smjernica EU prošao je fazu rasprave i očekuje se njegova objava u travnju ove godine (2019.), pa je moguće i poželjno raspraviti pojedine pojmove i načela koja se u njemu koriste.

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA:
sekcija izlaganja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH:
Section papers

PAVO BARIŠIĆ¹, ANTE ČOVIĆ²

¹ Institut für Philosophie, Zagreb, Kroatien /
Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska

² Universitätsabteilung für Kroatische Studien, Universität Zagreb, Kroatien /
Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**ZEITGENÖSSISCHE ETHISIERUNG
IM LICHT DER DICHOTOMIE VON RECHT UND MORAL**

Dieser Vortrag versucht, die Tendenzen der zeitgenössischen Ethisierung in verschiedenen Bereichen des Lebens, von der Politik bis zur Wirtschaft, unter besonderer Berücksichtigung des Rechtsbereichs, zu beleuchten. Die Schlüsselfrage lautet: wie verhält sich die heutige massiv erhöhte Ethisierung der Lebenswelt zum Grundsatz der Trennung der Legalität von der Moralität und zum rechtsstaatlichen Postulat des Rechts als Moralminimum? Für die Betrachtung wird als Rahmen Kants Zugang in der *Metaphysik der Sitten* genommen, wo zum Höhepunkt die aufklärerische Forderung nach einer strengen Abscheidung der Sphäre der Legalität von der Moralität untermauert wurde. Es wird die Frage erörtert, ob zeitgenössische Ethisierungstendenzen das aufklärerische Erbe der Verteidigung der Menschenrechte untergraben. Ausgehend von diesem dichotomischen Modell wird weiter auseinandergesetzt, welche Auswirkung die neuere Erweiterung der beruflichen, medizinischen, wissenschaftlichen, geschäftlichen

und sonstigen Formen der Ethik, die massiven Gründungen von Ethikkommissionen, die politische Korrektheit und die Vermittlung der öffentlichen Meinung auf den Rahmen der menschlichen Grundfreiheiten erweisen. Zur Veranschaulichung wird auf einige Fälle des Missbrauchs ethischer Gremien und der Mängel von Ethikkodizes hingewiesen.

SUVREMENA ETIZACIJA U SVJETLU DIHOTOMIJE PRAVA I MORALA

Ovo predavanje nastoji rasvijetliti tendencije suvremene etizacije raznih područja svijeta života, od politike do gospodarstva, s osobitim obzirom na sferu prava. Polazi od ključnoga pitanja kako se pojačana etizacija odnosi prema temeljnim prosvjetiteljskom načelu odvojenosti prava od morala i postulatu pravne države o pravu kao minimumu morala. Za okvir razmatranja uzima Kantovu pravnu i moralnu filozofiju u *Metafizici čudo-ređa* gdje je do vrhunca razrađen prosvjetiteljski zahtjev stroge odvojenosti sfera legalnosti i moralnosti. Ogleda se pitanje potkopavaju li suvremene tendencije etizacije prosvjetiteljsku baštinu zaštite ljudskih prava. Na tim dihotomnim pojmovnim odrednicama predavanje obrazlaže kako se suvremene tendencije širenja profesionalne, medicinske, znanstvene, poslovne i svih drugih oblika primijenjene etike, masovno osnivanje etičkih odbora, politička korektnost i medijske kampanje pribijanja na stup srama uz osude javnoga mnijenja odražavaju na pravno jamstvo okvira temeljne ljudske slobode. Za ilustraciju prilog ukazuje na neke slučajeve zloupotrebe etičkih tijela i manjkavosti etičkih kodeksa.

MARIO BEBEK, MARIJA BRDAREVIĆ

*Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

MOTIVACIJA U ODNOSU NA OSOBNE I DRUŠTVENE VRLINE

Kada govorimo o motivaciji, sama riječ nam govorи о nekoj pokretačkoj sili i slici koja nam daje volju za neki rad. Motivacija je poticaj u našem umu kao ideja zbog koje smo manje ili više spremni djelovati. Kako znamo je li motivacija dobra, koji je njen smisao? Motivacija je dobra samo ako su i rezultati dobri, tj. ako donosi dobrobit za nas osobno i za naše društvo. Prije motivacije potrebno je definirati cilj koji želimo postići, a onda osmisliti plan, akciju. Dobar načrt cilja – pola je uspjeha. Druga polovica uspjeha je rad i trud, što opet ovisi o prvotnoj motivaciji. Da bismo nekoga motivirali za uspješniji rad, moramo prvo znati što tu osobu zanima. Je li to samo vlastita dobrobit ili želja da se učini nešto za opće dobro? Autori smisao motivacije vide u ljubavi prema ljudima i smatraju da je za vlastiti rast potrebno djelovati bezuvjetno pozitivno prema drugim osobama po planu benevolentne (dobrohotne) ljubavi kao najjače vrline. Plan djelovanja za takve rezultate ovisan je o karakteru osobe. Dobra samo-motivacija je ključ uspjeha, ali ona je isto dio čovjekove najdublje osobnosti. Albert Einstein kaže: »Ako želiš živjeti sretan život veži ga uz cilj, ne uz stvari.« Autori smatraju da čovjek može biti sretan samo ako mu je cilj cjelovita dobrobit društva koju aktivno živi.

MOTIVATION IN RELATION TO PERSONAL AND SOCIAL VIRTUES

When we talk about motivation, the very word tells us about some driving force and image that gives us the will for some work. Motivation is a stimulus in our mind as an idea because of which we are more or less willing to act. How do we know if motivation is good, what is its meaning? Motivation is good only if the results are good, that is, if it is beneficial for us personally and for our society. Before motivation, it is necessary to define the goal we want to achieve and then design a plan, an action. A good design of the goal is half the success. The second half of success is

work and effort, which again depends on the initial motivation. To motivate someone for more successful work, we must first know what this person's interests are. Is it just their own wellbeing or the desire to do something for the common good? The authors see the sense of motivation in love for other people and feel that for one's own growth, it is necessary to act unconditionally positive towards other people, by the idea of benevolent love as the most powerful of virtues. The action plan for such results depends on the character of the person. Good self-motivation is the key to success, but it is also a part of man's deepest personality. Albert Einstein said: "If you want to live a happy life, tie it to a goal, not to people or things." Authors believe that a person can be happy only if their goal is the full benefit of the society and if they are actively living that idea.

VANJA BORŠ

*Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia*

ULOGA I VAŽNOST KNJIŽEVNOSTI ZA MORAL

Namjera je izlaganjem naznačiti ulogu i važnost književnosti za čovjekov moral, odnosno njegov/zin moralni razvoj. U tom će se kontekstu s jedne strane usmjeriti pažnju na to kada i na koje načine književno djelo može djelovati na moralnost čitatelja/ice, dok će se s druge strane naznačiti važnost poticanja, posebice tijekom školovanja, na pomno, sporo, dubinsko i sl., odnosno, ničeanski rečeno, preživajuće čitanje.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LITERATURE FOR MORALS

The intention of the presentation is to note the role and importance of literature for man's morals, that is, his/her moral development. In that context, on the one hand, the attention will be directed to when and in which ways a literary work can act on the reader's morality, while, on the other hand, it will be indicated the importance of stimulation of close, slow, in-depth and similar – said in Nietzschean way: ruminating – reading, especially during schooling.

**MARIJA BRDAREVIĆ, IVNA KOCIJAN,
ZRINKA PRANJIĆ KOZLEK, MARIO BEBEK**
*Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

**ETIČKI NATURALIZAM I OPSTANAK ČOVJEKA –
PREŽIVLJAVANJE I REPRODUKCIJU DRŽIMO
KAO (NE)POVREDIVE VRIJEDNOSTI**

Etički naturalizam kaže što je prirodno dobro za ljude. Prema autora-ma, kamen temeljac za ljudsku dobrotu jesu opstanak i reprodukcija, što su nepobitne činjenice potrebne za opstanak čovječanstva. Moralne vrline kao razboritost, prijateljstvo i odanost spadaju u ljudske odnose. Čovjek racionalno može izabrati sve te vrline, ali i ne mora. Autori odbacuju hedonistički pristup prema kojemu je vrijednost života ravnoteža užitaka i boli. Zbog svoje nutarne nespremnosti ili pomanjkanja spomenute rav-noteže (humanosti) čovjek se sve više osjeća ugrožen od drugog čovjeka, zatvara se u sebe i traži svoja prava. Upravo patnja i bol mogu uzdići do pune sreće. Svrha je suživota obogaćenje, duhovni rast i vježbalište vlastite strpljivosti. Prihvaćanje patnje smanjuje strah od rađanja, a mlade ljude hrabri za brak i potomke. Osjećati ponos zbog »trpljenja« znači napredak i postignuće jer je predmet tog ponosa samo dobro koje je osoba imala pri ruci. Ako možemo djelovati za dobro drugih s lakoćom i zadovoljstvom, ulazimo u područje majstorske vrline koja je korektiv općim ljudskim težnjama. Ime joj je ljubav.

**ETHICAL NATURALISM AND SURVIVAL OF MAN –
SURVIVAL AND REPRODUCTION ARE CONSIDERED
AS (NON)DETRIMENTAL VALUES**

Ethical naturalism says what is natural for people. According to the authors, the foundation stone for human goodness is survival and reproduction, which are the indispensable facts necessary for the survival of mankind. Moral virtues like prudence, friendship, and loyalty fall into human relationships. A man or a woman can rationally choose all these virtues, but they do not have to. The authors reject the hedonistic approach according to which the value of life is an equilibrium of pleasure and pain. Because of

their innate lack of readiness or lack of the mentioned balance (humanity), one feels more vulnerable in relation to the other person, closes himself, and seeks out his rights. Suffering and pain can elevate to full happiness. The purpose of coexistence is enrichment, spiritual growth, and the exercise of one's own patience. Accepting suffering reduces the fear of birth, and encourages young people for marriage and offspring. Feeling proud because of this kind of "suffering" means progress and achievement, because the subject of this pride is just the good that the person had at hand. If we can act for the good of others with ease and pleasure, we can enter into the field of mastery that is corrective to general human aspirations. Its name is love.

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of
Zagreb, Croatia*

POLIMERSTVO I OKOLIŠ

Kao i 2013., uoči izbora za Europski parlament, pokrenuta je akcija napada na određene plastične proizvode. Ona se temelji na usvojenoj EU Direktivi (EUD) o smanjenju utjecaja određenih plastičnih proizvoda na okoliš. Naglašava se pozitivna odluka, plastika je zajedničko ime za fosilnu plastiku i bioplastiku. Lista od 10 spornih plastičnih proizvoda za jednokratnu uporabu uključuje među ostalim: plastične vrećice, slamke i posuđe s potrebnim priborom. Direktiva obuhvaća i čestice nastale trošenjem gumenih pneumatika te filtre cigareta. Premda EUD izričito naglašava proizvode, zainteresirane organizacije naglašavaju da se radi o jednokratnoj plastici. To izrazito negativno utječe na pučanstvo. Provest će se analiza EUD-e i koncepta kružnog gospodarstva na temelju misli. Polimerstvo je u funkciji društveno-humanističkih ciljeva koje beziznimno određuje politika.

POLYMERS TECHNOLOGY AND ENVIRONMENT

Same as in 2013, ahead of the elections for the European Parliament, an attack on certain plastic products was launched. It is based on the adopted EU Directive (EUD) on reducing the impact of certain plastic products on the environment. A positive decision has been made; plastic is a common name for fossil- and bioplastics. A list of 10 disputed plastic disposable products includes, among other things, plastic bags, straws and dishes with the necessary accessories. The directive also covers particles generated by rubber tires and cigarette filters. Although the EUD explicitly emphasizes the products, interested organizations emphasize that it is a matter of one-time plastics. That has a very negative impact on the population. An analysis of the EUD and the concept of a circular economy would be conducted based on thought. Polymers technology serves socio-humanistic goals that are determined politically without exception.

PATRICK DALY

*Lonergan Institute, Boston College, Chestnut Hill (MA),
United States of America /*

*Lonerganov institut, Bostonski koledž, Chestnut Hill (MA),
Sjedinjene Američke Države*

APPLYING A SCALE OF VALUES BASED ON THE STRUCTURE OF THE HUMAN GOOD TO THE QUESTION OF ASSISTED SUICIDE AND EUTHANASIA

Does legalizing assisted suicide and euthanasia represent genuine social progress? A common argument in their favor equates these practices with that of withdrawing life-sustaining treatment. How can doctors say that they do not intend to hasten the patient's death when they withdraw life-saving treatment? However, what doctors usually intend by honoring the patient or family's choice in this case is to rank the cultural value of self-determination regarding one's person higher than the generic value of a medical treatment. With assisted suicide and euthanasia, what starts abstractly as a private judgment of lack of worth is generalized concretely as a judgment that certain lives are not worth living. To my mind, normalizing the judgment that no life is better than life-like-this (however *this* is specified) worsens the operative value structure of the society in question.

PRIMJENA SKALE VRIJEDNOSTI BAZIRANE NA STRUKTURI LJUDSKOGA DOBRA NA PITANJE O POTPOMOGNUTOM SAMOUBOJSTVU I EUTANAZIJI

Predstavlja li legaliziranje potpomognutog samoubojstva i eutanazije pravi socijalni napredak? Uobičajeni argument u njihovu korist izjednakuje ove prakse s praksom odustajanja od postupka održavanja na životu. Kako doktori mogu reći da nemaju namjeru ubrzati pacijentovo umiranje kada odustaju od postupka održavanja na životu? No ono što doktori obično namjeravaju poštujući izbor pacijenta ili obitelji u ovom slučaju jest više rangiranje kulturne vrijednosti samoodređenja, uzimajući u obzir nečiju osobu, negoli generičke vrijednosti medicinskoga postupka. S potpomognutim samoubojstvom i eutanazijom, ono što počinje apstraktno kao

privatni sud o manjku dostojanstva konkretno se generalizira kao sud da određeni životi nisu dostojni življenja. Prema mojoj mišljenju, normaliziranje suda da ni jedan život nije bolji od života-kao-što-je-ovaj (kako god se odredilo ‘ovaj’) pogoršava dotičnu operativnu strukturu vrijednosti.

DANIJELA DE MICHELI VITTURI

*Hrvatsko katoličko liječničko društvo, Split, Hrvatska /
Croatian Catholic Medical Society, Split, Croatia*

ODGOVORNO RODITELJSTVO – LOGOTERAPIJSKI PRISTUP

Logoterapijski pristup seksualnosti Viktora E. Frankla bitno se razlikuje od psihanalitičkog učenja S. Freuda. Odnos između muža i žene ne ostaje samo na pukim strastima i emocijama koji zadovoljavaju primarne i sekundarne životne potrebe. U logoterapiji svaka radnja ima svoj smisao kao što i svaka odgoda užitka ima svoju svrhu i svoj cilj. Zdrav odnos zahtijeva održavanje napetosti između želje i cilja. Odgovorno roditeljstvo upravo sadržava tu napetost. Mnogi supružnici i roditelji, unatoč želji i ljubavi prema djeci, susreću se s nizom zapreka za rađanje i odgađaju roditeljstvo na različite načine. Posljedica je pad prirodnog prirasta stanovništva. Odgovornost uključuje i poznavanje prirodnih zakonitosti o nastanku života. Primjena prirodnih metoda planiranja obitelji na temelju prirodnih zakona o plodnosti pomaže odgodi rađanja, začeće i održavanju zdravog bračnog dijaloga. U cjelevitom pristupu pacijentu u otvorenoj i iskrenoj komunikaciji liječnik obiteljske medicine poučavajući prirodno planiranje obitelji može doprinijeti većoj rodnosti u obitelji pacijenta, njegovoj profesionalnoj sredini i široj zajednici.

RESPONSIBLE PARENTING – LOGOTHERAPY APPROACH

The logotherapy of Viktor E. Frankl's sexuality differs significantly from the psychoanalytic school of Sigmund Freud. The relationship between husband and wife does not only remain with mere passions and emotions that meet primary and secondary life needs. In logotherapy, every act has its own meaning as every delight in pleasure has its purpose. A healthy relationship requires maintaining tension between desire and goal. Responsible parenting contains that tension. Many spouses and parents, despite their desire and love for children, encounter a number of barriers to birth and delay parenting in various ways. The consequence is a decline in the natural population growth. Responsibility includes knowledge of natural

laws of life-creation. Applying natural methods of family planning based on natural fertility laws helps postpone birth, conception, and maintaining healthy marital dialogue. In a comprehensive approach to a patient in open and honest communication a family medicine practitioner can teach natural family planning to contribute to greater fertility in the patient's family, the professional community and the wider community.

DRAGANA DENIĆ

*Opća bolnica Kruševac, Srbija /
General Hospital Kruševac, Serbia*

JATROGENIJA

Pojam *jatrogenija* odnosi se na negativne posljedice (bolest, pogoršanje stanja, povredu pacijenta itd.) ili odsustvo dobrih posljedica, izazvano nesavjesnim i nestručnim djelovanjem liječnika. U pokušaju da se odgovori na pitanje što jest, odnosno što nije jatrogenija, napravljena je razlika između pogreške medicinskog profesionalca i pogreške medicine. Na toj razlici između nesavjesnog i nestručnog liječenja, s jedne strane, i neželjenog ishoda liječenja, s druge strane, zasniva se utvrđivanje eventualne odgovornosti liječnika za ishod liječenja. S razvojem medicine jatogene su bolesti sve brojnije zbog obimnih dijagnostičkih ispitivanja, kao i sve većeg broja liječnika uključenih u proces liječenja. U današnje su vrijeme lijekovi vrlo značajna jatrogena noksa zbog njihove brojnosti, nedovoljne ispitaniosti, nekritičkog liječničkog propisivanja i nekritičke upotrebe od strane pacijenata. Pretjerana primjena medicinske tehnike u dijagnostici i liječenju otvara put *jatrotehnogeniji*. Jatogene bolesti i jatogene povrede liječnik mora predvidjeti i prevenirati. Izbjegavši jatrogenu bolest, liječnik će izbjegći i neugodne situacije kao što su sudski procesi koji mogu biti epilog jatogene pogreške.

IATROGENESIS

The notion of *iatrogenesis* refers to the negative consequences (illness, worsening of the condition, patient's injury, etc.) or the absence of good consequences, which have been caused by the negligent and unprofessional behaviour of healthcare professionals. In an attempt to answer the question of what iatrogenesis is and is not, the difference between the medical professional mistake and the mistake of medicine has been made. The determination of the possible responsibility of the physician for the outcome of the treatment depends on the difference between, on the one hand, a disorderly and unprofessional treatment, and on the other hand, an unwanted outcome of the treatment. Iatrogenic diseases, i.e. the diseases caused by medical practice itself, are becoming more and more numerous due to extensive

diagnostic tests, as well as due to the increase of the number of doctors involved in the treatment process. Nowadays, drugs are a very important iatrogenic toxin. This is due to their abundance in the treatment processes, insufficient testing, uncritical medical prescription and uncritical use by the patients. Excessive application of medical technique in diagnosis and treatment opens the path to iatrotechnogenesis. The doctor should anticipate and prevent iatrogenic diseases and iatrogenic injuries. Avoiding an iatrogenic disorder, the doctor will also avoid adverse situations, such as court procedures that may be an epilogue of iatrogenesis.

DEJAN DONEV

*Filozofski fakultet, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju, Makedonija /
Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje, Macedonia*

REPRODUKTIVNA REVOLUCIJA

Surogatno ili zamjensko majčinstvo danas budi povećanu moralno-etičku nelagodu od ove relativno nove invazije u sferu ljudske reprodukcije, označene kao »reproducitivna revolucija«. To se događa zato što je donedavno ljudska reprodukcija promatrana kao fenomen koji prije i iznad svega pripada privatnoj sferi svake žene i svakog muškarca, a to potvrđuje i tradicionalno shvaćanje reprodukcije prema kojem se, ako se radi o tradicionalnoj bračnoj zajednici, o reprodukciji ne govori, još manje dogovara, a najmanje se ona planira. U ovakvim tradicionalnim zajednicama čovjeku se reprodukcija jednostavno događa, on ju ne planira, ne intervenira u tokove određenih vanjskih sila. Međutim, ovo pitanje danas dobiva na težini u uvjetima u kojima pomoću svojih kulturnih obrazaca i zakonske regulative svako društvo pokušava normirati sve faze reprodukcije. U ovakvim uvjetima privatna sfera postaje javna, a samim tim i (ne)rađanje postaje ne samo javno, već i posebno važno političko pitanje.

REPRODUCTIVE REVOLUTION

Surrogate or substitute motherhood today arouses an increased moral-ethical discomfort from this relatively new invasion of the sphere of human reproduction, designated as “reproductive revolution”. This is because, until recently, human reproduction was viewed only as a phenomenon that belongs above all to the private sphere of every woman and every man, and this is confirmed by the traditional understanding of reproduction according to which, if it is a traditional marital community, reproduction is not spoken of, even less agreed upon, and the least planned for. In such traditional communities, man’s reproduction simply happens, he does not plan for it, does not intervene in the flows of certain external forces. However, the actuality of the issue today gains special importance in the conditions when, by means of its cultural patterns and legal regulations, every society tries to standardize all phases of reproduction. Under these circumstances, the private sphere becomes public, and therefore giving birth and non-giving birth are becoming not only public but also particularly important political issues.

ROBERT DORIČIĆ¹, NEVENA ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ²

¹ Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /

Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia

² Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

»VA BAKRU JE SAKA TVORNICA PROPALA, PA ĆE I TA«

Suživot industrije i grada očima njegovih građanki i građana

U drugoj polovici 20. stoljeća, sjevernojadranski grad Rijeka, a osobito područje njegova istočnog prigrada, izloženo je intenzivnoj industrijalizaciji. U blizini grada Bakra, tada u administrativnom smislu sastavnici Općine Rijeka, proširuje se luka, a na ulazu u Bakarski zaljev grade se rafinerijski kompleks i termoelektrana. Krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća u neposrednoj blizini naselja gradi se industrijski pogon za proizvodnju koksa – bakarska *Koksara*. Osim znatnim intervencijama u prostoru i intenzivnim onečišćenjem zraka, koksara i na druge, suptilnije načine utječe na dinamiku gradskog života. Suživot koksare i grada egzistira sve do 1994. godine, kada je ona zatvorena. U ovome će izlaganju, iz perspektive urbanih studija i ekonomске antropologije, biti predstavljeni rezultati kvalitativnog istraživanja o životu u gradu i s gradom obremenjenom industrijskom prošlošću.

**“EVERY FACTORY WENT DOWN THE DRAIN IN BAKAR,
SO WILL THAT ONE”**

**The Co-Existence of the Industry and the Town
from the Perspective of Its Inhabitants**

In the second half of the 20th century, the North-Adriatic city of Rijeka, especially its eastern suburban area, was exposed to intensive industrialization. In the surroundings of the town of Bakar, which was administratively a part of the Municipality of Rijeka at that time, the port was expanded, and a refinery and a thermal power plant were built at the entrance to the Bay of Bakar. By the end of the 1970s, the Bakar Coke Plant was erected in the immediate vicinity of the town. Apart from considerable spatial interventions and intense air pollution, the coke plant also affected the dynamics

of the urban life in other, subtler ways. The coke plant and the town co-existed until 1994, when the plant was shut down. In this presentation, the results of qualitative research on the life in the town and with the town burdened by its industrial past will be presented from the perspective of urban studies and economic anthropology.

IGOR ETEROVIĆ, TONI BUTERIN

*Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska*

**PROFESSION OF SANITARY ENGINEERING AT THE
CROSSROADS OF
ENVIRONMENTAL AND PUBLIC HEALTH ETHICS –
BIOETHICAL ANALYSIS**

There are some primary bioethical interests for the issues connected with the profession of sanitary engineering. 1) Many problems exist even on the level of the name itself and the definition, needing a wider framework of contextualisation, thus being a challenging topic for the bioethical broad approach. 2) The methodology of sanitary engineering, analogous to bioethics, sometimes seems as a combination of several separate methodologies and approaches of different sciences and disciplines, but connected in a way with a unique guiding thread. 3) Sanitary engineering often seems, quite similar to bioethics, an amalgam of different sciences and disciplines, and not a self-standing discipline with clear determinants. We argue that these three features should be taken as a challenge and defend the view that sanitary engineering deserves a title of a special profession, but also has a unique bioethical orientation, more prominent than in most other professions. This uniqueness is sought in a particular worldview grounded in ethic which is traced at the crossroads of environmental ethics and public health ethics.

**PROFESIJA SANITARNOG INŽENJERSTVA NA RAZMEDI
OKOLIŠNE I JAVNOZDRAVSTVENE ETIKE –
BIOETIČKA ANALIZA**

Postoje određeni primarni bioetički interesi za pitanja povezana s profesijom sanitarnog inženjerstva. 1) Postoji čak na razini samog imena i definicije prilično mnogo problema, koji potrebaju širi okvir kontekstualizacije, bivajući tako izazovna tema za bioetički široki pristup. 2) Metodologija sanitarnog inženjerstva, analogno bioetici, ponekad se čini kao kombinacija nekoliko zasebnih metodologija i pristupa različitih znanosti i disciplina, no povezanih na neki način jedinstvenom niti vodiljom. 3)

Sanitarno inženjerstvo često se čini, prilično slično bioetici, kao amalgam različitih znanosti i disciplina, a ne samostojna disciplina s jasnim determinantama. Argumentiramo da te tri značajke treba uzeti kao izazov i branimo pogled da sanitarno inženjerstvo zaslужuje status posebne profesije, štoviše, da ima jedinstvenu bioetičku orijentaciju, snažnije istaknutu negoli u većini drugih profesija. Ta se jedinstvenost traži u posebnom svjetonazoru fundiranom u etici koja je locirana na razmeđi okolišne i javnozdravstvene etike.

LUKA FOTAK¹, KATARINA ŠPINDRIĆ²

¹Opća bolnica Varaždin, Hrvatska /
General Hospital Varaždin, Croatia

²Agronomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Agriculture, University of Zagreb, Croatia

PLASTIČNA KIRURGIJA – UMJETNOST

Kada govorimo o plastičnoj kirurgiji, možemo ju podijeliti u dvije grane: rekonstruktivna i kozmetička. Prvu možemo smatrati prijeko potrebnom kada su u pitanju urođene deformacije i postoji jasna medicinska potreba za njezinim izvođenjem te jasna korist za pacijenta. Druga je elektivna i kao jedini cilj ima učiniti osobu fizički privlačnijom prema kulturnoški definiranim standardima. Uzimajući u obzir rasprostranjenost i sve veću dostupnost elektivnih kirurških postupaka, je li potrebno podvući crtu i prestati udovoljavati pacijentima? Često smo svjedoci članaka u medijima koji opisuju opetovane plastične operacije (kao stereotip možemo uzeti povećanje grudi) koje dovode do bizarnih rezultata. Je li moralno udovoljavati željama kirurških pacijenata čak i kada smatramo da nisu u pravu? Potrebno je zasebno promatrati želju za plastičnom operacijom zbog pacijentova nedostatka samopouzdanja, s jedne strane, te pacijente koji boluju od dismorfičnog tjelesnog poremećaja. Plastičnu se kirurgiju s pravom svrstava u umjetnost, a umjetnost po definiciji ne bi trebala biti ograničena granicama i pravilima. S druge strane, medicina je znanost sa strogo reguliranim pravilima i smjernicama, a plastična je kirurgija zakoračila u neistraženo i ne u potpunosti regulirano područje koje potencijalno nema granice.

PLASTIC SURGERY – AN ART FORM

When we talk about plastic surgery, it can be divided into two branches: reconstructive and cosmetic. The first one can be thought of as essential when dealing with congenital malformations and there is a clear medical need for this surgery and a clear benefit for the patient. The second one is elective and its only goal is to make a person physically more attractive according to culturally defined standards. Taking into account the prevalence and availability of elective surgical procedures, is there a need to draw

the line and stop complying to patients? Every so often an article about a bizarre plastic surgery pops out (we can take breast enlargement surgery as a stereotype). Is it morally okay to comply to the wishes of surgical patients even when we think they are not right? There is a need to separately consider the wish for a plastic surgery done because of the patient's lack of self-confidence and the patients suffering from body dysmorphic disorder. On the one hand, plastic surgery is rightfully considered an art, and art, by definition, should not be constrained by rules and limits, while on the other hand, medicine is a science with strictly regulated rules and guidelines, and plastic surgery has stepped into an unexplored and not completely regulated area which potentially does not have limits.

LIDIJA GAJSKI

*Dom zdravlja Zagreb-Centar, Zagreb, Hrvatska /
Health Center Zagreb-Center, Zagreb, Croatia*

LAŽI, BESRAMNE LAŽI I STUDIJE O CJEPIVIMA

Nedavno je svjetlo dana ugledao još jedan znanstveni rad koji odbacuje povezanost cjepliva i autizma. Na uzorku od gotovo 660 000 danske djece autori su usporedili djecu cijepljenu cjeplivom MMR (vakcina protiv ospica, zaušnjaka i rubeole) s onom koja nisu cijepljena tim cjeplivom i zaključili da MMR cjeplivo ne povećava vjerodostojnost autizma. Nalazi studije promptno su preneseni javnosti i liječnicima širom svijeta. Riječ je o epidemiološkoj studiji koja pati od brojnih ograničenja i metodoloških grešaka, pa se njezin zaključak ne može smatrati valjanim i vjerodostojnim. Baš kao čitav niz sličnih radova koji dolaze iz Danske, ova je studija opterećena višestrukim sukobom interesa – financirana je od zaklade povezane s farmaceutskom industrijom, napravljena pod pokroviteljstvom ustanove koja zarađuje na cjeplivima i izvedena od znanstvenika čije profesionalne karijere i plaće ovise o ishodu istraživanja. Postavlja se pitanje zašto se ovakvim istraživanjima daje prvočasan značaj, promoviraju kao mjerodavna i služe kao temelj za donošenje javnozdravstvenih i političkih odluka.

LIES, DAMNED LIES AND VACCINE STUDIES

One more scientific paper was recently published dismissing the link between vaccine and autism. The researchers took a sample of almost 660 000 children in Denmark, compared the children vaccinated with the MMR (a vaccine against measles, mumps and rubella) to those not vaccinated with it and concluded that the MMR vaccine did not increase the likelihood of autism. The findings of the study were promptly disseminated to the public and doctors around the world. However, it is an epidemiological study that suffers from numerous limitations and methodological flaws which make its conclusion invalid and unreliable. Just like a whole series of similar studies coming from Denmark, it is loaded with multiple conflicts of interest – it was funded by a pharmaceutical industry-related foundation, made under the auspices of a vaccine-manufacturing institution and carried out by scientists whose professional careers and earnings depend on the outcome of research. The question arises as to why such research is given first-rate importance, promoted as highly relevant, and accepted as the basis for public health and political decision-making.

**INES GALETIĆ ŽAGAR¹, LEA HRVAT^{1,2}, IVANA ŠPANIĆ^{1,3,4},
IGOR SALOPEK^{1,2}**

*¹ Integrativni centar mentalnog zdravlja, Karlovac, Hrvatska /
Integrative Centre for Mental Health, Karlovac, Croatia*

*² Opća bolnica Karlovac, Hrvatska /
General Hospital Karlovac, Croatia*

*³ Klinika za psihiatriju »Vrapče«, Zagreb, Hrvatska /
Vrapče Psychiatric Hospital, Zagreb, Croatia*

*⁴ Odjel za sestrinstvo, Sveučilište Sjever, Varaždin, Hrvatska /
Department of Nursing, University North, Varaždin, Croatia*

KREATIVNOST U PROCESU OPORAVKA OD PSIHIČKIH SMETNJI

Kreativnost i umjetnost poprimaju sve veću važnost u edukaciji medicinskih profesionalaca, ali i u senzibilizaciji javnosti o problemima mentalnog zdravlja s ciljem destigmatizacije osoba s psihičkim smetnjama. Imaju veliku moć u prihvaćanju i lakšem razumijevanju mentalnih poremećaja. Ovim radom želimo predstaviti kako smo u Karlovcu putem kreativno-umjetničkih aktivnosti (izložbama fotografija »Objektivom kroz psihu« i »F20« te kazališnom predstavom) potaknuli javnost na promišljanje o osobama koje boluju od psihičkih bolesti. U navedenim aktivnostima sudjelovale su osobe koje nemaju iskustvo mentalnih poremećaja. One su na kreativan način pobudile empatiju publike, destigmatizirale te pridonijele lakšem razumijevanju osoba s mentalnim poremećajima. Kreativnost kao sredstvo edukacije i senzibilizacije javnosti otvara nove mogućnosti djelovanja. Pritom se osobama daje prilika da neverbalno izraze svoje najdublje osjećaje te tako doprinesu oporavku osoba sa psihičkim smetnjama.

CREATIVITY IN THE PROCESS OF RECOVERY FROM PSYCHIC DISTURBANCES

Creativity and art are becoming increasingly important in the education of medical professionals, but also in the public awareness of mental health problems with the aim of destigmatising people with mental disorders. They have great power in accepting and easier understanding of mental disorders. With this work, we would like to show that in Karlovac,

through creative and artistic activities (photo exhibitions “Lens through psyche” and “F20”, and a theatre play), we have encouraged the public to take in consideration people with mental disorders. Persons with no mental disorder have participated in these activities. Creativity, as the therapeutic process and the means of education and public awareness of psychological problems, opens up new opportunities for action. This way, people are given the opportunity to express their deepest feelings nonverbally and thus contribute to the recovery of persons with mental disorders.

MARTINA GAVRAN, IVICA KELAM

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIČKI ASPEKTI GENETIČKOG MODIFICIRANJA – ANKETNO ISPITIVANJE UČENIKA ZAVRŠNIH RAZREDA GIMNAZIJSKOG PROGRAMA

Genetički modificiranih usjevi od samih početaka sjetve krajem 20. stoljeća izazivaju kontroverze u javnosti. Jedan od razloga skepse u javnosti zasigurno su i mnogi mitovi i neistine, koji se nesmetano šire internetom i društvenim mrežama, a koji imaju značajan utjecaj na formiranje stavova prema genetički modificiranim organizmima. Mladi su posebno skloni nekritički prihvaćati razne teorije zavjere koje se šire internetom i vjerovati im. Cilj je anketnog ispitivanja utvrditi kako i na koji način učenici završnih razreda gimnazije iz Slavonskog Broda dolaze do informacija o genetički modificiranim usjevima te jesu li skloni nekritičkom usvajaju neprovjerjenih i lažnih informacija do kojih su došli putem interneta i društvenih mreža. U radu ćemo prezentirati rezultate anketnog ispitivanja učenika završnih razreda gimnazije iz Slavonskog Broda o poznavanju bioetičkih aspekata genetički modificiranih usjeva.

BIOETHICAL ASPECTS OF GENETIC MODIFICATION – SURVEY OF GYMNASIUM STUDENTS OF THE FINAL YEARS

Genetically modified crops, since the beginning of sowing at the end of the 20th century, are causing controversy in the public. One reason for scepticism in the public are certainly many myths and untruths that are freely circulating on the Internet and social networks, which have a significant impact on the formation of attitudes towards genetically modified organisms. The aim of this survey was to determine how gymnasium students of the final years in Slavonski Brod get information on genetically modified crops, and whether they are prone to uncritical adoption of unverified and false information that they have acquired through the Internet and social networks. In this paper, we will present the results of a survey of gymnasium students of the final years in Slavonski Brod on the knowledge of bioethical issues of genetically modified crops.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište sv. Tome, Fredericton, Kanada*

HISTORICAL CONTINGENCIES AND THE POSSIBILITIES OF INTEGRATIVE BIOETHICS

This paper will address some of the current intellectual conditions that create obstacles in the process of establishing integrative bioethics (in some form or another), as a forum within which more or less coherent discussions of values and their applications can take place. Focussing on issues of urgency, relevance, and application, the issues of historicity/historical consciousness, economics, and liberal models of individualism will be addressed. The aim of the larger project is to promote and sustain a coherent discourse that is generally concerned with the well-being of the Planet and all its inhabitants.

POVIJESNE KONTINGENCIJE I MOGUĆNOSTI INTEGRATIVNE BIOETIKE

Ovo će se izlaganje baviti nekim aktualnim intelektualnim uvjetima koji stvaraju prepreke u procesu ustanovljavanja integrativne bioetike (u ovoj ili onoj formi), kao foruma unutar kojega se mogu odvijati manje ili više koherentne rasprave o vrijednostima i njihovim primjenama. Fokusirajući se na pitanja urgentnosti, relevantnosti i primjene, razmatrat će se problematika povijesnosti/povijesne svijesti, ekonomije te liberalnih modela individualizma. Cilj širega projekta jest promovirati i podupirati koherentnu raspravu koja se općenito tiče dobrobiti Planeta i svih njegovih stanovnika.

ANA GONGOLA, ROSANDA LOVRIĆ, ANDREJA PAVLOVIĆ

*Doktorska škola, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Postgraduate School, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

ŽENA U POSTMODERNOM DRUŠTVU

Koje ciljeve žena u modernom društvu postavlja pred sebe? Izbor je velik: brak/partnerstvo, djeca, karijera, izgled, osobni i duhovni rast, fizički izgled, moda i trendovi, tehnologija i zdrav život... ili, kako popularne reklame i časopisi sugeriraju, žena bi trebala biti »sve to«. U ovom radu pokušavaju se pronaći odgovori na pitanja koje ciljeve moderna žena postavlja sama sebi, a za koje ciljeve misli da su joj nametnuti od strane drugih, društva i medija. U tu svrhu povedeno je istraživanje N 101, u svibnju 2018. godine, kako bi se potvrdile slijedeće hipoteze: većina žena ima jedan ili više životnih ciljeva za koje smatraju da su im nametnuli drugi (priatelji, roditelji, partner, okolina, mediji, poslodavac itd.). Žene imaju manjak vremena i energije da ostvare sve svoje životne ciljeve. Žene se osjećaju preplavljenima količinom svakodnevnih obveza.

THE ROLE OF A WOMAN IN POSTMODERN SOCIETY

Which goals should a woman in postmodern society strive for? There is a variety of choices: marriage/partnership, children, career, physical appearance, personal and spiritual growth, fashion and trends, technology, healthy living... or, as the majority of advertisements and magazines seem to imply – “all of the above”. This paper aims to find answers to the question of which goals a woman sets for herself and for which she believes to be imposed on her by all the others, the society and the media. For this purpose, N 101 survey has been conducted in May 2018 with an aim of confirming the following hypothesis: Majority of women have set life goals for which they believe have been imposed by others (friends, relatives, partners, society, media, employers, etc.). Women do not have sufficient either time or energy to achieve all their life goals. They feel overwhelmed by the amount of their daily duties.

JOSIP GUĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

IZBJEGAVANJE SUKOBA KAO (PRED)ZADATAK MORALA

Izlaganje se koncentriira na problem moralnog sukoba, koji se osobito komplicira uvođenjem ne-ljudskih živih bića u moralni obzor. Sukobu ne pristupam kao sukobu interesa ili sukobu dužnosti, nego kao sukobu razloga obvezatnosti, kako je to formulirao Immanuel Kant. Postavljanjem izbjegavanja sukoba kao moralnog zadatka koji treba prethoditi razrješavanju sukoba, pred moralnim suđenjem i djelovanjem rastvara se puno šire polje primjene od onoga koje mu je određivala tradicionalna etika. Istovremeno, etika se time oslobođa »samoskrivljene neutopičnosti«, tj. prihvatanja zadanih društveno-ekonomskih i drugih okvira kao nepromjenjivih i samorazumljivih. Samo na taj način ona može biti putokaz odgovornosti i slobodi.

THE AVOIDANCE OF CONFLICTS AS A (PRE)TASK OF MORALS

The presentation focuses on the issue of moral conflict, which becomes especially complicated by the introduction of non-human living beings into moral horizon. I do not perceive conflict as a conflict of interests or a conflict of duties, but as a conflict of grounds of obligation, as it is formulated by Immanuel Kant. By setting the avoidance of conflicts as a moral task that should precede conflict resolution, moral judgment and action get a much wider area of application than they had in the framework of traditional ethics. At the same time, this unbrates ethics of the “self-incurred non-utopianess”, i.e. of accepting the given socio-economic and other frameworks as unalterable and self-explanatory. Only in that way ethics can be the guidepost of responsibility and freedom.

LUKA JANEŠ

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

**PSIHOSOFIJSKA MISAO C. G. JUNGA I R. D. LAINGA
NA OSI BIOPROTEKCIJONIZMA**

Problematika mentalnog zdravlja te psihološka i psihijatrijska znanstvena metodologija (koja predstavlja juridiciranu institucionalnu instancu prevencije i tretiranja mentalnih poteškoća) rijetko bivaju razmatrane u bioetičkom ključu, odnosno analizirane u kontekstu bioprotekcionističke teleologije (Smiljanić). Dotično čudi s obzirom na višestruke tangentne spone između mentalnih poteškoća bivstvujućih i ugroženosti fenomena života u raznim formama te na raznim razinama. Tvrdim da pod utjecajem određenih segmenata metodologije suvremene akademske psihologije i određenih momenata biološke psihijatrije, obilježenih »hladnoćom« statističkih obrazaca, skupocjenim psihoterapijama, dvojbenom dijagnostikom i zanemarivanjem činjenice da je »pacijent« prije svega živuća osoba, a ne organizam s greškom, odnosno skup simptoma i dijagnoza, ljudska psiha biva tehniciširana i ukalupljena u okvire etioloških algoritama upitnog doseg-a. Ipak, povijest psihološke i psihijatrijske misli nudi niz kontrarnih pristupa iznesenih od strane raznih filozofski inspiriranih mislitelja, a u ovom izlaganju fokus će biti na refleksijama švicarskog analitičkog psihologa Carla Gustava Junga i škotskog psihijatra Ronalda Davida Lainga, čiji će bioetički nadahnuti motivi i zaključci biti prezentirani u izlaganju.

**PSYCHOSOPHICAL THOUGHTS OF C. G. JUNG AND
R. D. LAING ON THE AXIS OF BIOPROTECTIONISM**

Mental health issues as well as the psychological and psychiatric scientific methodology (which represent a jurisdictional institutional instinct for the prevention and treatment of mental disorders) are rarely considered in the bioethical key, i.e. analyzed in the context of bioprotectionist teleology (Smiljanić). It surprises because of the multiple tangential links between the mental health difficulties of beings and the endangerment of the life phenomena in various forms and at various levels. I claim that under the influence of certain segments of methodology of contemporary academic

psychology and certain moments of biological psychiatry, characterized by the “coldness” of statistical patterns, costly psychotherapies, a dubious diagnosing and neglecting the fact that the “patient” is above all a living person, and not a damaged organism, i.e. an agglomerate of symptoms and diagnoses, the human psyche is being technically engineered and embedded in the framework of etiological algorithms of a questionable reach. However, the history of psychological and psychiatric thoughts offers a number of contrary approaches, presented by the various philosophically inspired thinkers. In this presentation the focus will be on the reflections of Swiss analytical psychologist Carl Gustav Jung and Scottish psychiatrist Ronald David Laing, whose bioethically inspired motives and conclusions will be presented.

ANTUN JAPUNDŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

ZAUZIMANJE PRAVOSLAVNIH TEOLOGA ZA EKOLOGIJU

Uslijed onoga što danas nazivamo »ekološkom krizom« koja obuhvaća čitavo čovječanstvo, ne čudi nas činjenica da postoje različiti pokušaji u rješavanju ovoga problema, i to od strane različitih znanstvenih disciplina, različitih udruga i slično. Stoga nas ne iznenadju niti ekološka nastojanja pojedinih suvremenih pravoslavnih teologa po tom pitanju. U tom kontekstu i od strane pojedinih pravoslavnih teologa, kao što su primjerice carigradski patrijarh Bartolomej, pergamski metropolit Ioannis Zizioulas, pravoslavna teologinja Elizabeth Theokritoff i drugi, nailazimo na interes za ekološka pitanja. Stoga je zanimljivo vidjeti na kakav se način pravoslavni teolozi zauzimaju za ekologiju te pratiti sam razvoj bavljenja ovom tematikom kod pojedinih teologa kao i rezultate i plodove njihovih dosadašnjih nastojanja.

THE INVOLVEMENT OF ORTHODOX THEOLOGIANS FOR ECOLOGY

Because of what we today call the “ecological crisis”, which encompasses all humanity, it is not surprising that there are different attempts, by different scientific disciplines, associations, and so on, in solving of this problem. Therefore, we are also not surprised by any ecological attempts by some modern Orthodox theologian concerning this matter. In this context, we find interest and involvement in ecological issues by some Orthodox theologians, e.g. Patriarch of Constantinople Bartholomew, Metropolitan of Pergamon Ioannis Zizioulas, Orthodox theologian Elizabeth Theokritoff and others. It is interesting to see in which way Orthodox theologians take up ecology and to follow the development of occupation with this subject in thought of some theologians, as well as to see the results and fruits of their endeavours.

ORHAN JAŠIĆ¹, ŽELJKO KALUĐEROVIĆ²

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina /*

Faculty of Philosophy, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /*

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

PITAGOREJSKA I DŽAINISTIČKA RECEPCIJA ANIMALNOG SVIJETA

U prvom dijelu rada je, na osnovi referentnih historiografskih izvora, posebna pozornost usmjerena k orfičko-pitagorejskoj recepciji pojma duše i svijeta životinja. Posebno je naglašena doktrina o *palingenesiji* koja je bila specifična za navedeno filozofsko-religiozno bratstvo. Zatim je prezentirano, iz motrišta religiologije (njemački: *Religionswissenschaften*), džainističko religijsko učenje o inkarniranju ljudskih duša u svijet životinja. Tijekom reflektiranja navedene tematike načinjena je komparativna analiza razumijevanja svijeta životinja u pitagorejskom učenju, uključujući i pretpostavku o njegovu porijeklu iz Egipta, odnosno Indije, sa džainističkim vjerovanjima. Sukladno tome, na kraju referata istaknute su određene »etičke« similarnosti, ali su podcrtane i diferencijacije ontičke naravi, između ova dva pristupa u razumijevanju pojma duše kao i svijeta životinja.

PYTHAGOREAN AND JAINIST RECEPTION OF THE ANIMAL WORLD

In the first part of the study, special reference was made to the Orphic-Pythagorean reception of the concept of the soul and animal world, based on the relevant historiographical sources. It is here that the doctrine of *palingenesis* was emphasized, which was specific to the aforementioned philosophical-religious fraternity. Then, from the point of view of comparative religion (German: *Religionswissenschaften*), Jainist religious teachings about the incarnation of human souls into the animal world were presented. While discussing the aforementioned topics, a comparative analysis was carried out of the understanding of the animal world in Pythagorean teachings, including the assumption of their origin from Egypt or India, with Jainist beliefs. Accordingly, at the end of the paper, certain “ethical” similarities have been highlighted, as well as underlying differentiations of ontic nature, between these two approaches to understanding of the notion of the soul as well as the animal world.

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

SLOJEVITOST ZBILJNOSTI PHYSIKOTATOSA IZ KLAZOMENE

Ideja srodstva cjelokupne prirode nije bila ekskluzivno italska paradigm, nego se njeni tragovi mogu pronaći i u jonskoj tradiciji. Anaksagora je usvojio općerasprostranjeno stajalište da je život najprije nastao iz vlage, topote i nečeg zemljolikog, tj. zemljanog, a kasnije su se živa bića rađala jedna od drugih. On je prepostavljao da se u svemu što se sjediniuje nalaze mnoge i svakojake stvari, i neizmjerna raznolikost »sjemena«, i da su tako ljudi bili oblikovani i druga živa bića koja imaju dušu. Kada je, potom, postulirao um kao *arche* svega kretanja Klazomenjanin je povezao sve slojeve zbiljnosti. *Nous* je za živa bića bio svojevrsna unutrašnja moć, dok je za nežive stvari bio izvanskih sila. Um je, slijedeći Anaksagoru, prisutan u svim živim bićima (ljudima, životinjama i biljkama) i u svima je isti. Razlike između ovih bića, konačno, nisu posljedica bitne diferencije između njihovih duša, nego su proizvod razlika između njihovih tijela koja olakšavaju ili otežavaju potpunije djelovanje *Nousa*.

DEGREES OF REALITY OF THE PHYSIKOTATOS FROM CLAZOMENAE

The idea of kinship of the entire nature was not an exclusive Italian paradigm but its traces can be found in the Ionian tradition as well. Anaxagoras adopted a widely spread notion that life was originally generated out of moisture, heat, and an earthy substance; later the species were propagated by generation from one another. He supposed that in all things that are mingled there are many things of all kinds, and the immense variety of “seeds”, and that men and other living beings that possess the soul have so been formed. Then, when he postulated the mind as the *arche* of all movement, the Clazomenian linked all the layers of reality. For animate beings, *Nous* was a sort of internal faculty but for inanimate things it was an external force. The Mind, according to Anax-

agoras, is present in all living beings (humans, animals and plants) and it is the same in all of them. Finally, the differences between these beings are not a consequence of an essential difference among their souls, but a product of differences among their bodies, which either facilitate or hinder a more complete functioning of *Nous*.

MARINA KATINIĆ

*XV. gimnazija, Zagreb, Hrvatska /
XVth Gymnasium, Zagreb, Croatia*

STIL ŽIVOTA KAO BIOETIČKA TEMA

Zdravlje i njegov nedostatak najčešće se razumije kao fatum ili pojava u nadležnosti društvenih i javnih institucija. U posljednjih je pola stoljeća vrlo čest govor o zdravlju kao pravu pojedinca, uz dužnost druge strane da mu ga ne naruši i/ili osigura. To je razumljivo ako se uzme u obzir da značajan postotak zdravstvenih stanja ima genetske ili okolišne uzroke koje je nemoguće kontrolirati ili predviđati. Međutim, činjenica je da je stil života značajan čimbenik zdravlja, i da je etički relevantna kategorija. Nužno je uzeti stil života u obzir pri vrednovanju biomedicalnih postupaka, dajući pritom odgovornosti za vlastito i tuđe zdravlje primjerenu važnost u bioetičkim raspravama. Osvrnuvši se na relevantne slučajeve, recentne znanstvene spoznaje – DOHaD teoriju (teoriju razvojnog podrijetla zdravlja i bolesti) koja nadopunjuje mehanizam prirodne selekcije konceptom razvojne plastičnosti – kao i na Kantovu ideju moralne dužnosti ne samo prema drugima nego i prema sebi, pokušat će se utvrditi važnost i dosege stila života za postizanje zdravlja.

LIFESTYLE AS A BIOETHICAL ISSUE

Health and its damage is most often understood as a fate or a phenomenon in charge of social and public institutions. During the last half of the century, it has been usual to address health as a right of an individual, assuming a duty of another side not to harm it and/or ensure it. This is understandable, given that a significant percentage of health conditions is caused through genetic or environmental factors that are impossible to control or predict. However, it is a fact that lifestyle is a significant factor of one's health, too, being an ethically relevant category. It seems necessary to take lifestyle into account when assessing biomedical procedures, thus giving an appropriate importance to responsibility for one's own health and health of others in bioethical discussions. Considering relevant case studies and recent scientific findings – DOHaD (developmental origins of health and disease theory) that completes the mechanism of natural selection with the concept of developmental plasticity – as well as Kant's idea of moral duty not just towards others, but towards oneself, too, the paper will try to track the importance and reach of a lifestyle in achieving health.

IVICA KELAM, IRELLA BOGUT, ŽELJKO POPOVIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

UTJECAJ FILANTROKAPITALIZMA NA GLOBALNU ZDRAVSTVENU POLITIKU

Filantropija je jedan od najpopularnijih trendova među najbogatijim pojedincima. Zahvaljujući neizmernom bogatstvu, filantropski milijarderi imaju neviđenu moć u kreiranju obrazovne politike, usmjeravanju razvoja globalne poljoprivrede i diktiranju trendova u globalnoj zdravstvenoj politici. Velike dobrovorne organizacije zamjenjuju državne institucije kao pružatelje socijalnih usluga. Zbog svoje veličine, finansijske moći i političkog utjecaja, filantrokapitalisti, kao što je Bill Gates, uspješno utjelovljaju svoju viziju globalnog rješavanja problema i time se usredotočuju na posljedice, a ne na oticanje uzroka. Ovo je posebno vidljivo na primjeru kreiranja globalne zdravstvene politike. U ovom radu analizirat ćemo utjecaj Zaklade Bill-a i Melinde Gates na globalnu zdravstvenu politiku, s posebnim naglaskom na globalnoj borbi protiv zaraznih bolesti poput tuberkuloze i AIDS-a.

THE INFLUENCE OF PHILANTHROCAPITALISM ON GLOBAL HEALTH POLICY

Philanthropy is one of the most popular trends among the world's wealthiest individuals. Thanks to immense wealth, philanthropic billionaires have unprecedented power in creating education policy, directing the development of global agriculture, and dictating trends in global health policy. Large charities replace state institutions as providers of social services. Because of its size, financial power, and political influence, philanthrocapitalists, such as Bill Gates, successfully embody their vision of global problem solving, focusing on the consequences rather than eliminating the causes. This is particularly evident in the example of creating global health policy. In this paper, we will analyse the impact of the Bill & Melinda Gates Foundation on global health policy with special emphasis on the global fight against infectious diseases such as tuberculosis and AIDS.

KATICA KNEZOVIĆ

*Fakultät für Lehrerausbildung, Universität Zagreb, Kroatien /
Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

BIOETHISCHE BEWERTUNG VON GENOME EDITING-PFLANZEN

Pflanzen, die aus *Genome-Editing*-Techniken stammen, unterliegen den gesetzlichen Bestimmungen für gentechnisch veränderte Organismen. Die Ineffektivität einer solchen Klassifizierung zeigt sich darin, dass die neuen *Genome Editing*-Verfahren, wie CRISPR/Cas, die Instrumente der klassischen Gentechnik einsetzen, um eine genaue Mutation zu erreichen. Neuentstandene Pflanzen in ihrem Genom haben kein fremdes genetisches Material, induzierte Veränderungen können nicht von spontanen, natürlichen Mutationen unterschieden werden und können nicht nachgewiesen werden. Die für gentechnisch veränderte Organismen entwickelte Gesetzgebung ist nicht mehr auf *Genome Editing*-Pflanzen anwendbar. Für die bioethische Bewertung von *Genome Editing*-Pflanzen, müssen neue Kriterien als Grundlage für die Gesetzgebung entwickelt werden. Davon hängt die Biopolitik ab, wie auch die Beziehung der Gesellschaft zur Anwendung der *Genome Editing*-Verfahren in Pflanzenzüchtung für eine moderne Landwirtschaft, die Lebensmittelsicherheit der ständig wachsenden Menschheit in immer schlechteren Produktionsbedingungen gewährleisten kann.

BIOETIČKO VREDNOVANJE BILJAKA DOBIVENIH TEHNIKAMA UREĐENJA GENOMA

Biljke dobivene tehnikama uređenja genoma (*genome editing*) potpadaju pod zakonsku regulativu propisanu za organizme dobivene uporabom tehnika genetičkoga inženjeringu. Neprikladnost primjene takvog svrstavanja očituje se u činjenici da se tehnike uređivanja genoma, kao primjerice CRISPR/Cas, koriste alatima klasičnoga genetičkog inženjeringu za postizanje točno određene mutacije. Novodobivene biljke u svom genomu nemaju strani genetski materijal, a inducirane se promjene ne mogu razlikovati od spontanih, prirodnih mutacija i ne mogu se otkriti. Zakonska regulativa razvijena za genetički modificirane organizme nije

više primjenjiva na biljke dobivene tehnikama uređenja genoma. Potrebno je razviti nove kriterije za bioetičko vrednovanje biljaka oplemenjenih metodama uređenja genoma kao podlogu za zakonodavstvo. O njima ovisi biopolitika i odnos društva prema primjeni tehnika uređenja genoma u oplemenjivanju biljaka za suvremenu poljoprivredu sposobnu osigurati sigurnost prehrane neprestano rastućega čovječanstva u stalno lošijim proizvodnim uvjetima.

LIDIJA KNORR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

APROPRIJACIJA VODE I SKRIVENI PROBLEM MONOCENTRIČNOSTI

Prilikom razvoja današnjeg zapadnog društva, veliku ulogu igrala je tzv. centričnost u više različitih oblika. Preko teocentričnosti, antropocentričnosti, biocentričnosti do kozmocentričnosti možemo uvidjeti čovjekovu potrebu da u svakom periodu svog razvoja kao biće, ali i kao jedinka, nešto stavlja u centar svog razumijevanja kozmosa i na taj način pokuša razumjeti svijet oko sebe. Bilo da se radi o vrhovnom biću, prirodi ili čovjeku samome, oduvijek postoji ta potreba, no postavlja se pitanje je li centričnost stvarno potrebna? Preko primjera apropijacije vode, kao jednog od problema današnjeg društva, u izlaganju bih pokazala na koji način dolazi do stvaranja nove, za čovjeka pogubne, centričnosti u obliku postavljanja korporacije kao centralne figure našega doba. Istaknula bih kako centričnost ne uzima u obzir više perspektiva te da je time monoperspektivna.

WATER APPROPRIATION AND THE HIDDEN MONOCENTRICITY PROBLEM

The concept of centricity played a vital role in the development of today's Western society in many different forms. The human need to place something in the centre of his understanding of the cosmos can be seen in theocentric, anthropocentric, biocentric and cosmocentric point of view. Whether the central figure is considered to be the supreme entity (often transcendent), nature, or the human being, the need to centralise is present always, but the question is: is that centricity necessary? By exploring the problem of water appropriation, one of the main issues of today's Western society, I will present how the new, disastrous centricity is being developed by placing the corporation as the central figure of our time. In my presentation, I will argue that any centricity does not include multiple perspectives, and therefore it is always mono-perspective.

ZORAN KOJČIĆ

*Osijek, Hrvatska /
Osijek, Croatia*

ZDRAVLJE I BRIGA O SEBI U NOVOJ EPOHI FILOZOFSKOG SAVJETOVANJA

Faza u kojoj se trenutno nalazi pokret filozofskog savjetovanja nailazi na značajne otpore te je konstantno kritizirana od strane samih filozofskih savjetnika. Trenutni sraz generacija – one koja je i započela praksi prije tridesetak godina te mlade generacije koja tek sada iznalaži nove pristupe i ideje u praksi – zahtijeva i kretanje same prakse u novim pravcima. Jedan od tih pravaca jest i veza s bioetikom, što je već prisutna praksa u skandinavskim zemljama, a kod nas bi tek mogla pronaći istraživački interes i značaj za šиру publiku. Što za bioetiku i filozofiju znači sam pojam zdravlja te kakav koncept brige o sebi, najprije kod Foucaulta, igra ulogu u samo praksi filozofskog savjetovanja pokušat ćemo u ovom radu odgonetnuti kroz primjere iz prakse. Uz prikaz kako filozofsko savjetovanje i sokratski dijalog pomažu pacijentima oboljelima od raka u skandinavskim zemljama, postavit ćemo ovdje i pitanje mesta takve prakse unutar pojma zdravlja te može li nova metoda orijentirana na aktivno rješavanje problema pružiti uvide i novi pristup pojmu brige o sebi, kao kontinuiranom pristupu boljitu osobnog života.

HEALTH AND THE CARE OF THE SELF IN THE NEW ERA OF PHILOSOPHICAL COUNSELLING

The current phase in which we now find philosophical counselling suffers a lot of critiques by philosophical counsellors themselves. A clash of generations which we now witness – the one which initiated the movement some thirty years ago, and the new generation which now implements new ideas in practice – also demands a new approach and change of direction. One of those directions stands in line with bioethics, which is already present in Scandinavian countries, and in the Balkans it could find its audience in the near future. In this paper, we will show what the concept of health represents for bioethics and philosophy, and also what role the concept could, especially in Foucault, play within the philosophical

counselling practice, taking in consideration practical examples. By showing how philosophical counselling and the Socratic dialogue help cancer patients in Scandinavian countries, we will also consider the place of such practices within the general health care, and whether we could implement new methods, which are performance oriented, in such settings, where we would redefine the concept of self-care as a continuous approach toward general well-being in life.

STIJEPO LETUNIĆ

*Sveučilište u Dubrovniku, Hrvatska /
University of Dubrovnik, Croatia*

BIOETIKA KAO MULTIDISCIPLINARNA ZNANOST

S ciljem poticanja na raspravu, referat se odnosi na problem uloge filozofa te utjecaja bioetike na konačno donošenje odluka i praksi. (1) *Argumentacija različitih znanstvenih disciplina uz generalizaciju problema.* Kakvu ulogu tu može imati filozofija? S aspekta generalizacije prirodnii talent filozofa tu može imati značajnu ulogu koja je u suprotnosti prema globalnim trendovima specijalizacije u znanosti. Bioetički senzibilitet ovisi o pojedincu, makar on može na doktrinarnoj razini zbog same specijalizacije u specifičnim područjima pojedinačnog i posebnog biti negiran. Dakle, tu je prisutna određena dijalektika argumenata multidisciplinarnog pristupa znanstvenika koji se bave tim pojedinačnim područjem. (2) *Utjecaj bioetike na konačno donošenje odluka.* Koliko bioetička senzibilnost uopće ima značenje? Koliko utjecaj bioetike ostaje na razini moralnog apela u konstelaciji moći u globalnoj ekonomiji? Za utjecaj bioetike na konačno donošenje odluka važnost ima institucionalni ustroj naspram privatnog, odnosno kratkoročnog interesa kapitala, prisutan u uređenim društvima s demokratskom institucionalnom tradicijom gdje se mogu donositi dugo-ročne odluke nezavisne od kratkoročnog interesa.

BIOETHICS AS A MULTIDISCIPLINARY SCIENCE

In order to encourage the discussion, this paper deals with the problem of the role of philosophers and the impact of bioethics on the final decision-making and practice. (1) *Argumentation of different scientific disciplines with a generalization of a problem.* What role can philosophy have there? From the point of view of generalization, the natural talent of the philosopher here can play an important role that is in opposition to the global trends of specialization in science. Bioethical sensitivity depends on the individual, even if he can be negated at the doctrinal level due to specialization in the specific areas of individual and special. Therefore, there is a certain dialectic of the arguments of the multidisciplinary approach of scientists dealing with this particular area. (2) *Influence of bioethics in fi-*

nal decision-making. How much meaning does bioethical sensibility have? How much at all does the influence of bioethics remain at the level of moral appeal in the constellation of power in the global economy? The importance for the influence of bioethics in the final decision-making lies in institutional structure versus private, i.e. short-term capital interest, which is present in regulated societies with a democratic institutional tradition, where long-term decisions, independent of short-term interests, can be made.

MILOŠ MARKOVIĆ, IGOR RANISAVLJEV, SANDRA RADENOVIĆ

Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sveučilište u Beogradu, Srbija /

Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, Serbia

ETIČKE POZICIJE STUDENATA FAKULTETA SPORTA I TJELESNOG ODCGOJA

Etička bi pozicija trebala sustavno povezivati etička uvjerenja i činiti ih konzistentnima. Individualne razlike u donošenju moralnih odluka i postupcima mogu se sagledati kroz dvije dimenzije: kroz dimenziju idealizama i dimenziju relativizama. Relativizam predstavlja stupanj na kojem osoba prihvata ili odbija univerzalna moralna pravila. Idealizam se odnosi na izbjegavanje nanošenja štete drugima. Na osnovi ove dvije dimenzije mogu se identificirati četiri tipa moralnih filozofija, odnosno četiri etičke pozicije: situacionisti, absolutisti, subjektivisti i oni otvoreni za izuzetke (Forsyth, 1980.). Forsyth je razvio instrument kojim je moguće odrediti moralnu filozofiju, odnosno etičku poziciju. U empirijskom dijelu istraživanja autori su pokušali odrediti etičke pozicije studenata Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja Sveučilišta u Beogradu primjenom Forsythovog instrumenta.

ETHICAL POSITIONS OF THE FACULTY OF SPORT AND PHYSICAL EDUCATION STUDENTS

An ethical position should connect ethical beliefs systematically and make them consistent. Individual differences in making moral decisions and acts can be viewed through two dimensions: through a dimension of idealisms and a dimension of relativisms. Relativism represents the degree in which a person accepts or refuses universal moral rules. Idealism relates to the avoidance of doing harm to others. Four types of moral philosophies can be identified based on these two dimensions, i.e. four ethical positions: situationists, absolutists, subjectivists and those open for exceptions (Forsyth, 1980). Forsyth developed an instrument by which it is possible to determine moral philosophy, i.e. an ethical position. In the empirical part of the research, authors tried to determine ethical positions of the University of Belgrade's Faculty of Sport and Physical Education's students by applying Forsyth's instrument.

**BRANISLAVA MEDIĆ BRKIĆ, KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ,
DRAGANA SREBRO, SONJA VUČKOVIĆ, NEVENA DIVAC,
RADAN STOJANOVIĆ, MILOŠ BASAILOVIĆ, MILICA PROSTRAN**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

INFORMIRANOST I STAVOVI PACIJENTICA U VEZI S PRIMJENOM HPV-CJEPIVA U SRBIJI

Humani papiloma virus (HPV) predstavlja jednu od najčešćih spolno prenosivih infekcija, posebno među adolescentima i osobama mlađim od 25 godina. Smatrali smo da bi sa stajališta bioetike bilo interesantno ispitati stavove i informiranost pacijentica u vezi s HPV infekcijom i cjevivom, kao i njenim značajem u Srbiji. Anonimnu je anketu ispunilo 48 pacijentica dnevne bolnice Klinike za ginekologiju i porodništvo Kliničkog centra Srbije u Beogradu. Na pitanje prenosi li se infekcija humanim papiloma virusom seksualnim putem, 88,33 % pacijentica odgovorilo je pozitivno. Najveći postotak ispitaničica (87,5 %) smatra da nije moguće spontano izlječenje od infekcije HPV-om. Također, većina pacijentica (91,66 %) smatra da je HPV infekcija opasna po život. Većina ispitaničica (87,5 %) smatra da cijepljenje ne treba isključiti kao terapijsku mogućnost. Potrebno je unaprijediti informiranost i stavove pacijentica u vezi s primjenom HPV-cjepliva i njegovim značajem u Srbiji.

THE KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF PATIENTS REGARDING HPV VACCINE IN SERBIA

Human papillomavirus (HPV) represents one of the most frequent sexually transmitted diseases infection, especially among adolescents and persons under the age of 25. We thought it would be an interesting bioethical issue to examine the knowledge and attitudes of the patients regarding the HPV infection and vaccine, as well as its significance in Serbia. A self-completed questionnaire was delivered to 48 patients at the daily hospital at the Clinic of Gynaecology and Obstetrics, Clinical Centre of Serbia in Belgrade. Most of our patients (88.33 percent) knew that the infection with human papillomavirus is a sexually transmitted disease. The most of the respondents estimated that a spontaneous disappearance of HPV infection is

impossible (87.5 percent). The most of the patients (91.67 percent) evaluated HPV infection as a life-threatening infection. Most patients (87.5 percent) do not consider that vaccination should be excluded as a therapeutic option. It is necessary to improve the knowledge and attitudes of patients regarding the use of HPV vaccine and its significance in Serbia.

TOMISLAV NEDIĆ

*Osijek, Hrvatska /
Osijek, Croatia*

**ETIČKA PITANJA KOD
DARIVANJA I PRESAĐIVANJA (LJUDSKIH) ORGANA**

Republika Hrvatska jedna je od vodećih zemalja u svijetu po stopi darivatelja i organa za presadivanje. Kako bi sam proces darivanja i presadivanja organa bio što funkcionalniji, potrebno je izgraditi kvalitetan i kompletan sustav darivanja i presadivanja organa. U toj izgradnji pred mnogobrojne stručnjake iz područja medicine, filozofije (etike), prava, teologije i sociologije postavljene su mnogobrojne etičke zapreke i pitanja koja moraju biti svedana. Pomanjkanje organa i primatelja, darivanje od mrtvog darivatelja, darivanje od živog darivatelja, (ne)informiranost građana oko pitanja presadivanja i darivanja organa neka su od standardnih etičkih pitanja koja se pojavljuju. No vrijeme i znanost iznjedrili su i druga izazovna pitanja koja se naročito odnose na pristanak obitelji oko darivanja organa kao sukob etike i prava, trgovinu organima te ksenotransplantaciju kao pitanje koje predstavlja sjedište humane i naturalne bioetike.

**ETHICAL ISSUES IN
DONATING AND TRANSPLANTING (HUMAN) ORGANS**

The Republic of Croatia is one of the leading countries in the world at the rate of transplantation donors and organs for transplantation purposes. In order to make the process of donating and transplanting organs as functional as possible, it is necessary to build a quality and complete system of donating and transplanting organs. Many ethical obstacles and issues that have to be overcome have occurred in front of a large number of experts in the fields of medicine, philosophy (ethics), law, theology and sociology. The lack of organs and recipients, the donation from the dead donor, the donation from the living donor and citizens' unawareness of the issue of organ transplantation and donation are some of the standard ethical issues that arise. However, time and science have posed other challenging questions, which specifically concern family consent to organ donation as a conflict of ethics and law, organ trafficking and xenotransplantation as a question that represents the intersection of human and natural bioethics.

MARIJANA NEUBERG

*Sveučilište Sjever, Varaždin, Hrvatska /
University North, Varaždin, Croatia*

LOGOTERAPIJA – IZAZOV ILI NOVI PRISTUP U PALIJATIVNOJ SKRBI?

Palijativna skrb nastoji unaprijediti kvalitetu života brigom na svim područjima, a sve više se pokušava implementirati i logoterapeutski pristup u palijativu. Logoterapija se temelji na činjenici da je pronaći smisao života primarna i motivirajuća sila u ljudskom životu koja drži čovjeka i potiče da živi. Utjemeljitelj je Viktor Frankl, a sažeta je u tri pojma: slobodna volja, volja za smislom i smisao života. Bit logoterapije leži u razgovorima koji se odnose na ono što osoba voli, vrijednostima koje posjeduje i zadacima koje još treba obaviti. Patnja je najčešćim problem palijativne skrbi, a logoterapija omogućuje čvrst duhovni stav koji je osoba izgubila i pomaže joj da pronađe smisao u patnji. U radu će se prikazati kako zdravstveni djelatnici u palijativnoj skrbi nastoje povezati tjelesnu, psihičku i duhovnu dimenziju pacijenta, a pristup se temelji na tome da »biti čovjek«, prema Franklu, znači biti uvijek »usmjeren na nešto ili nekoga«.

LOGOTHERAPY – A CHALLENGE OR A NEW APPROACH TO PALLIATIVE CARE?

Palliative care seeks to improve the quality of life through care in all areas, and the logotherapeutic approach is increasingly finding its way into palliative care. Logotherapy is based on the fact that finding the meaning of life is the primary and motivating force in human life that encourages a person to live. The founder is Viktor Frankl, and it is summarized in three concepts: the freedom of the will, the will to meaning, and the meaning of life. The essence of logotherapy lies in the conversations that relate to what a person likes, the values a person possesses, and the tasks to be done. Suffering is the most common problem of palliative care, and logotherapy can provide a strong spiritual attitude that a person has lost, thus helping to find meaning in that suffering. The paper will show how healthcare professionals in palliative care strive to connect the physical, mental and spiritual dimension of a patient, and how the approach of “being human”, according to Frankl, is based on always being “directed to something or someone”.

**TEODORA NOT¹, DAVORKA ZADRAVEC KOMŠIĆ²,
DAJANA BULIĆ¹**

*¹ Centar za rehabilitaciju Zagreb, Hrvatska /
Center for Rehabilitation Zagreb, Croatia*

*² Osnovna škola »Otok«, Zagreb, Hrvatska
Otok Primary School, Zagreb, Croatia*

ISKORAK IZ LOKALNE ZAJEDNICE PREMA INKLUZIVNOJ ZAJEDNICI IZ PERSPEKTIVE DJECE S INVALIDITETOM

Model ljudskih prava i socijalni model pristupa invaliditetu bili su osnova za donošenje Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom promičući »affirmativni model pristupa invaliditetu«. Postojanje brojnih prepreka nastalih u davno postavljenom medicinalnom modelu doprinosio je tome da lokalne zajednice često nisu u potpunosti svjesne postojanja osoba s invaliditetom u svojoj blizini, a trebale bi postati standard izgradnje prirodnog kruga podrške. Nedovoljna i neravnomjerna uključenost osoba s invaliditetom u zajednicu pojačava negativnu društvenu ulogu povezanu sa socijalnom devalvacijom. Umjesto paternalističkog pristupa, na osobe s invaliditetom treba gledati kao na članove zajednice s jednakim pravima. U radu će biti predstavljeno stvaranje zajednice dobre prakse u smjeru inkluzivne zajednice u zagrebačkom naselju Sloboština, iz perspektive djece s invaliditetom, transformirajući usmjerenost s pojedinca na socijalni kontekst.

A STRIDE FROM LOCAL COMMUNITY TOWARDS AN INCLUSIVE COMMUNITY FROM A PERSPECTIVE OF CHILDREN WITH DISABILITIES

The model of human rights and the social model of disability approach were the base for forming the UN convention on the rights of persons with disabilities which promotes “affirmative model of disability approach”. The existence of many obstacles from the medicinal model set up long ago contributes to local communities not being fully aware of existing persons with disabilities nearby, but should become the standard for building a natural circle of support. Insufficient and uneven inclusion of persons with

disabilities into the community boosts the negative social role connected to social devaluation. Instead of the paternal approach, persons with disabilities should be observed as members of the community with equal rights. This paper will present a creation of a community in the Zagreb district of Sloboština from the perspective of children with disabilities, whilst moving the focus from an individual to the social context.

AJNJA OMANIĆ¹, JASNA OMANIĆ², AMER OVČINA³

¹ Sveučilište »Vitez« u Travniku, Bosna i Hercegovina /

Vitez University in Travnik, Bosnia and Herzegovina

² Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo,
Bosna i Hercegovina /

*Institute of Public Health of the Federation of Bosnia and Herzegovina,
Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

³ Sveučilišni klinički centar, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Clinical Centre, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

KOLEKCIJONARSTVO I ETIČKA RAZMIŠLJANJA

U Bosni i Hercegovini kolekcionarstvo je dobro poznata djelatnost. Bosna i Hercegovina obiluje tradicijskim vrijednostima i uvijek je imala ljude koji su čuvali kulturnu baštinu, kao i učene sakupljače rukopisa, knjiga, oružja, posuđa, nakita, odjeće, obrtničkih predmeta i rukotvorina. Istraživači duhovnih i materijalnih vrijednosti sačuvali su brojne pjesme i priče, o čemu svjedoče zbirke u muzejima širom Bosne i Hercegovine, katalozi biblioteka, instituta i drugih istraživačkih centara. Jedan svjetski kolekcionar i istraživač, Ištvan Meze, Muzeju Sarajeva poklonio je zbirku 3500 jelovnika. Posebnu pažnju posvetio je sakupljanju jelovnika korištenih za spremanje obroka za svjetske poznate ličnosti. Nabavku jelovnika i predmeta skupo je plaćao. Reparirao ih je, ukrašavao i javno izlagao. U radu će biti prikazani napor, odricanja i emocije kojima je bio obuzet ovaj istraživač mađarskog porijekla koji je skupljao jelovnike sa svih kontinenata i pred kraj života ih poklonio Muzeju Sarajeva.

COLLECTING AND ETHICAL CONSIDERATIONS

In Bosnia and Herzegovina, collecting is a well-known activity. Bosnia and Herzegovina is rich in traditional values, and always had its own cultural heritage guardians and holders, as well as skilled collectors of manuscripts, books, weapons, dishes, jewellery, clothes, craftwork and handicrafts. The researchers of spiritual and material values have preserved numerous songs and stories as evidenced by collections in museums throughout Bosnia and Herzegovina, catalogues of libraries, institutes and other research centres. One world researcher and collector, Ištvan Meze, donated a collection of

3.500 menus to the Museum of Sarajevo. He devoted special attention to the collection of menus used to prepare meals for world-famous celebrities. The procurement of menus and items was expensive; he repaired, decorated and exhibited them. In this paper we will present the efforts, abdications and emotions that consumed this researcher of Hungarian origin, who collected menus from all continents and donated them to the Museum of Sarajevo at the end of his life.

ANA OPANKOVIĆ

*Klinika za psihijatriju, Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija /
Psychiatric Clinic, Clinical Centre of Serbia, Belgrade, Serbia*

ETIČKI ASPEKT PRISILNE PSIHIJATRIJSKE HOSPITALIZACIJE

Prisilna hospitalizacija je prisilno dovođenje i prisilno zadržavanje duševno oboljelih osoba u psihijatrijskoj ustanovi. Problem prisilne hospitalizacije osoba s mentalnim poremećajima kompleksan je etički i pravni problem, pa je stoga i prisilna hospitalizacija granično područje između psihijatrije, etike i prava. Ona predstavlja akt oduzimanja slobode i zahvat u osobni integritet pojedinca, a primjenjuje se prema pojedincu koji nije izvršio kažnjivo djelo. I dok s jedne strane zakon strogo zabranjuje liječniku da započne liječenje bez prethodne suglasnosti pacijenta, psihijatru je zakonskim uređenjem pojma prisilne hospitalizacije omogućeno da provede liječenje duševnoga bolesnika bez njegove suglasnosti, kada procijeni da postoji rizik za život, zdravlje i sigurnost samog pacijenta ili potencijalna opasnost za život, zdravlje i sigurnost drugih osoba.

ETHICAL ASPECTS OF INVOLUNTARY PSYCHIATRIC HOSPITALIZATION

Involuntary psychiatric hospitalization is involuntary admission and detaining patients with mental illness in a psychiatric institution. Considerations regarding this are complex ethical and legal issues and therefore involuntary psychiatric hospitalization is a border area between psychiatry, ethics and law. It constitutes an act of confiscation of liberty and intrusion into the personal integrity of an individual, and it is applied to an individual who has not committed a criminal offense. While on the one hand the law strictly prohibits a doctor from initiating treatment without the prior consent of the patient, the psychiatrist is enabled by law to regulate the concept of compulsory hospitalization to perform the treatment of a mental patient without his consent when assessing the existence of a risk to the life, health and safety of the patient himself or a potential danger to the life, health and safety of other people.

**AMER OVČINA^{1,2}, JASNA BAJRAKTAREVIĆ²,
AJNIJA OMANIĆ³, HAMID PALALIĆ³**

¹ *Sveučilišni klinički centar, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina / Clinical Centre, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

² *Pedagoški fakultet, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina / Faculty of Educational Sciences, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

³ *Sveučilište »Vitez« u Travniku, Bosna i Hercegovina / Vitez University in Travnik, Bosnia and Herzegovina*

ETIČKI ORIJENTIRANO UPRAVLJANJE U ORGANIZACIJAMA

Etično poslovanje u suvremenom načinu poslovanja postalo je nezamjenjiv dio poslovne prakse i veoma važan preduvjet uspješnosti poslovanja. Etično poslovanje može se postići samo onda kada se uspostavi ravnoteža između dvaju različitih stajališta: etičkog i poslovnog. Etično upravljanje organizacijom ovisi o etičnim menadžerima s visoko razvijenim psihološkim kompetencijama, kao i o postojanju strateških etičkih mehanizama u organizaciji. Da bi se uspostavilo etično poslovanje neophodno je uvođenje i primjena nove organizacijske kulture i organizacijskog ponašanja. Od etičnog vodstva ovisi održivost organizacije, posebno u vremenima kada je reputacija poslovne zajednice narušena brojnim financijskim i okolišnim skandalima. Neetičko upravljanje predstavlja rizik za organizaciju i u većini slučajeva organizaciju dovodi do krize i definitivne propasti. U radu će biti prikazani neki od pozitivnih primjera etički orijentiranog upravljanja u javnom i privatnom sektoru na području Bosne i Hercegovine.

ETHICALLY ORIENTED MANAGEMENT IN ORGANISATIONS

Ethical management in modern business has become an irreplaceable part of business practice and a very important prerequisite for successful business operations. Ethical management can be achieved only when there is a balance between two different views: the ethical and business. Ethical management of an organisation depends on ethical managers with highly developed psychological competences, and also on strategic ethical prin-

ciples of the organisation. In order to establish ethical management, it is necessary to introduce and apply new organisational culture and organisational behaviour. Sustainability of an organisation depends on ethical leadership, especially in times when the reputation of the business community is impaired by a number of financial and environmental affairs. Unethical management is a risk for the organisation and in the majority of cases leads the organisation into a crisis and final downfall. This study will provide some positive examples of ethical management in the public and private sector in the territory of Bosnia and Herzegovina.

BOJANA PAVLOVIĆ

*Klinički centar Srbije, Beograd, Srbija /
Clinical Centre of Serbia, Belgrade, Serbia*

EUTANAZIJA U PSIHIJATRIJI – BIOETIČKI ASPEKTI

Moralne dvojbe u vezi s odnosom prema eutanaziji i samoubojstvu općenito zauzimaju značajno mjesto u povijesti mnogih, kako znanstvenih, tako i neznanstvenih disciplina. Poznato je da koncept »dobre smrti« koriđene ima u antičkoj Grčkoj. Sam se koncept mijenja ovisno o prevladavajućim društvenim okolnostima, motivima i ciljevima. U ovom izlaganju razmatramo osnovne argumente protivnika i zagovornika eutanazije i potpomognutog samoubojstva te sagledavamo osnovne smjernice definirane zakonom u zemljama u kojima su ovi postupci legalizirani, dovodeći ih u kontekst njihove primjene kada se radi o osobama s kompromitiranim mentalnim zdravljem.

EUTHANASIA IN PSYCHIATRY – BIOETHICAL ASPECTS

Moral concerns regarding euthanasia and suicide played a significant role in the history of the development of many disciplines, both scientific and non-scientific. The concept of a “good death” has its roots in ancient Greece. The concept itself has changed depending on prevailing social norms, motives, and aims. In this presentation we are taking into consideration basic arguments of both proponents (advocates) and opponents of euthanasia and physician-assisted suicide and we look at basic guidelines defined by law in countries that legalised these procedures in the context of dealing with individuals with mental health problems.

HRVOJE PEPELKO, IVICA KELAM

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIČKI ASPEKTI KLIMATSKIH PROMJENA – ISTRAŽIVANJE NA SREDNJOŠKOLSKOJ POPULACIJI

Klimatske promjene predstavljaju najveći izazov za budućnost čovječanstva i Planeta. Stručnjaci za klimu slažu se da je čovjekovo djelovanje ključan čimbenik u procesu klimatskih promjena. Crpljenje nafte, spaljivanje ugljena, transport, industrija, industrijska poljoprivreda vodeći su emiteri CO₂ u atmosferu te najviše doprinose klimatskim promjenama. Budući da se problem klimatskih promjenama u javnosti sve više prepoznaje kao gorući problem, proveli smo anketno ispitivanje među učenicima završnih razreda srednje škole. Cilj anketnog ispitivanja bio je utvrditi koliko su učenici završnih razreda srednje škole upoznati s fenomenom klimatskih promjena. U radu ćemo prezentirati rezultate anketnog ispitivanja učenika završnih razreda Srednje škole »Ivan Švear« u Ivanić-Gradu i Srednje škole »Matija Mesić« u Slavonskome Brodu o poznavanju bioetičkih aspekata klimatskih promjena.

BIOETHICAL ASPECTS OF CLIMATE CHANGE – A RESEARCH IN THE HIGH SCHOOL POPULATION

Climate change is the biggest challenge for the future of humanity and the planet. Climate experts agree that human activity is a key factor in the climate change process. The extraction of oil, burning coal, transport, industry, industrial agriculture are the leading emitters of CO₂ in the atmosphere and contribute the most to climate change. As the issue of climate change is increasingly recognized as a burning problem in the public, we conducted a survey among high school students. The aim of the research was to determine whether high school students are familiar with the occurrence of climate change. In this paper we present the results of the survey conducted in Ivan Švear High School in Ivanić-Grad and Matija Mesić High School in Slavonski Brod on the knowledge of bioethical aspects of climate change.

IVAN PERKOV

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia

DRUŠVENI I ETIČKI ASPEKTI NIMBY SINDROMA – PRIMJER SUSTAVA ZBRINJAVANJA OTPADA U HRVATSKOJ

Cilj je ovoga rada društvena i etička kontekstualizacija NIMBY (*Not In My Backyard*) sindroma i prikaz suvremenih problema i etičkih dilema povezanih sa sustavom zbrinjavanja otpada u Hrvatskoj. Intervencije u okoliš koje lokalna zajednica smatra opasnima i ne želi ih »u svome dvorištu« dovode do obrambene (NIMBY) reakcije. U radu se govori o društvenom značenju sindroma i definiraju se njegova temeljna obilježja. Analizira se i proces stigmatizacije mjesto do kojeg dolazi zbog rizične instalacije. Lokalna se zajednica u takvim slučajevima smatra nepravedno zdravstveno i/ili materijalno ugroženom. Ugroženost podrazumijeva i izraženu potrebu za etičkim promišljanjem u procesima donošenja odluka. Učestalost NIMBY reakcija u Hrvatskoj upućuje na to da stupanj povjerenja građana u objektivnost i profesionalnost donošenja odluka nije na najvišoj razini.

SOCIAL AND ETHICAL ASPECTS OF THE NIMBY SYNDROME – AN EXAMPLE OF WASTE MANAGEMENT SYSTEM IN CROATIA

The aim of this paper is to present the social and ethical contextualization of the NIMBY (*Not In My Backyard*) syndrome and the contemporary problems and ethical dilemmas related to the waste management system in Croatia. Environmental interventions that the local community considers to be dangerous lead to a defensive (NIMBY) reaction. The paper deals with the social significance of the syndrome and defines its basic characteristics. The process of space-stigmatization that comes from the risky installation is also analysed. In such cases, the local community is considered unjustly health- and/or materially-endangered. The threat implies the need for ethical reflection in the decision-making processes. The frequency of NIMBY reactions in Croatia suggests that the degree of citizen confidence in professional decision-making is not at the highest level.

LUKA PERUŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE PROBLEMS OF DISCIPLINARY INTERACTION

There are seven concepts of disciplinary interaction that commonly appear in institutional, research, and educational programs – intradisciplinarity, multidisciplinarity, pluridisciplinarity, crossdisciplinarity, interdisciplinarity, transdisciplinarity, and postdisciplinarity – and five additional articulations that can appear to modify their relations – subdisciplinarity, supradisciplinarity, monodisciplinarity, antidisciplinarity and omnidisciplinarity. Neither one of them has a universally applied meaning. In fact, at some point during the comparison of a vast amount of their definitions from across the globe, we will encounter unsolvable conflicts. In the network of integrative bioethics, some of these concepts are mentioned more often and the generally established idea relies on them. However, no research attempts to truly examine them and no paper that delves deeper into the nature of their logical interaction. I will present a selection of preliminary results based on my examination of the complex possibilities of disciplinary interaction, initiated as an attempt to provide an orientation in understanding how to deal with breakthrough research.

PROBLEMI DISCIPLINARNE INTERAKCIJE

Postoji osam koncepcija disciplinarne interakcije koje se učestalo pojavljuju u institucionalnim, istraživačkim i obrazovnim programima – intradisciplinarnost, multidisciplinarnost, pluridisciplinarnost, međudisciplinarnost, interdisciplinarnost, transdisciplinarnost i postdisciplinarnost – te pet dodatnih artikulacija kao modifikatora odnosa – subdisciplinarnost, supradisciplinarnost, monodisciplinarnost, antidisciplinarnost i omnidisciplinarnost. Ni jedna od navedenih koncepcija nema jedinstveno primijenjeno značenje. Štoviše, tijekom komparativnog ispitivanja goleme količine njihovih definicija iz cijelog svijeta, prije ili kasnije ustanovit će se nepremostivi značenjski konflikti. U mreži integrativne bioetike, neke se od navedenih koncepcija češće spominju i opća se ideja na njih oslanja. Međutim, ne postoji istraživanje koje ih nastoji temeljito ispitati i proučiti logičku prirodu njihove interakcije. Predstaviti ću izbor preliminarnih rezultata zasnovanih na proučavanju kompleksnih mogućnosti disciplinarne interakcije, pokrenutom u pokušaju nuđenja orientacije u razumijevanju nošenja s ključnim istraživanjima.

**PAVLE PIPERAC, JOVANA TODOROVIĆ,
ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ, DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ**
*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

SEKSUALNI NASILNICI – LIJEČITI I/ILI KAŽNJAVATI?

Seksualno nasilje se, kroz povijest, smatralo teškim kaznenim djelom koje se sankcioniralo vrlo rigoroznim mjerama, čak i smrtnom kaznom. Vremenom su one zamijenjene intervencijama poput kemijske kastracije. Ključno pitanje o prihvatljivosti ovakvog postupka glasi: trebamo li je promatrati kao alternativu kažnjavanju ili kao liječenje? U kojoj bi mjeri trebalo razmišljati o dostojanstvu i moralnom postupanju nad čovjekom koji je izvršio teško kazneno djelo? Može li se kemijska kastracija seksualnih nasilnika promatrati kao etički prihvatljiv terapijski tretman? Tko bi dolazio prinudno ili dobrovoljno na terapiju, počinitelji ili potencijalni počinitelji kaznenoga djela? Da li bi zakon trebao uključivati pristanak informiranog osuđenika, koji bi kriteriji bili neophodni da bi uslijedila intervencija, kao i tko odlučuje o trajanju intervencije?

SEXUAL OFFENDERS – TO TREAT AND/OR TO PUNISH?

Throughout history, sexual violence has been considered as a serious criminal offense, which was sanctioned by very rigorous measures, even a death penalty. Over time, they have been replaced by interventions such as chemical castration. The key question for the acceptance of such a procedure is: can this form of intervention be considered an alternative to punishment or as a medical treatment? Should we think about the dignity and moral treatment of a person who has committed a serious crime? Should we bear in mind the human rights of the convict? Can the chemical castration of sexual abusers be regarded as an ethically acceptable therapeutic treatment? Who would come to the therapy, perpetrators or potential perpetrators of a crime? Should the law include the informed consent of a convict, which criteria would be necessary for the intervention, and who decides on the duration of the intervention?

BOŽIDAR POPOVIĆ

*Opća županijska bolnica Našice, Hrvatska /
General County Hospital Našice, Croatia*

DISKURZIVNA ANALIZA PREŽIVLJENJA I OTPORNOSTI SUDIONIKA BITKE ZA VUKOVAR

Bitka za Vukovar i njezine posljedice i danas, s odmakom od četvrt stoljeća, snažno prožimaju naše društvo. Načini kako se sjećamo i pamtimo prošlost kroz prizmu navedenih događaja u živom je medijskom, političkim i znanstvenom interesu. Trauma i viktimizacija proizašla iz ratnih stradanja ujedno predstavlja i polazišnu točku prevladavajućih kanona medijске reprezentacije posljedica Vukovara 1991. godine. Dominantni diskursi o traumi u ovome radu bit će problematizirani na temeljima Foucaultovih koncepcija podčinjenih znanja i protusjećanja, Halbwachsovih i Assmannovih studija sjećanja te Sturkenove koncepcije kulturne memorije. Kroz koncepte preživljenja i otpornosti, koji su prisutni u naracijama o traumi, problematizirat će se nevidljivi i marginalizirani narativi koji u sebi kriju i lječidbenu snagu i istraživački potencijal. Svojim izlaganjem autor će predstaviti dosadašnji tijek istraživanja u okviru svoje doktorske disertacije kojom propituje diskurs podčinjenih narativa preživljenja i otpornosti u preživjelih sudionika Bitke za Vukovar.

DISCOURSE ANALYSIS OF SURVIVAL AND RESILIENCE OF THE PARTICIPANTS OF THE BATTLE OF VUKOVAR

Even today, with a quarter-century gap, the Battle of Vukovar and its consequences deeply permeate our society. The ways we recall and remember the past through the prism of the events arouse significant media, political and scientific interest. The trauma and victimization resulting from the war losses and horror is also the starting point of the dominant canons of media representation of the consequences of the Battle of Vukovar. In this paper, dominant discourses on trauma will be problematized on the basis of Foucault's concept of subjugated knowledges and counter-memories, Halbwachs's and Assmann's studies of memories and Sturken's concept of cultural memory. Invisible and marginalized narratives, that also conceal a curative power and research potential, will be problematized through the

concepts of surviving and resilience present in the narratives of trauma. This author will present the current course of research within his doctoral dissertation, challenging the discourse of subjugated narratives of survival and resilience in survivors of the Battle of Vukovar.

EVANGELOS D. PROTOPAPADAKIS

*School of Philosophy, National and Kapodistrian University of Athens, Greece /
Filozofski fakultet, Nacionalno i kapodistrijsko sveučilište u Ateni, Grčka*

RETHINKING PASSIVE EUTHANASIA AS A MORAL OPTION

Concerning the euthanasia debate, when the focus is shifted from whether and under which circumstances euthanasia is morally justifiable to the way it should be performed, there seems to be a strong consensus: most ethicists agree that, if at all, euthanasia ought to be performed passively and not actively: the active termination of the patient's life is denounced as killing, which is morally unjustifiable. The withdrawal of life-supporting means, on the contrary, is discussed as letting one die, which is either morally neutral, or even acceptable. In this short presentation I will discuss whether this outlook is morally justifiable or not. I will argue that the distinction between active and passive euthanasia in most cases is of no decisive moral significance, and even if it is in some of them, in my view it rather gives moral priority to active than to passive euthanasia.

PROMIŠLJANJE PASIVNE EUTANAZIJE KAO MORALNE OPCIJE

Kada se, u raspravi o eutanaziji, fokus pomakne s pitanja je li i pod kojim uvjetima eutanazija moralno opravdiva na pitanje kako je treba izvoditi, čini se da postoji snažan konsenzus: većina etičara slaže se da eutanazuju, ako je uopće treba izvoditi, treba izvoditi pasivno, a ne aktivno: aktivno okončavanje pacijentovog života prokazuje se kao ubijanje, a ubijanje je moralno neopravdivo. Nasuprot tome, o odustajanju od korištenja sredstava za održavanje na životu raspravlja se kao o puštanju nekoga da umre, što je ili moralno neutralno ili čak prihvatljivo. U ovom kratkom izlaganju raspravljam ču o moralnoj opravdivosti ovog gledišta. Argumentirat ču u prilog tezi da razlika između aktivne i pasivne eutanazije u većini slučajeva nema odlučujuću moralnu važnost; štoviše, u nekim slučajevima, smatram, moralnu prednost treba dati prije aktivnoj negoli pasivnoj eutanaziji.

**ALEKSANDAR RACZ¹, VELJKO KAJTAZI²,
MARTINA ORŠUŠ¹, SLAVKO ANTOLIĆ¹**

¹ *Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

² *Sabor Republike Hrvatske, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Parliament, Zagreb, Croatia*

**PROBIJANJE STAKLENOG STROPA:
NUŽNOST UVODENJA »ROMSKIH KVOTA«
ZA DIREKTNI UPIS NA VISOKOŠKOLSKE USTANOVE**

Republika Hrvatska je 2012. donijela Nacionalnu strategiju uključivanja Roma za razdoblje 2013.–2020. Na području visokog obrazovanja želi se »do 2020. godine povećati broj pripadnika romske manjine koji završavaju visoko obrazovanje te onih koji nastavljaju poslijediplomski studij«. Na većini visokoškolskih ustanova rang-liste uspješnosti kandidata određuju se na temelju uspjeha na državnoj maturi, zbog čega je u praksi pripadnicima romske populacije gotovo onemogućen upis. U uvjetima kada se u Hrvatskoj oko 70 posto romske djece iz sustava gubi tijekom osnovnoškolskog obrazovanja, a svega 10 posto završava srednju školu, broj Roma koji studiraju ili su završili fakultetsko obrazovanje izuzetno je malen. Nezaposlenost, siromaštvo, prihod samo od socijalne pomoći, nepismenost, neriješeno stambeno pitanje, nemogućnost plaćanja prijevoza djece do mjesta školovanja – svakako su čimbenici koji utječu na sam ishod školovanja Roma, ali to ne umanjuje odgovornost institucija u osiguravanju prava na ostvarenje punih obrazovnih potencijala svakom djetetu. Uvođenje direktnih upisnih kvota za Rome stoga nije samo etičko ili tehničko nego i civilizacijsko i egzistencijalno pitanje te direktan doprinos uključivanju Roma i razbijanju staklenog stropa u akademskoj zajednici i društvu.

BREAKING THE GLASS CEILING: THE NECESSITY OF IMPLEMENTING “ROMA QUOTAS” FOR DIRECT ENROLLMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The Republic of Croatia has adopted the National Roma Inclusion Strategy for the period 2013–2020. In the field of higher education, Croatia wants to “increase by 2020 the number of Roma minority members who complete higher education and those who continue postgraduate studies”. In most institutions of higher education, candidates are ranked on the basis of the success of their leaving exams (maturity diploma, *državna matura*), which is why members of the Roma population are virtually disqualified from enrollment. Under the conditions in which about 70 percent of the Roma children in Croatia do not finish primary education, and only 10 percent finish secondary education, the number of the Roma who are studying or have completed higher education is extremely low. Unemployment, poverty, income only from welfare, illiteracy, unresolved housing issue, inability to pay children transport to school, certainly affect the outcome of Roma education, but this does not diminish the responsibility of institutions in securing the right of every child to realise their full educational potential. The introduction of direct enrollment quotas for the Roma is therefore not only an ethical or technical, but a civilisation and existential issue and a direct contribution to the inclusion of the Roma and breaking the glass ceiling in the academic community and society.

IVANKA RADMAN

*Uster, Schweiz /
Uster, Švicarska*

ETHISCHE ASPEKTE DES NEUEN ERWACHSENESEN SCHUTZGESETZES IN DER SCHWEIZ

Das neue Erwachsenenschutzrecht, das am 1. Januar 2013 in Kraft getreten ist, löste seit 101 Jahre alten Vormundschaftsrecht ab. Mit dem neuen Erwachsenenschutzrecht wurde eine klare und einheitliche rechtliche Grundlage für das Selbstbestimmungsrecht jeden Einzelnen Person geschaffen. Mit dem neuen Recht will man vor allem die Selbstbestimmung der Betroffenen stärken sowie ein behördliches Eingreifen minimieren. Wer somit für den Fall seiner Urteilsunfähigkeit die eigene Versorgung individuell und verbindlich regelt, kann rechtzeitig für den Fall seiner Urteilsunfähigkeit sicherstellen, dass sein Wille respektiert wird. Im neuen Recht werden die behördlichen Massnahmen flexibel, individuell und „massgeschneidert“ den Bedürfnissen der Hilfsbedürftigen angepasst. Zudem wurde ein gesetzlicher Vertretungsrecht des Ehepartners und des eingetragenen Partners eingeführt, damit diese ohne grosse Bürokratie bestimmte Entscheide treffen können. Gleichzeitig wurde die Behördenorganisation neu geregelt und die Kindes- und Erwachsenenschutzbehörde (KESB) als Fachbehörde neu geschaffen. Auf welche Weise wurden die ethische Grundprinzipien in das neue Erwachsenenschutzrecht eingebaut? Das wird das Thema des Vortrages sein.

ETIČKI ASPEKTI NOVOG ŠVICARSKOG ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA ODRASLIH OSOBA

Novi švicarski zakon o zaštiti odraslih osoba, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013., zamijenio je raniji, već 101 godinu star zakon o pravu na starateljstvo. Novim zakonom o zaštiti stvorene su jasne i jedinstvene pravne osnove za zaštitu prava na samoodlučivanje svake odrasle osobe. Novim zakonom želi se u prvom redu jačati pravo samoodlučivanja po gođenih osoba, kao i minimalizirati mјere zaštite socijalnih službi. Osoba koja je na vrijeme i obvezujuće regulirala svoje zbrinjavanje može računati da će njezina volja, u slučaju gubitka sposobnosti odlučivanja, biti res-

pektirana. Novim zakonom koncipirane su mjere zaštite osoba koje nisu sposobne same donositi odluke na individualan i fleksibilan način, kao i po »mjeri« dotične osobe. Pored toga, zakonom su zagarantirana prava zastupanja bračnih drugova ili osoba koje žive u partnerstvu, kako bi u slučaju nužde, u ime svoga partnera, mogli donositi odluke bez uplitavanja birokracije. Istovremeno je služba za zbrinjavanje djece i odraslih ljudi organizirana kao stručna organizacija koja je apsolutno neovisna u odnosu na vladajuće strukture. Na koji su način temeljna etička načela ugrađena u novi švicarski zakon o zaštiti odraslih osoba bit će tema ovog referata.

TEA RADOVIĆ

*Srpsko udruženje za filozofsku praksu, Beograd, Srbija /
Serbian Association for Philosophical Practice, Belgrade, Serbia*

APSURD DIJAGNOSTIKE: INTEGRATIVNI PRISTUP TERAPIJI

Sve što je podložno perceptivnoj procjeni individualnih prosuđujućih sposobnosti prolazi kroz proces subjektivizacije od strane percepirajuće individue. Ova sistematska subjektivna percepcija »istinite« prirode opaženog objekta također se odnosi na dijagnostički pristup razumijevanju ljudske psihe. Dijagnoza odražava osobne prosudbe promatrača koji stvara subjektivnu sliku diskrepancije između trenutnog stanja klijenta i potencijalnog idealnog. Štoviše, konstrukcija potencijalnog idealnog zamišljena je prema karakteru dogme samog autora. Prihvaćajući zamišljeni »ideal« kao opće shvaćanje, opažač u njega upliće svoje vlastite procenjivačke vrijednosti i osnovna uvjerenja. Sumirajući danu shemu problematike, moguće je zaključiti da se objektivnost može shvatiti samo kao društveni konstrukt masovnog prihvatanja. Dakle, nameće se sljedeće pitanje: u kojoj su mjeri psihološko-dijagnostički alati etički i pouzdani u dijagnosticiranju i klasifikaciji mentalnih poremećaja?

THE ABSURD OF DIAGNOSTICS: INTEGRATIVE APPROACH TO THERAPY

Everything that is considered perceivable by a certain person's judgmental capabilities undergoes a subjective interpretation of the very same person. This systematic subjective perception of the "true" nature of the perceived object also applies to the diagnostic approach of the human psyche. Diagnosis mirrors the perceiver's personal judgements of the comprehended discrepancy between the client's current state and a potential ideal. Furthermore, the construct of the ideal depicts the character of the author's dogma. Creating the general apprehension of the conceived "ideal", perceiver interweaves in it their own judgmental values and core beliefs. Summarising the given scheme of the issue, it is possible to conclude that objectivity can be understood only as a social construct of mass acceptance. So, the question arises: To which extent are the psychological diagnostic tools ethical and reliable in diagnosing and classifying mental disorders?

IVA RINČIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

**URBANA BIOETIKA:
GRADOVI »PAMETNIJI« OD PAMETNIH GRADOVA**

Polazeći od definicije grada kao »geografskog pleksusa, ekonomske organizacije, institucionalnog procesa, pozornice društvenog djelovanja i estetskog simbola kolektivnog jedinstva« (L. Mumford, 1937.), ovo izlaganje analizira neke bitne elemente urbaniteta u povijesti i modernom dobu, tipične za porast ljudske populacije i formiranje mega-polisa. Razmatraju se pojmovi poput »idealnog grada« i »krize« modernog grada. Nudi se pregled malobrojnih bioetičkih pristupa problemima urbaniteta i urbanizacije, uključujući nekoliko recentnih primjera ugrožavanja gradskih bioetičkih standarda (klivlendski festival balona iz 1986 i dr.). Zaključno, zagovara se nužnost jačanja urbane bioetike kao posebnog polja bioetičkog istraživanja i normiranja.

**URBAN BIOETHICS:
CITIES “SMARTER” THAN SMART CITIES**

Departing from the definition of the city as “a geographic plexus, an economic organization, an institutional process, a theatre of social action, and an aesthetic symbol of collective unity” (L. Mumford, 1937), this presentation analyses some crucial elements of urbanity in history and in modern times typical for the rise of human population and the formation of mega-polises. Addressed are the issues of the “ideal city” and the modern-city “crisis”. Overviewed are the few existing bioethical approaches to the problem of urbanity and urbanisation, including a few recent examples of the jeopardised urban-bioethical standards (the Cleveland Balloonfest from 1986 etc.). In conclusion, the necessity is advocated to affirm urban bioethics as a particular field of bioethical research and standardisation.

SUNČANA ROKSANDIĆ VIDLIČKA

*Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia*

MEDICINSKA ETIKA I NESAVJESNO LIJEČENJE

Kazneno djelo nesavjesnog liječenja je djelo bogate strukture i njegovo tumačenje zahtjeva pažljiva razmatranja. Važnost ispravne analize svakog pojedinog elementa pri optuživanju i presudivanju ovog djela dodatno je ojačano problemima utvrđivanja postojanja pravnog kontinuiteta između kaznenog djela nesavjesnog liječenja po važećem Kaznenom zakonu Republike Hrvatske i onog koji je vrijedio do 1. siječnja 2013. godine. Kako se radi o još uvijek relativno kratkom važenju izmijenjenog kaznenog djeła nesavjesnog liječenja, sudska će praksa još morati iskristalizirati kako tumačiti elemente ovoga djela te tko se sve može smatrati odgovornim i u kojem opsegu za povredu pravila struke koja je završila s nekom od posljedica opisanih u ovom kaznenom djelu. Slučaj Maškarin je u izlaganju detaljno analiziran.

MEDICAL ETHICS IN MEDICAL MALPRACTICE

The criminal offense of medical malpractice is an offense of rich structure and its interpretation requires careful consideration. The importance of a correct analysis of each element in the accusation and judgment of this offense has been further strengthened by the problems of establishing the existence of legal continuity between the criminal offense of medical malpractice under the current Croatian Criminal Code and the one that was valid until January 1, 2013. As the amended criminal offense of medical malpractice is still relatively new, the case law will still have to crystallize how to interpret the elements of this offense and who can be considered criminally responsible and in what scope for violation of the profession's rule that ended with any of the consequences described in this criminal offense. The case of Maškarin has been analyzed in detail in the presentation.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

SKRBNO MIŠLJENJE I EMPATIJA U BIOETIČKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

U obrazovnom sustavu danas, možda više nego ikada, trebalo bi uzeti u obzir i razvoj skrbnog mišljenja. Stoga bi krajnja svrha odgojno-obrazovne aktivnosti trebala biti povratak subjektu, što znači razvoj emancipiranog, samomislećeg, kritičkog mislitelja, skrbnog i empatičnog pojedinca. Razvojem (auto)refleksije i kritičkog mišljenja pomažemo pojedincu u dubljem razumijevanju i interpretiranju činjenica, a razvojem skrbi i empatije pomažemo izgradnji pravednijeg i skrbnijeg društva. U radu ćemo istaknuti važnost filozofskih temelja skrbi, skrbnog mišljenja i potrebe razvoja empatije kao važnih fenomena u izgradnji cijelovite ličnosti, obrazovanog pojedinca, te kritičkog subjekta kao ključnog subjekta u procesu (bioetičkog) odgoja i obrazovanja.

CARING THINKING AND EMPATHY IN BIOETHICAL EDUCATION

In the educational system today, perhaps more than ever, we should take into account the development of caring thinking. Therefore, the ultimate purpose of educational activity should be to return to the subject, which means the development of an emancipated, self-thinking, critical thinker, a caring and empathic individual. The development of (auto)reflection and critical thinking helps individuals to better understand and interpret the facts, and the development of care and empathy helps build a more just and caring society. In this paper, we will emphasize the importance of the philosophical foundations of care, caring thinking and the need to develop empathy as important phenomena in the development of a complete personality, an educated individual and a critical subject as the key subject in the process of (bioethical) education.

**KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, SONJA VUČKOVIĆ,
BRANISLAVA MEDIĆ BRKIĆ, RADAN STOJANOVIĆ,
NEVENA DIVAC, DRAGANA SREBRO,
MILOŠ BASAILOVIĆ, MILICA PROSTRAN**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

ETIČKA PITANJA LIJEČENJA KRONIČNE BOLI

Kronična bol ili bolno stanje svaka je bol koja traje više od šest mjeseci. Ako se ne liječi, negativno utječe na brojne aspekte života oboljelog, njegov rad, druženje, obavljanje svakodnevnih aktivnosti i odmor. Često je prate psihološke bolesti kao što su anksioznost, depresija i gubitak samopouzdanja. Bolna su stanja često izazvana artritisom, bolima u leđima ili mišićima, glavoboljama, jakim virusnim infekcijama ili bolestima ovisnosti. Kronična bol više pogoda žene nego muškarce, a najčešća je vrsta kronične boli u svijetu kronična bol u leđima. Smatra se da se najjača kronična bol javlja u poodmaklim fazama kancerogenih bolesti. Često je kronična bol neadekvatno liječena, pa su pacijenti osuđeni na patnju. Postavljaju se brojna etička pitanja vezana za liječenje pacijenata s kroničnom boli.

ETHICAL ISSUES IN THE TREATMENT OF CHRONIC PAIN

Chronic pain is pain that lasts more than six months. It negatively affects many aspects of the person's life, his work, socializing, performing daily activities and holidays, if it is not treated. It is often accompanied with psychological illnesses, such as anxiety, depression, and a loss of self-esteem. Painful conditions are often caused by arthritis, back pain or muscle pain, headaches, strong viral infections, or addiction illnesses. Chronic pain affects women more than men, and the most common type of chronic pain is chronic back pain. It is believed that the strongest chronic pain occurs in the more advanced stages of carcinogenic diseases. Often, chronic pain is inadequately treated, and patients are condemned to suffer. There are numerous ethical issues related to the treatment of patients with chronic pain.

WALTER SCHWEIDLER

*Philosophisch-Pädagogische Fakultät, Katholische Universität
Eichstätt-Ingolstadt, Deutschland /
Filozofsko-pedagoški fakultet, Katoličko sveučilište u
Eichstättu i Ingolstadtu, Njemačka*

ROBERT SPAEMANN UND DIE IDEE DER INTEGRATIVEN BIOETHIK

Im Dezember 2018 starb mit 91 Jahren Robert Spaemann, einer der führenden Philosophen Deutschlands. Nur sehr wenige Philosophen haben den bioethischen Diskurs in der deutschen Politik und Gesellschaft so eminent beeinflußt wie er. Die „Wiederentdeckung des teleologischen Denkens“, die Erneuerung des Begriffs der menschlichen Natur und die Neubegründung des Begriffs der Person sind Leistungen, die ihn in der deutschen Philosophie überdauern werden. Betrachtet man nun den Gesamtzusammenhang seines Werks, dann zeigt sich aber auch, dass Robert Spaemann ein Denker gewesen ist, welcher die Idee der integrativen Bioethik geistig mit gebahnt hat. Dafür sind vor allem folgende Faktoren entscheidend, die in dem Vortrag dargestellt werden sollen: Die substanziale Rückbindung des Begriffs der Menschenwürde an die Wirklichkeit der menschlichen Natur, die entschiedene Überwindung der für viele moderne Strömungen geradezu dogmatisch verabsolutierten Spaltung zwischen Sein und Sollen und die Herausarbeitung eines religiös anschlußfähigen und dennoch strikt philosophischen und nicht theologischen Verständnisses des Begriffs der Person, der auch wesentliche Anstöße für den interkulturnellen Diskurs liefert.

ROBERT SPAEMANN I IDEJA INTEGRATIVNE BIOETIKE

U prosincu 2018., u svojoj 91. godini, preminuo je Robert Spaemann, jedan od vodećih njemačkih filozofa. Vrlo je malo filozofa tako eminentno utjecalo na bioetički diskurs u njemačkoj politici i društvu kao on. »Ponovo otkriće teleološkoga mišljenja«, obnova pojma ljudske prirode i novo utemeljenje pojma osobe postignuća su koja će ga nadživjeti u njemačkoj filozofiji. Promatra li se pak ukupni sklop njegova djela, također se pokazuje da je Robert Spaemann bio mislitelj koji je duhovno suoblikovao ideju

integrativne bioetike. Za to su presudni prije svega sljedeći faktori, koje će trebati prikazati u ovom predavanju: supstancialno nadovezivanje pojma ljudskoga dostojanstva na zbiljnost ljudske prirode, odlučno prevladavanje jaza između bitka i trebanja, koji je za mnoga moderna strujanja upravo dogmatski apsolutiziran, te iznošenje razumijevanja pojma osobe koje je povezivo s religijom, ali je ipak striktno filozofjsko, a ne teologičko, te nudi i bitne poticaje za interkulturni dijalog.

MARIJA SELAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

**PRIZIV SAVJESTI IZMEĐU TOLERIRANOG »NEPOSLUHA«
I ZADNJEG UTOČIŠTA MORALA**

Na tragu nedavnih događaja koji su ponovno otvorili pitanje opravdavnosti institucije priziva savjesti, u ovom će se izlaganju osvrnuti na temelje njezina nastanka kako bi se pokazalo zašto je neophodna mogućnost njezine primjene. U tom smislu, u prvom dijelu rada naglasak će biti na vezi između savjesti, morala i zakona. Na tom tragu, u drugom dijelu izlaganja promotrit će se odnos pojedinca i institucije te kritika priziva savjesti kao »neposluha« koji onemogućuje pacijente u ostvarivanju njihovih prava. Zaključno će se postaviti pitanje je li moguće uspostaviti okvir koji bi, u slučaju priziva savjesti, zadovoljio i pacijenta i liječnika (ili ljekarnika), čime se približavamo i odgovoru na ključno pitanje, a to je: mogu li se, i trebaju li se, sve dimenzije moralnog postupanja pravno normirati?

**CONSCIENTIOUS OBJECTION BETWEEN “DISOBEDIENCE”
THAT WE TOLERATE AND THE LAST RESORT OF
MORALITY**

The recent events have reopened the question of justification of the right to conscientious objection. Thus, in this presentation we will review the foundations of its emergence in order to demonstrate why this right is necessary. In the first part of the paper, the emphasis will be on the relationship between conscience, morality and law. Following this, in the second part of the presentation, the relationship between the individual and the institution will be investigated, as well as the critique of conscientious objection perceived as “disobedience” which prevents patients from exercising their rights. The question will be asked whether it is possible to establish a framework that would satisfy both the patient and the physician (or the pharmacist) in the case of conscientious objection. This will bring us closer to the answer to the key question: Can, and should, all dimensions of moral acting be defined by law?

JIWON SHIM¹, BYUN SUNYONG²

Chung-Ang University, Seoul, South Korea /

Sveučilište Chung-Ang, Južna Koreja

Seoul National University of Education, South Korea /

Nacionalno obrazovno sveučilište u Seoulu, Južna Koreja

**A STUDY OF MEDICAL ETHICS AS A TRANSITION
FROM HUMAN AS THE SUBJECT OF TREATMENT
TO POSTHUMAN AS THE SUBJECT OF REPAIRMENT –
BASED ON ENGINEERING-INTERVENING
MEDICAL PRACTICE**

If the human body becomes a cyborg, is the person treating the body a physician or technologist? Is such medical treatment a treatment or repair? Can a doctor cure a cyborg's body? In the future society, should doctors' qualifications be extended with engineering qualifications? The purpose of this study is to reexamine medical ethics in the view of engineering. First, the body (the object of a medical act), second, the method of medical act, third, the doctor (the subject of a medical act). In this presentation, the changing problems of engineering-intervening medical areas will be examined, as well as the medical ethics problems that will arise accordingly. We will also insist on the need to introduce engineering ethics into medical ethics.

**ISTRAŽIVANJE MEDICINSKE ETIKE KAO TRANZICIJA
OD ČOVJEKA KAO SUBJEKTA LIJEČENJA DO
ČOVJEKA KAO SUBJEKTA POPRAVLJANJA –
NA PODLOZI INŽENJERSKI INTERVENIRAJUĆE
MEDICINSKE PRAKSE**

Ako ljudsko tijelo postaje kiborg, je li osoba koja liječi to tijelo liječnik ili tehnolog? Je li takav medicinski postupak liječenje ili popravljanje? Može li doktor iscjeljivati tijelo kiborga? Hoće li u budućem društvu kvalifikacije doktora morati biti proširene inženjerskim? Svrha je ove studije preispitati medicinsku etiku u svjetlu inženjerstva. Kao prvo, tijelo (objekt medicinskog čina), kao drugo, metodu medicinskog čina, kao treće, doktora (subjekta medicinskog čina). U izlaganju će se istražiti novi problemi u područjima inženjerski intervenirajuće medicine te problemi medicinske etike koji će iz toga proizaći. Također će se inzistirati na potrebi da se u medicinsku etiku uvede inženjerska etika.

DINA STEFANOVIĆ

*Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Political Sciences, University of Belgrade, Serbia*

OSLOBOĐENJE NA GRANICI TERORIZMA

Diskusija obuhvaća pojmove prava i oslobođenja životinja, biocentrizma, antropocentrizma, altruizma, individualizma i utilitarizma te učenja Singera, Rawlsa, Lockea, Kanta, Descartesa, Nozicka i drugih relevantnih filozofa i autora. Uvođenjem parametara ekonomskog i ekološkog terorizma, analizirat će se rad oslobođilačkih organizacija ALF (Animal Liberation Front) i ELF (Earth Liberation Front), kao i eventualne posljedice industrija protiv kojih navedene organizacije djeluju. Potom će u apstraktu formulu biti uračunate moguće posljedice ekonomskog terorizma nasuprot mogućim posljedicama ekološkog terorizma. Analizirano će biti i učenje ekofeminizma u kontekstu biocentrizma. Cilj diskusije jest izračunavanje »njajmanje štete«, odnosno da se argumentima ustaneove društveni i industrijski sistemi s posljedično najnižim stupnjem ostvarene štetnosti po živi svijet.

LIBERATION AT THE BORDER OF TERRORISM

The discussion includes ideas about the rights of animals and their liberation, biocentrism, anthropocentrism, altruism and individualism, and the utilitarianism and teachings of Singer, Locke, Kant, Descartes, Nozick and other relevant philosophers and authors. By introducing parameters of economic terrorism and ecological terrorism, the work of the liberation organizations ALF (Animal Liberation Front) and ELF (Earth Liberation Front) will be analyzed, as well as the possible consequences of the industries against which these organizations work. Furthermore, the possible consequences of economic terrorism will be calculated in an abstract formula against the possible consequences of ecological terrorism. Also, the teaching of ecofeminism will be analyzed in the context of biocentrism. The aim of the discussion is to calculate the “least damage”, i.e. to establish social and industrial systems through arguments with the consequent lowest degree of harm done to the living world.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia

BIOETIKA SPORTA NA LOŠINJSKIM DANIMA BIOETIKE

Kako bi stvorio potreban kontekst i utemeljenje, u prvom dijelu autor će se kratko osvrnuti na nastanak bioetike sporta te njezinu aktualnost i važnost kao propulzivnog područja u kojem se razrješavaju neka od temeljnih pitanja suvremenog sporta. U drugom dijelu rada autor će prikazati u kojoj su mjeri sport i bioetika sporta razmatrani u izlaganjima na *Lošinjskim danima bioetike* od utemeljenja do danas. Istraživanje će, s jedne strane, donijeti kvantificirane podatke koji se tiču kolikoće zastupljenih autora, sveučilišta i fakulteta te obrađivanih tema. Također, autor će pokazati koliko je prezentiranih tema kasnije doživjelo svoju aktualizaciju kroz radove objavljene u znanstvenim časopisima. S druge strane, u kvalitativnoj i kritičkoj analizi razmotrit će se tematska i sadržajna relevantnost te metodološka preciznost, kao i plauzibilnost izbora odnosno ukorijenjenost korištene literature u globalnom bioetičkom spektru, u mjeri u kojoj je to moguće. Naposljetku, autor će izložiti konkluzije do kojih je došao temeljem analize te odrediti neke smjernice i moguće perspektive za budućnost.

THE BIOETHICS OF SPORT AT THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

In the first part, to establish the proper background and context, the author will briefly present the origin of the bioethics of sport and point out its importance as a propulsive area where the fundamental issues of contemporary sports are discussed and resolved. In the second part of the paper, the author will expose the extent to which sports and the bioethics of sport have been considered and exhibited at the *Lošinj Days of Bioethics* thus far. The research will, on the one hand, bring quantified data regarding the authors and their universities, as well as the topics discussed. Also, the author will show which of the lectures were later published in the scientific journals. On the other hand, the author will critically analyse the relevance of the topics and the content of the lectures, as well as the plausibility of the methodology and the literature used, from the perspective and context of the global bioethical strivings. Finally, the author will bring out his conclusions and propose some guidelines and prospects for the future.

IVANA ŠPANIĆ¹, ANKICA MADŽARAC², JOSIPA ROŽMAN³

¹ *Odjel za sestrinstvo, Sveučilište Sjever, Varaždin, Hrvatska /*
Department of Nursing, University North, Varaždin, Croatia

² *Specijalna bolnica za produženo liječenje, Duga Resa, Hrvatska /*
Special Hospital for Long-term Treatment, Duga Resa, Croatia

³ *Opća bolnica Karlovac, Hrvatska /*
General Hospital Karlovac, Croatia

UTJECAJ ZDRAVSTVENOG ODGOJA NA RIZIČNO SEKSUALNO PONAŠANJE MEĐU UČENICIMA SREDNJIH ŠKOLA

Istraživanje pokazuje da su učenici vrlo zainteresirani za sve teme iz područja seksualne medicine, no i da im nedostaje znanja i informacija. Žele se informirati o zaštiti od neželjene trudnoće, o zaštiti od spolno prenosivih bolesti te o mnogim drugim temama. Cilj istraživanja bio je dokazati postoji li razlika u sklonosti rizičnom seksualnom ponašanju između učenika srednje medicinske škole koji imaju općenito znanje iz područja zdravstvenog odgoja i učenika drugih škola koje u svom kurikulumu nemaju predviđen nikakav zdravstveni odgoj. Ukupno je ispitano 299 učenika trećih i četvrtih razreda srednje medicinske škole i strukovne ekonomsko-štolske škole u Karlovcu. Rezultati ispitivanja pokazali su statistički značajnu razliku na pitanju o postojanju zdravstvenog odgoja u nastavi gdje je 67 % učenika medicinske škole izjavilo kako imaju neki oblik zdravstvenog odgoja dok je u ekonomskoj školi na isto pitanje pozitivno odgovorilo 34,7 % učenika. Rezultati ovog ispitivanja pokazali su da općenito znanje o rizičnom zdravstvenom ponašanju ne utječe direktno na smanjenje rizičnog seksualnog ponašanja. Ipak, ovo i slična istraživanja mogu biti dobar pokazatelj u kojem smjeru bi se trebalo kretati kada govorimo o zdravstvenom odgoju u školama.

THE IMPACT OF HEALTH EDUCATION ON RISKY SEXUAL BEHAVIOR AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

The research shows that students are very interested in all topics in the field of sexual medicine but lack knowledge and information. They want to be informed about protecting against unwanted pregnancy, protecting

against sexually transmitted diseases and many other topics. The aim of the research was to prove whether there is a difference in the likelihood of risky sexual behavior between medical high school students with general knowledge in the field of health education and students of other schools who do not have any health education in their curriculum. The study included 299 third- and fourth-grade students of the medical high school and vocational economic school in Karlovac. The results of the study showed statistically significant differences in the question of the existence of health education in teaching, where 67 percent of the medical school students stated that they had some form of health education, whereas in the economic school the same question was positively answered by 34.7 percent of the students. The results of this study have shown that generally knowledge of the risky health behavior does not directly affect the reduction of risky sexual behavior. However, this and similar research can be a good indication of which direction to move in when we talk about health education in schools.

VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ

*Opća županijska bolnica Vinkovci, Hrvatska /
County General Hospital Vinkovci, Croatia*

**DIGITOREKTALNI PREGLED (DRP) –
IZMEĐU VAŽNOSTI I NEUGODE**

Digitorektalni pregled (DRP) ubraja se među osnovne i važne preglede u medicini. Najčešće se koristi u kirurgiji, urologiji, ginekologiji i internoj medicini. Postupkom se ispituje prohodnost analnog kanala i tonus analnog sfinktera. U ampuli rektuma utvrđuje se eventualna nazočnost tumorskih tvorbi, suženja ili krvarenja. Palpira se prostate u muškaraca, u žena zadnji zid uterusa. Usredotočit ćemo se na urološki DRP, odnosno na verbalne i neverbalne reakcije pacijenata nakon preporuke za njegovo izvođenje. Iako se izvođenju digitorektalnog pregleda pristupa profesionalno, humano i uz obvezu očuvanja privatnosti i dostojanstva pacijenta, mali postotak pacijenata ipak ga rezolutno odbija. U pravilu se radi o pacijentima koji bi prvi puta trebali biti podvrgnuti navedenom pregledu. Razlozi odbijanja su različiti, no neobjektivni. Uvijek se poštuje volja pacijenta (uz potpis odbijanja preporučene dijagnostičke pretrage), no on ne može sagledati moguće dalekosežne posljedice negativne odluke.

**DIGITORECTAL EXAMINATION (DRE) –
BETWEEN IMPORTANCE AND DISCOMFORT**

Digitorectal examination (DRE) is considered to be basic and quite important examination in the field of medicine. It is most commonly used in surgery, urology, gynecology and internal medicine. The procedure examines the passage of the anal channel and the tonicity of the anal sphincter. The eventual presence of tumorous forms, narrowing and bleeding is determined in the rectal ampulla. The prostate in men, and the rear wall of the uterus in women, is being palpated. We will be focused on the urological DRE, more precisely, on the verbal and nonverbal reactions of the patients, after this procedure was recommended to them. Although the conduct of the digitorectal examination is approached professionally, humanly and with the obligation to preserve the patient's privacy and dignity, a small percentage of patients still declines to do it. Generally, the patients who

should be examined for the first time reject this procedure. Reasons for refusal are different, but biased. The patient's will is always respected (with the patient's signature which states that he refuses to do the recommended examination), but he can not foresee all the possible negative consequences of the decision to reject the examination.

**ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ, PAVLE PIPERAC,
JOVANA TODOROVIĆ**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

ETIČKI ASPEKTI PREVENCIJE BIHEVIORALNIH OVISNOSTI KOD ADOLESCENATA

Bihevioralne ovisnosti su novi oblik ponašanja kojem se tijekom posljednjih nekoliko desetljeća sve više pridaje pažnja. One su analogne ovisnostima od psihoaktivnih supstanci, ali je fokus na štetnom ponašanju, a ne na unosu psihoaktivne supstance. Dovode do kratkotrajnog zadovoljstva, ali i do dugoročnih negativnih posljedica, pri čemu takvi oblici ponašanja ostaju prisutni, usprkos postojanju svijesti o njihovim utjecajima. Među bihevioralnim ovisnostima, patološko kockanje, ovisnost o video-igrama ili problematična upotreba interneta osobito su česti među adolescentima. Kao mjera prevencije savjetuje se ograničavanje pristupa računalu, internetu ili mobilnom telefonu. Ipak, postavlja se pitanje koliko ovakvim ograničenjima utječemo na pravo pristupa informacijama?

ETHICAL ASPECTS OF PREVENTIVE MEASURES FOR BEHAVIORAL ADDICTIONS AMONG ADOLESCENTS

Behavioral addictions are the new form of behavior which has caught the academic interest during the past few decades; they are analogous with substance addictions, but the focus is on the harmful behavior instead of substance use. They enable short-term satisfaction, but have negative long-term effects, and tend to persist despite the consciousness of the negative consequences. Among behavioral addictions, internet gaming disorder, problematic internet use and pathological gambling are fairly frequent among adolescents. Preventive measures could be a limitation of the use of computers, tablets, or smart phones and limited internet access. However, the question arises: Do we impede the right of access to information with these limitations?

DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

MORALNOST KAO PSIHIČKA FUNKCIJA

Brojna su razumijevanja morala. Ona su različita koliko i discipline, kao i sustavi vrijednosti osoba koje ga pokušavaju razumjeti. U ovom obraćanju moral objašnjavamo kroz njegovo mjesto u psihičkom životu čovjeka, kao integrativni dio njegova psihičkog aparata. Iznosimo pounutrašnjenost, porijeklo i odnos morala s ostalim psihičkim funkcijama. Analizirajući i poremećenu moralnost dotičemo se i onih psihičkih poremećaja u kojima se i ona manifestira.

MORALITY AS A PSYCHOLOGICAL FUNCTION

There are numerous understandings of moral. All of them are as different as the disciplines and systems of values of the people who try to understand it. In this presentation we explain moral through its unique place in the psychological life of human beings, and as an integral part of their psychological apparatus. We discuss morality as the innermost psychological function and how it relates to other psychological functions. By analyzing disorders of morality as well, we will mention those psychiatric disorders where they manifest themselves.

**JOVANA TODOROVIĆ, PAVLE PIPERAC,
ZORICA TERZIĆ-ŠUPIĆ**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

TRUDNOĆA – BIOETIČKI ASPEKTI

Rješavanju brojnih dilema u vezi s dijagnostičkim i terapijskim metodama koje se tiču zdravlja trudnice i samog ploda, ne treba pristupati samo s aspekta znanosti i kliničke rutine, već je često potrebno prići i sa stajališta tradicionalne medicinske etike. Neuspjeli pokušaji materinstva i roditeljstva nose sa sobom komplikirane etičke nedoumice i pitanja, a davanje odgovora na njih i donošenje odluka u kliničkoj praksi, uz shvaćanje dobrog ili lošeg po buduću majku i nerođeno dijete, specifično je za svaku trudnicu zasebno i ne smije se generalizirati. Komplikirane trudnoće, pobačaji, carski rez, teške malformacije po rođenju djeteta, pristupi asistiranoj reprodukciji, kliničkim ogledima i njihova problematika, podastiru težak zadatak medicinskim profesionalcima, koji uključuje uvažavanje i razumijevanje buduće majke te potpomognuto donošenje odluke.

PREGNANCY – BIOETHICAL ASPECTS

Addressing a number of dilemmas regarding diagnostic and therapeutic procedures concerning the health of pregnant women and the fetus should not be approached only from the point of view of science and clinical routine, but often also from the point of view of traditional medical ethics. Unsuccessful attempts of motherhood and parenting create complicated ethical dilemmas and questions, and answering them and making decisions in clinical practice, with the understanding of what is good or bad for the future mother and unborn child, is specific to each pregnant woman and should not be generalized. Complicated pregnancies, abortions, cesarean delivery, severe malformations after childbirth, access to assisted reproductive health, clinical trials and their problems produce a difficult task for medical professionals, which includes respecting and understanding the future mother and assisted decision-making.

ZORAN TODOROVIĆ, DRAGANA PROTIĆ, MAJA STOJKOVIĆ

*Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

THE MISUSE OF ANTIBIOTICS: BIOETHICS OF THE FUTURE

Bacterial resistance to antibiotics is a global issue and one of the major threats to humankind. It is an ethical issue *par excellence*, especially from the bioethical viewpoint. First, relations between humans and the “hostile” environment are deeply rooted into the establishment and promotion of autonomy as a key principle of the rights-oriented bioethics. In medical terms, “we should protect ourselves from the invisible enemies that are everywhere around us”. Namely, a century ago it was realized that micro-organisms may cause many disorders. Biomedical orientation in contemporary bioethics has been influenced by such discoveries. To emphasize, such theories make a comeback with an introduction of human gut microbiota into the contemporary medicine. Second, the Global Action Plan on Antibiotic Resistance (World Health Assembly, 2015) has been conceived to tackle the problem in a holistic manner. According to such a scenario, all key players (i.e. humans, animals and the environment) are interconnected, and the plurispective approach is a *conditio sine qua non*. Finally, we are all aware of our responsibility for the future. Irreversible loss of antibiotics will severely damage the mankind. There are several possible solutions, and the “magic words” are: rational chemotherapy for the clinicians, new antibiotics development for the scientists, and balance with the environment for all of us.

ZLOUPOTREBA ANTIBIOTIKA: BIOETIKA BUDUĆNOSTI

Bakterijska rezistencija na antibiotike globalni je problem i jedna od najvećih prijetnji za čovječanstvo. To je odličan primjer etičke problematike, a posebno sa stajališta bioetike. Prvo, odnos između ljudi i »neprijateljskog okruženja« duboko je ukorijenjen u uspostavljanju i promoviranju autonomije kao ključnog principa bioetike zasnovane na zaštiti prava. U medicinskom smislu, »trebamo se zaštiti od nevidljivih neprijatelja koji su

svuda oko nas». Naime, prije jednog stoljeća shvaćeno je da mikroorganizmi mogu uzrokovati mnoge bolesti. Biomedicinska orijentacija u suvremenoj bioetici pod utjecajem je takvih otkrića. Da naglasimo, takve su teorije ponovo postale aktualne s uvođenjem crijevnog mikrobioma u suvremenu medicinu. Drugo, Globalni akcijski plan o antibiotskoj rezistenciji (Svjetska medicinska skupština, 2015.) koncipiran je tako da rješava ovaj problem u holističkom smislu. U skladu s takvim scenarijem, svi glavni akteri (tj. ljudi, životinje i životna sredina) međusobno su isprepletani, a pluriperspektivistički pristup je neophodan uvjet. Konačno, svi smo svjesni naše odgovornosti za budućnost. Nepovratni gubitak antibiotika može ozbiljno ugroziti čovječanstvo. Postoji nekoliko mogućih rješenja, a »čarobne rječi« su: racionalna kemoterapija za kliničare, razvoj novih antibiotika za znanstvenike te ravnoteža sa životnom sredinom za sve nas.

TIJANA TRAKO POLJAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

MIKRO-SOCIOLOŠKI PRISTUPI I ISTRAŽIVANJA U SOCIJALNOJ EKOLOGIJI

Socijalna ekologija bavi se odnosom čovjeka (društva) i prirode (oko-liša) oslanjajući se prije svega na sociološku perspektivu. Pritom se od svojih početaka 1970-ih godina uvelike oslanjala na (uglavnom kvantitativne) makro-sociološke pristupe. Međutim, iako je makro-sociologija dala neprocjenjiv doprinos boljem razumijevanju suvremene socijalno-ekološke krize, njenih uzroka, posljedica te mogućih rješenja, kao i niza drugih povezanih socijalno-ekoloških tema, gotovo isključivim fokusom na makro-razinu gubimo vrijedne podatke o mikro-razini, koja je do sada bila nedovoljno istražena ili u potpunosti zanemarena. Samo neke od tih tema su: svakodnevno življenje s ekološkim pitanjima poput razvrstavanja otpada ili različitih oblika ekološkog rizika; interakcija ljudi s drugim živim bićima poput kućnih ljubimaca ili domaćih životinja, kao i konkretnim dijelovima prirodnog okoliša poput šuma ili planina; ponašanje ljudi u specifičnim prostorima poput zooloških vrtova, prihvatilišta za životinje, nacionalnih parkova i sl.

MICRO-SOCIOLOGICAL APPROACHES AND RESEARCH IN ENVIRONMENTAL SOCIOLOGY

Environmental sociology as a sociological discipline examines the relationship between humans and their natural environment. Since its beginnings in the 1970s it relied largely on the (mostly quantitative) macro-sociological perspective. However, even though macro-sociology gave an enormous contribution to our understanding of the modern socio-ecological crisis, its causes, consequences and possible solutions, as well as to a number of other related topics in environmental sociology, having an almost exclusive focus on the macro-level meant that we were losing valuable data related to the micro-level, which was either not researched enough or completely ignored. Some of these important topics of research include: everyday living with ecological issues such as waste management or various types of environmental risk; interaction between people and other living beings such as pets or domestic animals, or with parts of the natural environment such as the woods or mountains; people's behavior in specific places such as zoos, animal shelters, national parks, etc.

MAJA VEJIĆ

Zagreb, Croatia /
Zagreb, Hrvatska

TECHNOLOGY AND MODERN CULTURE

Modern technology is an indispensable part of our everyday life, constantly changing our societies and redirecting our history. Since the first technological inventions it has been clear just how essential modernizing tools have been to humans as a species. From the industrial revolution we also witness an acceleration in the technological progress, and the changes are almost impossible to follow. The aim of the paper is to consider the cultural consequences of the technological progress, primarily focusing on art. From the changes of the techniques and tools to the changed ways of the artist-audience communication through the modern media, the main question shall be posed on how the changes in technology influence the society, and our understanding of culture and art as an important part of culture.

TEHNOLOGIJA I MODERNA KULTURA

Moderne tehnologije ne samo da su neizostavan dio naših privatnih života nego nepovratno mijenjaju ljudsko društvo te preusmjeravaju tijek naše povijesti. Još od prvih tehnoloških otkrića jasno je koliko je moderniziranje alata značajan element ljudskog djelovanja i koliko smo kao vrsta vezani upravo uz stalno unapređenje tehnologije. Od industrijske revolucije uočljiva je i značajna akceleracija u tehnološkom napretku, a današnje doba bilježi tako skokovite promjene da ih je gotovo nemoguće pratiti. Cilj je ovog rada proučiti kulturološke posljedice tehnološkog napretka, s naglaskom na umjetnosti. Od promjena u tehnici i korištenju alata do izmijenjenog načina komunikacije između umjetnika i publike putem novih medija, postavit će se pitanje kako napredak tehnologije djeluje na društvo te uopće naše razumijevanje kulture i umjetnosti kao njenog značajnog dijela.

DESPINA VERTZAGIA

Applied Philosophy Research Laboratory, National and Kapodistrian University of Athens, Greece /

Istraživački laboratorij za primijenjenu filozofiju, Nacionalno i kapodistrijsko sveučilište u Ateni, Grčka

LIVES *MORE* WORTH LIVING: FROM THE TROLLEY PROBLEM TO MEDICAL DECISION

Behind almost every or – at least – the most significant bioethical problems or dilemmas lies a fundamental question, the one that concerns the value of human life. The perplexity of this question leads one inevitably to a state of genuine *aporia*: it is awe-inspiring *par excellence*. But especially – though not solely – when it comes to some rare cases of medical practice, an even more puzzling question arises: *Which life is more* worth living? It is precisely this question that haunts any morally concerned doctor who has to choose between one or more lives that his mere capacity permits him to save; this is almost the most demanding challenge any truly welfare-oriented healthcare system has to address. In this presentation I intent to discuss (a) the validity of this question and its logically necessary extensions; (b) the possibility of a regulatory response to it or – in other words – the possibility of an *a priori* decision applicable to every such case; (c) the institutional counterpart of such a response, to wit the need of transformation and reform in healthcare policies of the welfare states.

ŽIVOTI KOJI SU *VREDNIJI* ŽIVLJENJA: OD PROBLEMA TROLEJA DO MEDICINSKE ODLUKE

Iza svakog bioetičkog problema ili barem iza najznačajnijih bioetičkih problema leži temeljno pitanje, ono koje se tiče vrijednosti ljudskoga života. Zamršenost ovog pitanja neizbjegno nas vodi u stanje genuine *aporiјe*: to je *par excellence* pitanje koje izaziva strahopoštovanje. No posebno (iako ne jedino) kada dođe do rijetkih slučajeva u medicinskoj praksi, pojavljuje se pitanje koje još više zbuњuje: *koji* je život *vredniji* življenja? Upravo to pitanje opsjeda svakog moralno zabrinutog doktora koji mora birati između jednog ili više života koje mu sam njegov kapacitet dopušta spasiti. To je gotovo najzahtjevniji izazov kojim se mora pozabaviti zdravstveni

sistem koji je zaista orijentiran na dobrobit. U ovom izlaganju namjeravam raspravljati o (a) validnosti ovog pitanja i njegovim logički nužnim proširenjima; (b) mogućnosti regulacijskog odgovora na to pitanje ili, drugim riječima, mogućnosti apriorne odluke primjenjive na svaki takav slučaj; (c) institucionalnoj verziji takvoga odgovora, naime, potrebi transformacije i reforme zdravstvenih politika u državama blagostanja.

KLEA VYSHKA¹, GENTIAN VYSHKA²

¹ Department of Political and Territorial Studies, Jean Monnet University, Saint-Étienne, France /

Odjel za političke i teritorijalne studije, Sveučilište Jeana Monneta, Saint-Étienne, Francuska

² Faculty of Medicine, University of Medicine in Tirana, Albania / Medicinski fakultet, Medicinsko sveučilište u Tiranji, Albanija

THE UNLIKELY LEGALIZATION OF MEDICAL CANNABIS IN ALBANIA

Cannabis and marijuana have become an issue of major concern in Albania during the last years, mainly due to an unprecedented wave of illegal planting and trafficking. This situation has rendered almost improbable the option of legalizing medical cannabis, at least in the near future. Not only has the societal perception of cannabis been strongly deformed, but prejudice and ignorance among policy-makers and professional staff is seriously hampering legalization. Beyond the absent discussions about the clinical adequacy or lack of efficacy of the THC and cannabinoids in certain medical conditions, Albanian politicians, professionals and laymen are conjointly investing in harm reduction approaches. Actually, Albanian patients are deprived of an otherwise helpful pharmacological option, whose efficacy has been widely tested. Uncovering the metaphysical roots of this misperception will help address the issue and correct the prejudicial elimination of medical cannabis from being available in the market.

NEIZVJESNA LEGALIZACIJA MEDICINSKOG KANABISA U ALBANIJI

Kanabis i marihuana postali su posljednjih godina predmet velike pozornosti u Albaniji, uglavnom zbog dosad nezabilježenog vala ilegalne sadnje i trgovine. Takva je situacija učinila gotovo nemogućom opciju legaliziranja medicinskoga kanabisa, barem u skoroj budućnosti. Ne samo da je jako iskrivljena društvena percepcija kanabisa nego legalizaciju ozbiljno sprečavaju i predrasude i neznanje među političarima i stručnjacima. S onu stranu nepostojće diskusije o kliničkoj primjenjerenosti ili manjku efikasnosti THC-a i kanabinoida u određenim medicinskim uvjetima, al-

banski političari, stručnjaci i laici zajednički ulažu u pristupe koji umanjuju štetu. Albanski su pacijenti lišeni inače korisne farmakološke opcije čija je efikasnost široko testirana. Otkrivanje metafizičkih korijena te pogrešne percepције pomoći će artikuliranju ovog pitanja i ispraviti predrasudnu eliminaciju medicinskog kanabisa s tržišta.

IVANA ZAGORAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

EMPATIJA I STAVOVI PREMA IMIGRANTIMA

Posljednjih godina znatno je porastao javni i znanstveni interes za procese migracije. Središnja tema izlaganja su stavovi domicilnog stanovništva prema imigraciji, preciznije povezanost između empatije i stavova prema imigrantima. U prvome dijelu rada razmotrit će se podaci iz relevantnih empirijskih studija o ulozi emocija i empatije u oblikovanju stavova prema imigrantima. Potom će se analizirati snaga empatije u iniciranju pozitivnih stavova i poticanju pomagačkog ponašanja. U zadnjemu dijelu razmotrit će se rezultati nedavnih istraživanja u hrvatskom kontekstu.

EMPATHY AND ATTITUDES TOWARD IMMIGRANTS

In recent years, both the public and scientific interest in the migration processes has significantly increased. In this presentation we shall focus on attitudes of domicile population toward immigration. More precisely, we are interested in the connection between empathy and attitudes toward immigrants. In the first part, we shall review findings on the role of emotions and empathy in shaping the attitudes toward immigrants from relevant empirical studies. Next, we shall examine the power of empathy in producing positive attitudes and in inducing helping behavior. In the last part, we shall review findings of recent research conducted in the Croatian context.

SAŠA ZAVRTNIK¹, DAMIR ŽUBČIĆ², JELENA LOBOREC¹

¹ Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb, Croatia

² Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia

OŽIVLJAVANJE IZUMRLIH VRSTA

Izumiranja vrsta sastavni su dio povijesti života na Zemlji. Ali što ako su ona stvar prošlosti? Ideja oživljavanja izumrlih organizama nije nova, no najave i naporci koji idu u tom smjeru ne zastarijevaju. Iako eventualna mogućnost oživljavanja izumrlog organizma zvuči i djeluje snažno, upečatljivo, primamljivo pa čak i poželjno, to otvara mnoga ključna i teška pitanja koja kao da ostaju potisnuta i/ili neodgovorena. Naime, nakon izumiranja određene vrste stanje u ekosustavu prilagođava se novonastaloj situaciji i drugi organizmi pune novooslobođene niše. Život ide dalje. Čemu onda oživljavanje koje može ugroziti nanovo uspostavljeni prirodni poredak? Kakav je indirektni i direktni utjecaj na ljudе? Što to govori o znanosti koja očito samo odgovara na pitanje može li ona nešto načiniti, a ne i treba li i smije li to načiniti? Gdje su prava živućih, postojećih organizama i kakva su, ili kakva bi bila, prava izumrlih organizama povratnika? Što su zapravo ti oživljeni organizmi – replike nekadašnjih vrsta s novom prilikom ili biogen-inženjerski potrošni proizvodi?

THE REVIVAL OF EXTINCT SPECIES

The extinction of species is a part of the history of life on Earth. But what if this is the thing of the past? The idea of reviving extinct organisms is not new and announcements and efforts in that direction are not getting old. Although the eventual possibility of reviving an extinct organism sounds powerful, attractive and even desirable, that opens lots of crucial and difficult questions which stay suppressed and/or unanswered. In every ecosystem after an extinction of a species, the condition adjusts to new circumstances and other organisms fill the new emptied niche. Life goes on. Why then a revival that can endanger the newly generated natural order? What is the direct and indirect influence to humans? What does this say about science which obviously answers only to the question if something

can be done, and not if that should be done? Where are the rights of the living organisms and what would they be for the extinct organisms brought back to life? What are in fact those revived organisms – replicas of once living species with a new chance to live or bio-gen-engineering consumable products?

**Studentska bioetička radionica
UMJETNOST I MORAL**

**Student Bioethics Workshop
ART AND MORALITY**

ANA DARIA BOKAN

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

PERSUAZIJE UMJETNOSTI I DRUŠVENA ODGOVORNOST

Danas se čovjek s umjetnošću susreće kroz više medija nego što je to ranije bilo moguće. No je li dolazak novih i masovnih medija utjecao na umjetnost na način da, mijenjajući izvor prikazivanja, ona mijenja svoje obliče i svrhu? Možemo li danas uopće govoriti o svrsi umjetnosti koja bi bila egzistencijske, odnosno imanentno psihološke prirode, umjesto marketinške? Kada govorimo o ulozi marketinga u suvremenoj umjetnosti možemo govoriti o njenom korištenju, čak i iskorištavanju, koje kao svoj temelj i krajnji cilj ima stvaranje dobre reklame i bolje zarade. U tom smislu, umjetnost može biti itekako nagovarajuća i uvjerljiva. Međutim, imaju li autori ovakvih umjetnosti na umu društvene posljedice koje bi mogle proizaći iz neodgovornog stvaranja umjetnosti? Nadalje, može se postaviti i pitanje o tome smijemo li umjetnost ograničiti dodjeljivanjem etiketa poput »društveno neodgovorne«, »štetne za međuljudske odnose«, »više destrukcijske, nego konstrukcijske« i sl.? Na ova ču pitanja pokušati odgovoriti služeći se alatima propitivanja pojedinih eminentnih filozofa od antičke Grčke do danas.

PERSUASIONS OF ART AND SOCIAL RESPONSIBILITY

In contemporaneity, human beings can encounter art through more media than it was ever possible. But, has the arrival of new mass media influenced art in a manner by which, changing the source of its exhibition, art changes its form and purpose? Can we today even talk about the purpose of art which would be existential, that is, of immanently psychological nature, instead of its marketing value? When we talk about the role of marketing in contemporary art, we refer to its utility, even its exploitation, whose foundation and final causes are good advertising and better profit. In that sense, art can be quite persuasive and convincing. However, do these authors think about the social consequences that can arise from such irresponsible art creation? Furthermore, a question begs to be asked: can art be limited by labelling it “socially irresponsible”, “harmful for interpersonal relation”, “more destructive than reconstructive” and the like? I will try to answer these questions by using questioning tools given to us by some of the eminent philosophers, from ancient Greece to modernity.

DORA BUKOVAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

BOLEST I GENIJALNOST

U kojoj su mjeri povezane duševne bolesti i umjetničko stvaranje te kakve promjene u izražavanju donose bolesti, glavna su pitanja kojim se bavi moje izlaganje. Distinkcija je između organske psihoze (luetička oboljenja središnjeg živčanog sustava i epilepsija), endogene psihoze (shizofrenija i depresija) i alkoholizma. U vidu organskih psihoza i umjetničkog stvaranja nailazimo na epilepsiju (Vincent van Gogh i Fjodor Mihajlovič Dostoevski) i na luetička oboljenja središnjeg živčanog sustava (Friedrich Nietzsche, Guy de Maupassant, Branko Dešković i Charles Baudelaire). Kod umjetnika koji su bolovali od endogenih psihoza govorimo o shizofreniji (Robert Schumann i Slava Raškaj), paranoji (Jean-Jacques Rousseau i William Blake) i depresiji (Arthur Schopenhauer, Frédéric Chopin i Petar Iljič Čajkovski). Uz alkoholizam i umjetničko stvaranje vežu se Paul Verlaine i Edgar Allan Poe. Iznošenjem ovih slučajeva otvaraju se mnoga pitanja vezana uz područja umjetnosti, estetike, medicine, etike i bioetike. Može li umjetničko djelo biti produkt bolesti ili je ono isključivo vezano uz talent? Svodimo li genijalne ljude na psihičke bolesti, oduzimajući im time slobodu i mogućnost stvaranja?

ILLNESS AND GENIUS

The extent to which mental illness and artistic creation are connected and what changes in the expression are induced by illness are the main issues my presentation deals with. The distinction is between organic psychosis (luetic disorders of the central nervous system and epilepsy), endogenous psychosis (schizophrenia and depression) and alcoholism. In terms of organic psychoses and artistic creation, we encounter epilepsy (Vincent van Gogh and Fyodor Mikhailovich Dostoevsky) and luetic disorders of the central nervous system (Friedrich Nietzsche, Guy de Maupassant, Branko Dešković and Charles Baudelaire). Regarding artists suffering from endogenous psychoses, we discuss schizophrenia (Robert Schumann and Slava Raškaj), paranoia (Jean-Jacques Rousseau and William Blake)

and depression (Arthur Schopenhauer, Frédéric Chopin and Pyotr Ilyich Tchaikovsky). With alcoholism and artistic creation, we associate Paul Verlaine and Edgar Allan Poe. When discussing these cases, many issues related to the fields of art, aesthetics, medicine, ethics and bioethics are emerging. Can the work of art be a product of a disease or is it exclusively related to talent? Are we reducing genius people to mere psychiatric illnesses, thereby depriving them of their freedom and the ability to create?

TEO ČAVAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PITANJE INSTRUMENTALIZACIJE UMJETNOSTI: STRIP U HRVATSKOJ U VRIJEME DOMOVINSKOG RATA

Strip kao medij odražava pop-kulturu i odnosi se na specifično iskustvo ciljane grupe. S obzirom na to ne čudi što su se stripovi od 1991. do 1995. u Republici Hrvatskoj referirali na Domovinski rat. Među hrvatskim se vojnicima za vrijeme rata moglo primijetiti okretanje k Zapadu u stilu oblaćenja. Takvo je poprimanje izgleda vojnika iz popularnih američkih akcijskih filmova u odnosu na suparničku vojsku služilo diferenciranju u izgledu i kulturi. Strip koji je i sâm percipiran kao zapadnjačka pojava obilježio je živote tada mladih vojnika. U analiziranim stripovima vidi se odraz opće svijesti naroda koja je okarakterizirana gradnjom mitološke slike povijesti hrvatskog naroda. Stvara se slika junaka bez mana i u posjedu superjunakačkih sposobnosti, koji se suprotstavlja nemoralnim i brojnijim neprijateljima. Kao takvi, stripovi su poprimili određeni propagandni karakter te su okarakterizirani postavljanjem domovine na razinu najviše vrijednosti, odnosno svetog cilja za koji se je vrijedno žrtvovati. Ovaj primjer otvara pitanje instrumentalizacije umjetnosti u svrhu socijalno-političkih ciljeva, ali ne treba zanemariti ni samu formu stripa kao medija koji se odnosi na društveno stanje u kojemu je nastao.

INSTRUMENTALIZATION OF ART: COMIC IN CROATIA IN THE TIME OF CROATIAN WAR OF INDEPENDENCE

Comic as a medium reflects pop-culture and refers to the specific experience of its target group. With that taken into consideration, it is not surprising that comics between 1991 and 1995 in the Republic of Croatia referred to the Croatian War of Independence. During the war, there was a noticeable “turning to the West” among Croatian soldiers. In their dressing style, they adopted the look of soldiers from popular American action movies, which served for differentiation in the looks and culture from the opposing army. The comic that is seen as a western phenomenon marked the lives of young soldiers. In analysed comics, there is a visible reflec-

tion of national consciousness which characterizes the construction of a mythological image of the history of the Croatian nation. The image of a hero, without flaws and with superhero abilities, that opposes immoral and outnumbered enemies was being created. Comics adopted propaganda character and were characterized by homeland being of the highest value, a sacred goal for which it is worth sacrificing your life. This example opens questions regarding the instrumentalization of art for social-political goals, yet the form of comics as media should not be ignored since it reflects the social condition in which it originated.

JAN DEFRAŃCESKI

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

SCHOPENHAUER: GENIJ KAO MOMENT PREVLADAVANJA MORALA U UMJETNOSTI

Cilj je izlaganja prikazati oslobođenost intelekta od službe volji unutar odnosa umjetnosti i morala preko filozofije Arthura Schopenhauera. Genij, kao čisti subjekt spoznaje, lišen volje i njezinih vlastitih ciljeva, ujedno biva oslobođen spoznaje ograničene na odnose. Oslanjajući se na (bezinteresnu) perceptivnu spoznaju, genij ne spoznaje pojedinačne stvari, nego ideje. U pojedinačnom vidi opće, a njegov predmet spoznavanja postaje sama bit stvari. Međutim, volja kao korijen intelekta suprotstavlja se bilo kojoj djelatnosti koja nije usmjerena na njezine vlastite ciljeve. Stoga se oslobođenost intelekta od službe volji pokazuje kao suprotna prirodi i određenju intelekta. No upravo u tome leži bit genija. Jedino se kod genija takvo stanje susreće u velikom stupnju, dok se kod drugih ljudi to zbiva samo približno i u izuzecima. Prema tome, kako tvrdi Schopenhauer, dobra volja (*guter Wille*) u moralu je sve, a u umjetnosti ništa, upravo zato što je moralno djelovanje utemeljeno na spoznaji odnosa volje, dok je istinski pristup umjetničkom stvaranju utemeljen na objektivnoj spoznaji biti stvari. Intelekt, zahvaljujući svojoj prevlasti, oslobađa se neko vrijeme volje kojoj je izvorno podložan, čime se genij, kao čisti subjekt spoznaje, pokazuje kao moment prevladavanja morala u umjetnosti.

SCHOPENHAUER: GENIUS AS THE MOMENT OF SURMOUNTING MORALITY IN ART

The goal of the presentation is to examine the liberation of intellect from serving the will in the relation between art and morality, by applying Arthur Schopenhauer's philosophy. Genius, as a pure subject of cognition, deprived of the will and its aims, is also relieved of perception limited by relations. Relying on perceptual cognition (lacking interest), genius does not perceive individual things, only ideas. In the individual it sees the general, and the object's essence becomes the cognized object. However, the will as the root of intellect opposes any activity not directed at its goals.

Therefore, the liberation of intellect from serving the will appears contrary to nature and the definition of intellect. However, this is the essence of genius. Only in genius such a state can be found in great degree, while in other people it rarely happens. Thus, as Schopenhauer argues, the good will (*guter Wille*) means everything in ethics, but nothing in art, precisely because moral actions are based on knowing the relation of the will, while the true approach to artistic creation is based on objective cognition of essence. Thanks to its prevalence, intellect releases itself from the will it is originally subjected to, so the genius, as a pure subject of cognition, surmounts morality in art.

LUKA DRAGANIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia*

PRAVO KAO UMJETNOST OBLIKOVANJA I UMIJEĆE PROVOĐENJA MORALA

Cilj je izlaganja predstaviti pravo kao disciplinu s dvojakom ulogom. Prva uloga je stvaralačka, zbog čega se može reći da je pravo, između ostalog, i umjetnost. Ako umjetnost definiramo kao duhovnu baštinu nastalu stvaralačkim činom autora, tada pravni dokumenti kroz aktivnost njihova tvorca čine upravo sjajan primjer za potvrdu te definicije. Zakonodavstvo nije samo pitanje nomotehnike nego također označava sposobnost tvorca propisa da osluškuje duh vremena, da anticipira te da ima dovoljno maštę da apstrakcijom stvori propise koji će jednako biti primjenjivi kako na današnje, tako i na buduće društvene probleme/situacije. Druga uloga prava u ovom kontekstu instrumentalna je. Kako sadržaj propisa ne bi ostao samo popis lijepih želja, potrebno je da se osiguraju i odgovarajući mehanizmi/instrumenti njihova provođenja. Dakle, nasuprot kreativnosti prve uloge, ovdje je naglasak na tehnici. Konačno, izlaganje će prikazati kako moral nije jedini, a često ni glavni izvor iz kojeg pravo crpi svoj sadržaj.

LAW AS ART OF FORMING AND IMPLEMENTING MORALITY

The purpose of this presentation is to present the law as a dual-role discipline. The first role is creative, which means that the law can be called, among other things, an art. If we define art as a spiritual heritage that is a result of the author's creative act, then legal documents, written through their creator's actions, make a great example to confirm the given definition. Legislation is not just a matter of nomotechnics but also of the law creator's ability to capture the spirit of the times, to anticipate and to imaginatively enact regulations that would be applicable in both current and future social situations/problems. The second role of law, in this context, is instrumental. For regulations to become a real law, it is necessary to establish appropriate mechanisms/instruments for their enactment. So, in contrast to the creative role, the emphasis is on the technique. In the end, it will be shown that morality is not the only, and often not even the main source of legal content.

TOMISLAV DRETAR, LOVRE PETRIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

NACISTIČKA KNJIŽEVNOST U AMERICI

»Nacistička književnost u Americi bavi se svijetom krajnje desnice, a ipak većinu vremena govorim o ljevici«, riječi su čileanskog autora Roberto Bolaña (*Nazi Literature in the Americas*) kojima opisuje svoje, po nekima najuspjelije djelo iz 1996. Knjiga je predstavljena kao enciklopedija grupe hispanskih autora beletristike čiji su radovi apsolutno prožeti nacističkim idejama. Autori *Nacističke književnosti* izloženi su sistematično, prema ključu, te je knjiga vjeran prikaz lokalizirane desetogodišnje povijesti zajedničkog nazivnika – nacizma. Ipak, ogled o toj (naj)notorn(ij)oj europskoj ideološkoj tekovini, predstavljenoj u široj slici svakodnevice uvrštenih književnika, prilaže se s tolikom probranošću i taktikom, da se kanalom drugih vrijednosti, koje mogu krasiti lijepu književnost tih autora, pojavljuju pitanja mimo morala, a koja upućuju na neka iskonska vrela umjetničkog stvaralaštva. Nastojat će zanemariti polaritet političkog aspekta čitavog fenomena i sadržanih djela – misaonim pokusom može se poći od pretpostavke da se radi o temi drugog ideološkog usmjerenja. Knjiga se temelji na potpuno izmišljenim činjenicama.

NAZI LITERATURE IN THE AMERICAS

“*Nazi Literature in the Americas deals with the world of the ultra-right, but much of the time I’m talking about the left*”, said Chilean author Roberto Bolaño to describe his, by some thoughts, most successful work from 1996. The book presents as an encyclopaedia of a group of Hispanic authors of fictionalism whose works are entirely permeated by Nazi ideas. The authors of *Nazi Literature* are stated systematically, with meaning, and the book is an accurate representation of a localised ten-year history with a common denominator – Nazism. However, the essay on this (most) notorious European ideological heritage, depicted in the broader picture of included writers’ everyday life, is enclosed with so much exquisity and tactics, that throughout the channel of other values, which can adorn the beautiful literature of these authors, questions are emerging past morality,

pointing to some seminal well of artistic creativity. The presentation will thus try to ignore the polarity of the political aspect of the whole phenomenon and the contents of the works – the thought experiment may proceed from the assumption that it is the subject of another ideological orientation. The book is based on entirely fictitious facts.

RAFAEL DUBROVIĆ

*Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, Croatia*

TIJELO KAO UMJETNIČKO NADAHNUĆE ILI SEKSUALNI OBJEKT

Koje su to koincidencije događanja da kroz povijest imasmo epohe prekrasnih umjetničkih djela čija je inspiracija bila upravo ljudsko tijelo, dok je današnji pogled na ljudsko tijelo postao pomalo distorziran? Promotrimo li samo kip lošinjskog *Apoksiomena* ili bilo koji drugi prikaz ljudskog tijela iz doba antike kojemu se možemo samo diviti, lako ćemo zaključiti da se današnji odnos prema tijelu u umjetnosti promijenio. Naime, ukoliko nam je antika predaleka, utoliko možemo vidjeti da su i umjetnici renesanse nadahnuće također pronalazili u ljudskom tijelu te se njihovim djelima isto tako i danas divimo. Međutim, smatram da ni jedno povjesno razdoblje nije bilo antropocentričnije negoli je sadašnje. Sve je usmjereni prema čovjeku, a njegovo se tijelo u tolikoj mjeri izlaže površnim prosudbama nahođenima niskim ljudskim seksualnim nagonima da je teško proniknuti u konačni ishod takvog pogleda na ljudsko tijelo. Tijelo se danas koristi kao alat prodaje potrepština u aktualnom konzumentskom društvu te će u svome izlaganju istražiti jesu li razlog tome različiti moralni pogledi na ljudsko tijelo tijekom povjesnih epoha te radi li se tu o evoluciji ljudskog morala.

THE BODY AS AN ARTISTIC INSPIRATION OR A SEXUAL OBJECT

What was it that changed throughout history, that we once had epochs of beautiful artistic works whose inspiration was the human body, while our view of the body today has become somewhat distorted? If we observe the statue of the *Apoxyomenos* in Mali Lošinj or any other depiction of the human body in the classical antiquity, which are nothing but exceptional, we can easily conclude that today's attitude towards the human body has changed in art. If classical antiquity is too distant of a period, we can see that the Renaissance artists have also found inspiration in the human body and are today praised for their works of art as well. However, I believe

that none of the historical periods was more anthropocentric than the one of today. Everything is oriented towards the human being while its body is subjected to superficial judgement lead by base sexual urges to such an extent that it is hard to see the outcome of such a view towards the human body. Today the human body is used as a marketing tool for this consumerist society. In this presentation, I will search for reasons why this came to be and whether it is because of differing moral stances on the human body throughout historical epochs or perhaps because of the evolution of human morality.

MILA ERCEG

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

KOGA UPOZNAJEMO PRI SUSRETU S UMJETNIČKIM DJELOM?

Predstavlja li umjetničko djelo svoju autentičnost, dok je umjetnik tek pojedinac koji u sebi ima sposobnost, talent kojim pomaže umjetnosti da se prikaže? Je li umjetničko djelo autorefleksija umjetnika koji stvarajući umjetnost prenosi sebe, vlastita mišljenja, osjećaje i zapažanja putem umjetničkog izričaja? Interpretacija djela od strane publike također može biti promatrana kao autorefleksija, odnosno način na koji sebe vidimo u nečijem djelu. Od pretpovijesti se primjećuje utjecaj umjetnosti na čovjekovo razmišljanje i djelovanje. Iz tog je razloga također razmatrana kao terapijsko sredstvo, a često možemo svjedočiti i njenom socijalnom angažmanu – umjetnici često izvode pokuse i performanse koji su društveno (ne)prihvatljivi, ali koji ne prolaze nezapaženo. S kim/čim smo u interakciji kada smo u doticaju s umjetnošću, što nam ona poručuje te kako možemo djelovati s obzirom na pozitivne i negativne emocije i želje koje umjetnost u nama budi, problemi su koje će razmatrati u izlaganju.

WHO DO WE GET TO KNOW WHEN FACING A WORK OF ART?

Does the work of art represent its authenticity, while the artist is just an individual with a capability, a talent with which they help art to be shown? Is artwork a self-reflection of the artist who, by making art, transfers their thoughts, feelings and observations via artistic expression? The audience's interpretation can also be seen as a form of self-reflection, a way of relating ourselves to someone's art piece. Since prehistory there is a noticeable influence of art on the thought and activity of human beings, and because of that it is considered in terms of therapeutic means. Alongside, we often witness its social engagement, the artists often perform experiments and performances which are socially (un)acceptable, but they do not go unnoticed. With whom or what are we in interaction with when we engage art, what does it speak to us and how can we act when considering positive and negative emotions and desires that art wakes within us, are the problems that will be discussed.

JAKOV ERDELJAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ETIKA KAO ONO UMJETNO

Pitanje moralnosti čovjeka prisutno je kroz cijelu povijest filozofije, a različiti filozofi daju bogate uvide u prostornost analize. Da bismo dobro zahvatili problematiku teme, na početku izlaganja sagledat ću opravdanost prepostavki na kojima se studije morala obično zasnivaju. Glavna točka ovog izlaganja bit će razmatranje određenih sekvenci filozofa morala i etike, s naglaskom na Kanta i Hegela, te analiza njihovih temeljnih postavki, da bi se utvrdila valjanost kroz metakritičko poimanje problematike. Nakon što pokušam sagledati jasne i opravdane prepostavke o moralu, prijeći ću na razmatranje direktnе poveznice morala s onim umjetnim kao potencijom za konstruiranje onog umjetničkog u sferi čovjekove egzistencije. Riječ je o jednoj specijalnoj definiciji slobode koja omogućuje sagledavanje čovjeka kao stvaralačkog bića. Imajući tu prepostavku na umu, postulirat ću neke osnovne teze o isprepletenosti morala i onog umjetnog kao sfere ljudskog bivanja.

ETHICS AS THE ARTIFICIAL

The question of human morality is present in the entire history of philosophy. Different philosophers have given us rich insights into the vastness of the analysis. To properly encompass the issue at hand, I will firstly examine the justification of assumptions on which the studies in question are generally based. The main point of this presentation will be focused upon the philosophers describing the issues of morality and ethics, more precisely Kant and Hegel, and upon analysing their fundamental assumptions to establish their validity through a metacritical understanding of the problem. After I try to observe clear and justified assumptions about morality, I will consider the direct connection between morality and the artificial understood as the potency for the construction of the artful in the sphere of the human being's existence. It is about a certain special definition of freedom which enables the observation of the human being as a creative being. Having this in mind, I shall postulate some basic theses on the entanglement of morality and artificiality understood as a sphere of human's existence.

MARKO FERBER

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ULOGA MASOVNE UMJETNOSTI U MIJENAMA ESTETSKOG ISKUSTVA FILMA

Film se često naziva popularnom umjetnošću ili, prema Noëlu Carrollu, masovnom umjetnošću, zbog čega se često sagledava u vezi s proizvodnjom i akumuliranjem sadržaja za masovnu potrošnju. No film je od svojih početaka i tijekom svoje povijesti prolazio različite faze stvaralaštva u kojima je pokazao kvalitete visoke umjetnosti. Uzrok ovakvog rascjepa u samoj je prirodi filma. Naime, zadaća je masovne umjetnosti da se obraća masi te je kao takva formativna, tj. osmišljena da donosi predodređena emotivna iskustva koja pružaju zadovoljstvo svojim potrošačima. Međutim, upravo je taj koncepcijски program masovne proizvodnje filma npr. avangardnim umjetnicima služio kao uporište za opreku takvoj uvriježenosti medija; oni su bili i povijesna i pojmovna antiteza trendovima masovne umjetnosti. Avangardna umjetnost namjerno je pravljena da bude intelektualno, estetski te napose etički izazovna da bi uzdrmala uvriježene senzibilitete u filmu. Cilj je izlaganja pokazati zašto masovna umjetnost pridonosi diskursu filma te pritom i samoj filozofiji umjetnosti time što izaziva radikalne mijene u vrijednostima, kako u pogledu filma, tako i u ostalim medijima umjetnosti, posljedično obogaćujući estetsko iskustvo same umjetnosti.

THE ROLE OF MASS ART IN AMENDING THE AESTHETIC EXPERIENCE OF FILM

Film is often called popular art or, according to Noël Carroll, mass art. Because of that, it is often considered in the context of production and accumulation of content for massive consumption. However, since its conception and throughout its history film has gone through different phases of artistic creations with which it has shown its quality as a high form of art. The task of mass art is to be relatable to a massive audience and as such, it is formative, that is, it is devised to invoke pre-determined emotional experiences which, in turn, bring satisfaction to the consumer. However,

this kind of conceptual program of mass production was the quintessential reason that gave a basis for the opposition of e.g. avant-garde artists against this establishment. They have been a historical and conceptual antithesis to the trends of mass art. Avant-garde film was deliberately made to intellectually, aesthetically and especially ethically challenge the established sensibilities in film. The goal of this presentation is to show how mass art prompts both radical amends in the values of film and other mediums of art as well as enrichment of the aesthetic experience of art.

NIKOLINA KOPRIVNJAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ETIČKI KARAKTER LIJEPOGA

Početna teza izlaganja postavlja umjetnost kao jedan od osnovnih, esen-cijalnih temelja i alata za razvoj čovjeka kao moralnog subjekta. Usmjerit će se na korelaciju umjetnosti i čovjekova svjetonazora te morala. Iako za umjetnost nitko neće reći da je lišena plemenitosti i nečega čistog poput istine, svjedoci smo fenomena takozvane »socijalno angažirane umjetnosti«. Postojanje ovakve formulacije daje naslutiti da postoji vrsta umjetnosti koja u svojoj formi ne sadrži socijalnu angažiranost. Osnovni cilj i težnja ovog izlaganja jest navedenu formulaciju proširiti do krajnjih granica te argumentirano pokazati kako angažiranost umjetnosti nije svedena samo na njenu temu nego je riječ o osnovnoj karakteristici nečega čemu dajemo naziv »umjetničko djelo«. Tezu će nastojati obrazložiti i obraniti oslanja-jući se na autore iz područja teorije i povijesti umjetnosti te filozofije i estetike. Rad će se većinski temeljiti na primjerima iz likovnih umjetnosti te književnosti. Što se likovne umjetnosti tiče, oslanjat će se na stvaralaštvo Picassa, Dalija i Banksyja, a što se tiče književnosti, na primjere hrvatskog narodnog preporoda i socrealističku književnost, kao na reprezentativne primjere za argumentaciju teze.

THE ETHICAL NATURE OF THE BEAUTIFUL

The central thesis of the presentation is that art is one of the crucial foundations and tools for human development into moral subjects. I will focus on the correlation between art, worldviews and morality. Although no one would ever claim art to be deprived of grandness or even of something pure as truth, we can witness the phenomenon of the so-called “so-cially engaged art”. Its existence suggests there is an art form that is not socially engaged. The main goal and aspiration of this paper is to delve into this view and argue that art’s engagement to society is not limited to the theme, but that it is a basic feature of any work of art. Relying on published works of art theorists, art historians and philosophers of aestheticism, I will try to explain and prove this thesis, putting the emphasis on examples of

fine art and literature. More specifically, I will focus on Picasso's, Dali's and Banksy's art works and on literature from the period of Croatian National Revival and socialist realism as I find them representative samples for arguing this thesis.

DAMJAN KOVAČ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

ODNOS UMJETNOSTI I MORALA U MISLI C. S. LEWISA

Značajan je dio C. S. Lewisova opusa fantastika u koju, manje ili više suptilno, integrira određene poruke, uglavnom moralne. Način na koji to čini po sebi je vrlo raznolik te uvijek s određenom namjerom. S obzirom na to da je od svoje 32. godine kršćanin, jedan od načina njegova prenošenja (kršćanske) poruke bio je pisanje bajki, od kojih su najpoznatije *Kronike iz Narnije*. Pisao je i poeziju, koja je znatno slabije poznata. Razvijao se u ozračju svojevrsnih modernih apologetskih (nipošto militantnih) ideja koje je prenosio u svojim »intelektualnijim« djelima. Dakle, gotovo je čitav njegov opus prožet moralom, koji opet postoji ne da bi bio svrha samome sebi, nego da bi smjerao na nešto više. Samu umjetnost visoko cijeni; ta, i sam je bio svojevrsni umjetnik. Govori o njoj u odnosu s estetikom, o lijepom i istinitom kao takvom te o njihovoj svrhovitosti. Cilj je izlaganja predstaviti viđenje i ideju odnosa umjetnosti i morala u misli britanskog filologa i (do neke mjere) filozofa Lewisa.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ART AND MORALITY IN THE THOUGHT OF C. S. LEWIS

A significant part of C. S. Lewis's opus is fantasy, in which, more or less subtly, he integrates certain messages, mostly moral. The way he does it is very diverse and always with a certain intent. Taking into consideration that he was a Christian since he was 32, one of the ways of his transference of the (Christian) message was by writing fairy tales, most notably *The Chronicles of Narnia*. He also wrote poetry, which is not as known. He developed in the atmosphere of some kind of modern apologetic (certainly not militant) ideas, which he transferred in his "more intellectual" works. Thus, almost all of his opus is saturated with morality, which exists, not to be a purpose for itself, but to turn it into something more. He values art highly; after all, he was an artist. He talks about art in a relationship with

aesthetics, about beautiful and true as such, and about their purpose. The purpose of the presentation is to present the view and the idea of the relationship between art and morality in the thought of the British philologist (and, not entirely, strictly speaking, the philosopher) Lewis.

ŠTEFANIJA KOŽIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

UMJETNOST KAO PRAKSA ODGOVORNOSTI PREMA SAMOME SEBI KROZ AUTOREFLEKSIJU

U ovom izlaganju razmatrat će se djelovanje prema samome sebi, odnosno odgovornost i briga za sebe, na razmeđi psihanalize i umjetnosti. Izlaganje se bavi ambivalentnim odnosom psihanalize kao terapije, odnošenja prema sebi pomoću nesvjesnog i umjetnosti koja često proizlazi iz traume i tako potiče subjekt na umjetnost, na taj način ujedno postajući sredstvom za liječenje. Prema psihanalizi, umjetnik za svoje stvaralaštvo crpi sadržaj i formu iz nesvjesnog, a kreativnost i imaginacija potrebne su u potrazi za promjenom i ozdravljenjem, tj. umjetnost i terapija usko su povezane svojim izvorom i svrhom. Objavom umjetničkog djela, vlastiti identitet umjetnika biva eksternaliziran i smješten u javno područje. Namjena je umjetnosti da bude percipirana, a psihanaliza nalaže shvaćanje da je ta percepcija nesvjesna. To dovodi do kružnog kretanja jer onaj tko konzumira umjetničko djelo razmišlja o njemu i dovodi se do stanja refleksije, koja posljedično dovodi do barem neke vrste terapeutskog učinka zbog toga što refleksija nastoji uspostaviti subjekta u odnosu na ostatak svijeta.

ART AS A PRACTICE OF SELF-RESPONSIBILITY THROUGH AUTOREFLECTION

In this presentation, the action towards oneself will be examined, that is, responsibility and the care towards oneself on the crossroads between psychoanalysis and art. We will deal with an ambivalent relationship between psychoanalysis as therapy, self-referencing through the unconscious and art that often comes in the aftermath of trauma and thus encourages the subject to artistic expression, becoming a mean of treatment. According to psychoanalysis, the artist draws its content and form from the unconscious, while creativity and imagination are needed in the search of change and for recovering, that is, art and therapy are closely related by their origin and purpose. By publishing the work of art, the artist's own identity is being

outsourced and placed in the public domain. It is the purpose of art to be perceived, and psychoanalysis implies that this perception is unconscious. This leads to circular motion, because the one who consumes this artwork, contemplates it and comes to a state of reflection which consequently leads to at least some kind of therapeutic effect because reflection seeks to establish the subject in relation to the rest of the world.

BUGA KRAÑŽELIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

AKT – UMJETNIČKO DJELO ILI IZGOVOR ZA PREKRIVENE SEKSUALNE FANTAZIJE

Tijekom povijesti, ljudsko tijelo nije umjetnicima služilo samo kao umjetnička inspiracija nego i kao proučavanje anatomije tijela te njegovih pokreta, uključujući i akt. Moglo bi nam se činiti da su prethodna razdoblja umjetnosti bila »ozbiljnija« u odnosu na današnja te su prijašnja umjetnička djela generalno smatrana vjerodostojnjijima. Zašto jedna *Afrodita Kallipygos* budi divljenje dok ljudi danas u muzejima suvremene umjetnosti sramežljivo i pomalo s gađenjem prolaze pokraj primjera postmodernističkih akata? Posebno ako uzmemu u obzir neke od poznatih detalja vezanih za klasična djela, primjere Rubensove prikaze *Parisova suda* uz koje se veže teorija da ih je naslikao iz razloga što je volio punašnije žene ili da se jedan Grk, zaluđen već spomenutom skulpturom *Afrodite*, tijekom noći ušuljao u hram i za sobom ostavio tragove. Kakve granice ocrtava akt kao umjetničko djelo? Kada je ljudsko tijelo medij pomoću kojega netko izražava svoj umjetnički talent, a kada se u djelu skrivaju seksualne fantazije i frustracije? Uvedemo li u diskurs želje i razmišljanja promatrača tih djela, problem postaje posebno kompleksan. Izlaganjem ću nastojati ponuditi neke orijentacijske odgovore.

NUDE – A WORK OF ART OR AN EXCUSE FOR CONCEALED SEXUAL FANTASIES

Throughout history, the human body did not serve artists only as a source of artistic inspiration but also for studying anatomy and body movement, nude included. It might seem that previous art periods were “more serious” in comparison to the contemporary ones and that the works of art from these periods were more plausible. Why do we admire *Aphrodite Kallipygos* yet people tend to pass by postmodern nudes with certain shame and disgust? Especially if we take into consideration some of the known details related to classic art pieces. For example, a theory claims that Rubens painted *The Judgment of Paris* simply because he liked plumpness in

women, and a certain Greek, so it is said, sneaked in during the night into the temple where *Aphrodite Kallipygos* was and left his trace. What kind of borders does a nude draw? When is the human body a medium for the expression of artistic talent, and when is the work of art hiding sexual fantasies and frustrations? If we include the wishes and thoughts of observers of art pieces into discourse, the problem becomes quite complex. In the presentation, I will try to offer some orientational answers.

JANA KRSTIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia*

**SINERGIJA UMJETNIČKOG I POLITIČKOG KAO
STVARNIJA SLIKA SVIJETA – PRIMJER FILMA *BILLY ELLIOT***

U suvremenoj filozofskoj literaturi, kada se govori o (ne)zavisnosti estetskih od etičkih vrijednosti, govori se u prilog ili autonomizmu ili moralizmu ili etičkom kriticizmu. Grubo govoreći, ova tri opozicijska stava mogu pokriti svaku teoriju u ovoj domeni, s obzirom na to da autonomizam razdvaja estetske od etičkih vrijednosti (dajući estetskim vrijednostima autonomiju u odnosu na etičke vrijednosti), moralizam podvrgava estetske etičkim vrijednostima, a etički kriticizam inkorporira etičke vrijednosti u umjetničko djelo. Unutar svake od ovih teorija postoji niz različitih argumenata koji se međusobno ne moraju slagati ni u čemu drugom osim u završnom stavu koji brane. U ovom radu pokušat ću obraniti teoriju etičkog kriticizma na primjeru kulturnog filma *Billy Elliot* (2000.), ukazujući na greške autonomizma i moralizma.

**THE SYNERGY OF THE ARTISTIC AND THE POLITICAL
AS A MORE REALISTIC PICTURE OF THE WORLD –
THE EXAMPLE OF THE MOVIE *BILLY ELLIOT***

In the modern philosophical literature, when it comes to the (in)dependence of aesthetic values from ethical values, it is spoken in favour of either autonomism, or moralism, or ethical criticism. Roughly speaking, these three opposing positions can cover every theory in this domain, since autonomism separates aesthetic values from ethical values (giving the aesthetic values the autonomy from ethical values), moralism subjects aesthetic to ethical values, and ethical criticism incorporates ethical values in the artwork. Within each of these theories, many different arguments do not necessarily have to be agreed upon in any other way except in the final position which they defend. In this presentation, I will try to defend the theory of ethical criticism on the case of the cult film *Billy Elliot* (2000), pointing to the errors of autonomism and moralism.

TENA KUZMANOVIĆ, DORA PIACUN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

RAZUMIJEVANJE ODNOSA IDEJĀ *DOBROG* I LIJEPOG U VIRTUALNO-IDEALNOM SVIJETU

Cilj je izlaganja evaluacija idejā *Dobrog* i *Lijepog* u Platonovoј filozofiji. Pretpostaviti će se da ideje kao dio kozmičkog ustroja egzistiraju u zbilji, odnosno u pred-zbilji stvarnosti. Nakon uvoda u poredak ideja, pokušat će se razumjeti utjecaj *Dobrog* kao gradbenog bloka *Lijepog* i obratno. Želi se olakšati razumijevanje Platonova kozmičkog poretku te dati hipotetički prikaz poretku ideja s obzirom na današnje vrijeme, uz moderne spoznaje. Analizirat će se na koji bi način dotične spoznaje mogle potencijalno utjecati na izgradnju pogleda na umjetnost i njezin utjecaj na čovjeka kao jedinku i kao cjelinu u smislu zajednice. Jedan je od ciljeva izlaganja pomoći Platonove filozofije dobiti razumijevanje subjektivnog i objektivnog odnosa prema umjetnosti, odnosno prema onome što smatramo lijepim, dok bi krajnji produkt trebao biti objektivizacija dobrega i lijepoga i dovođenje istoga u vezu. Meta-svrha bila bi nastavak razvijanja pluriperspektivnog uviđanja potencijalnih istinitosti stvarnosti.

UNDERSTANDING THE RELATION OF THE FORMS OF GOOD AND BEAUTY IN THE VIRTUAL-IDEAL WORLD

The goal of the presentation is to evaluate the relation between the Forms of *Good* and *Beauty* in Plato's philosophy. It will be assumed that ideas as a part of the cosmic organisation exist in reality, that is, in the pre-reality. After introduction about the order of ideas, we will try to understand the influence of *Good* as the building block of *Beauty* and *vice versa*. The aim is to ease the understanding of Plato's cosmic order, and how this order could function today with modern knowledge. It will be observed how this knowledge could potentially affect the construction of views of art and its impact on human beings as a single entity and as a whole community. One of the goals will be to use Plato's philosophy to gain an understanding of the subjective and objective relationship with art, that is, according to what we consider to be *Beauty*, while the end product would be the objectification and bonding of good and beauty. The meta-purpose would be the continuation of the development of pluriperspective grasping of the potential truthfulness of reality.

IVANA MAJKSNER

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

**JESMO LI RASKOMADALI ORFEJA?:
ANALIZA ODNOSA KNJIŽEVNOSTI I MORALA
NAKON POJAVE UMJETNIČKIH AVANGARDI**

Istaknuta uloga morala spram umjetnosti u umjetničkoj praksi avangarde s početka prošloga stoljeća vrlo je zanimljiva. Različiti pravci u književnosti, počevši s ekspresionizmom, mijenjaju svoj odnos prema usvojenim estetičkim i, u neku ruku, etičkim paradigmama ranijih razdoblja. Težnja za novim, antiracionalnim, antimimetičkim i antitradicionalnim umjetničkim rješenjima, kao i posljedice koje na umjetnost ostavljaju dva svjetska rata, uvelike mijenjaju do tada postojeće odnose umjetnosti prema onome što se smatralo moralnim. Posljedično tome, avangardni se umjetnici okreću novim načinima prikazivanja zbilje, često se ugledajući na filozofiju F. Nietzschea i psihoanalizu S. Freuda. Tim pristupom mijenjaju se moralne paradigme umjetnosti, čime se ona oslobađa ustaljenih pravila. Ovaj pristup kulminira 1970-ih godina nakon »smrti« posljednjega preživjelog strujanja avangarde (nadrealizma) i s početkom usvajanja novoga, postmodernističkog pristupa, koji uspostavlja drugaciji odnos spram moralnosti. U izlaganju će se prikazati razvoj odnosa književnosti i morala te njegova promjena od početka 20. stoljeća do danas.

**HAVE WE BUTCHERED ORPHEUS?:
AN ANALYSIS OF THE RELATION BETWEEN LITERATURE
AND MORALITY AFTER THE APPEARANCE OF THE
ARTISTIC AVANT-GARDE**

The prominent role of moral regarding art in the art practice of the avant-garde from the beginning of the last century is very interesting. Different directions in literature, beginning with expressionism, are changing their attitude towards adopted aesthetic and, in some ways, towards ethical paradigms of earlier periods. The pursuit for new, anti-rational, anti-mimetic, and anti-traditional artistic solutions, as well as the consequences

that the two World Wars had left on art, have significantly altered the existing relation between art and what was until then considered moral. Consequently, avant-garde artists have turned to new ways of depicting reality, often looking up to the philosophy of F. Nietzsche and S. Freud's psychoanalysis. With this approach, the traditional moral paradigms of art have modified, which acquitted the art of fixed rules. It culminated in 1970s after the "death" of the last living drift of the avant-garde (surrealism) and with the beginning of adopting a new, postmodern approach which has established even more different relationship with morality. The presentation will show the development of the relationship between literature and morality and its change from the beginning of the 20th century to the present time.

MATEJ MALČIĆ PIRIN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

S ONU STRANU ZAKONITOGL DOBRA I KAOTIČNOGL ZLA: SUSTAV RAVNANJA U *TAMNICAMA I ZMAJEVIMA*

U izlaganju će ispitati sustav ravnjanja (*alignment*) u fantastičnoj igri igranja uloge *Tamnice i zmajevi (Dungeons & Dragons)*. Tijekom razvoja igre, autori su razvili sustav koji počiva na dvije osi, etičkoj i moralnoj, te u konačnici izvodi devet različitih vrsta ravnjanja. Nastojat će analizirati obje osi i popratnih devet ravnjanja te pokušati povezati učenja raznih filozofa s određenim ravnanjima, a u svrhu povezivanja umjetnosti i filozofije. Ispitivat će osnovne metafizičke pretpostavke reda i kaosa kako su definirane unutar same igre, a koje formiraju etičku os, te dobra i zla moralne osi igre kroz njezinu tezu o inherentnoj vrijednosti života, kao i njihove sličnosti s filozofskim sustavima. Osim primjera raznih filozofija, radi približavanja sustava koristit će razne primjere iz popularne kulture. Zaključno, pokušat će ispitati potencijal umjetnosti da, s jedne strane, pruža jedan uvjerljiv moralni sustav, a s druge strane, njezinu mogućnost da približi etičku problematiku onima koji u njoj uživaju.

BEYOND LAWFUL GOOD AND CHAOTIC EVIL: THE ALIGNMENT SYSTEM IN *DUNGEONS & DRAGONS*

In the presentation I will examine the alignment system in the fantasy role-playing game *Dungeons & Dragons*. During the development of the game, the authors devised a system that is based on two axes – ethical and moral – and ultimately produces nine different alignment types. I will strive to analyse both axes and the accompanying nine assignments, and I will try to link the teachings of various philosophers with certain alignments to relate art and philosophy. I will investigate the basic metaphysical assumptions of order and chaos in the way in which they are defined within the game, that form the ethical axis, and of good and evil belonging to the moral axis of the game through its thesis claiming that there is an inherent value of life, as well as their similarities with philosophical systems. Apart

from the examples of various philosophies, to present the system in better detail I will use various examples from popular culture. In conclusion, I will try to explore the potential of art to, on the one hand, provide a convincing moral system, and on the other hand, its ability to present ethical issues to those who enjoy it.

DAVID MARTIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

U RITMU GLAZBE: UTJECAJ GLAZBE NA DJELOVANJE

Još je od Platona glazba kao grana umjetnosti često smatrana onom koja uspostavlja muzičnost duše, čime duša otkriva sklad i ljepotu. Ako se instrumentalnoj glazbi doda lirika dolazi do metamorfoze (u općem smislu) koja jedinstveno djeluje na pojedinca. S obzirom na to da smo konstantno okruženi glazbom – u kafićima, na ulici, u dizalu i kod kuće putem računala ili dok smo u pokretu putem mobilnih telefona, ne možemo ignorirati njezin ritam koji nas »povlači« na gibanje. Pjesme koje slušamo (u smislu spoja melodije i teksta) sadrže tekstove koji su prožeti određenom porukom kojom izvođač pjesme/melodije komunicira s publikom. Taj komunikacijski kanal *umjetnik (izvođač)* → *umjetničko djelo (pjesma)* → *publika* omogućuje utjecaj izvođača na publiku putem teksta pjesme (ili samo melodije), određene ideje ili poruke, pri čemu utjecaj ovisi o našoj percepciji. Cilj je izlaganja istražiti kakav utjecaj izvođač može imati na pojedinca i njegovo (ne)moralno djelovanje putem glazbe.

IN THE RHYTHM OF MUSIC: THE INFLUENCE OF MUSIC ON ACTION

Since the time of Plato, music as a branch of art is often considered in service of establishing musicality of the soul, by which means the soul discovers harmony and beauty. If lyrics are added to instrumental music, a metamorphosis happens (in general sense) that has a unique effect on the individual. Considering the fact that we are constantly surrounded by music – in coffee shops, in the streets, in elevators and especially in our homes using computer or when we are on the go by means of mobile phones, we cannot ignore the rhythm of music that “lures” us to move. Songs that we listen to (in the sense of having melody and lyrics) contain lyrics that are permeated by the specific message that performer communicates to the audience. That communication channel *artist (performer)* → *art work*

(song) → audience enables the influence of the performer on the audience using song lyrics (or just melody), a certain idea or a message, in which the influence depends on our perception. The idea of this presentation is to explore what kind of influence can a performer have through music on an individual and their (im)moral activity.

ANA MEDIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

ESTETIČKA I ETIČKA DIMENZIJA INTERAKTIVNIH MEDIJA: VIDEOIGRE I IZGRADNJA IDENTITETA

Među novim audiovizualnim i interaktivnim medijima nalaze se videoigre, a pitanje njihove umjetničke vrijednosti i formativne uloge u izgradnji identiteta pojedinca više se ne može zanemariti. Donekle slično filmu, videoigre kao potencijalno umjetničko djelo rijetko se mogu pripisati jednom autoru te su češće rezultat suradnje više autora, umjetnika i drugih članova razvojnih timova koji sudjeluju u procesu njihova nastanka. Brojne videoigre nesumnjivo imaju estetsku i književnu vrijednost, nudeći igračima ulogu u dubokim i kompleksnim pripovijestima, uz detaljno razrađen i impresivan audiovizualni, tj. umjetnički aspekt. Iz ovih činjenica slijede pitanja o moralnoj i formativnoj ulozi književnih i umjetničkih dimenzija računalnih igara kao sve popularnijeg interaktivnog medija, čija je analiza na odabranim primjerima cilj izlaganja.

AESTHETIC AND ETHICAL DIMENSIONS OF INTERACTIVE MEDIA: VIDEOGAMES AND IDENTITY BUILDING

Among the new audiovisual and interactive media, there are videogames, and the question of their artistic value and formative role in building an individual's identity can no longer be neglected. Much like film, videogames as a potential art piece can rarely be attributed to one author, and are more often the result of the collaboration of more authors, artists, and others members of development teams involved in the process of their creation. Numerous videogames undoubtedly have aesthetic and literary value, offering gamers a role in deep and complex stories, with elaborate and impressive audiovisual, that is, an artistic aspect. From these facts the questions follow about the moral and formative role of literary and artistic dimensions of computer games as an increasingly popular interactive media, whose analysis of selected examples is the goal of this presentation.

JOSIP PERIŠA

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

MORAL – UMJETNOST – PRAVO

Umjetnost nije transcendentalna pojava, odnosno umjetničko stvaranje nije čin koji se dogada izdvojeno iz društva i zajednice, nego je njihov dio i stvara ga moralni subjekt. Vrlo je važno upozoriti na veliki značaj prava i morala kao aspekata socijalne sfere, barem kada je riječ o građanskome društvu, u odnosu na umjetnost u kojoj se ona stvara, događa, razvija te biva recipirana. Neovisno o tome je li umjetnost ciljano stvorena zbog njenih socijalnih efekata (primjerice, realistička književnost) ili je umjetnost stvorena radi nje same, moralno-pravna sfera građanske zajednice itekako utječe na nju. Kroz povijest teorije umjetnosti pojatile su se mnoge škole koje su svojim znanstvenim aparatom tvrdile da se umjetnost u svojoj analizi treba potpuno odvojiti od umjetnika, dakle, da se treba potpuno zanemariti socijalno-historijski kontekst u kojem je umjetnost stvorena. No među mnogim teoretičarima umjetnosti koji zastupaju suprotan pristup analizi umjetnosti istaknuo bih misao Ernsta Blocha koji kaže da se s razvojem građanskoga društva s razlogom upravo klasična glazba stavlja na pijedestal. Zaključno ću ustvrditi da su moral i pravo neodvojivi od umjetnosti, a to ću nastojati dokazati nizom argumenata te njihovim ekstenzijama.

MORAL – ART – LAW

Art is not a transcendental phenomenon, that is, the artistic creation is not an act detached from the society and community, rather, it is their respectful part, and it is created by a moral subject. It is important to point out the great significance of the aspects of law and ethics in the social sphere, with respect to art which is being created, processed, developed and evaluated in the sphere. Regardless of whether art is created due to its social effects (e.g. realistic literature) or for its own sake, the community's moral and legal sphere influence it strongly. Throughout the history of art theory, many schools of thought have started using their scientific apparatus to assert that art should be isolated from its artist. In other words, the analysis of art should completely disregard the socio-historical context in which art

is created. However, among many theoreticians of art who have advocated the opposite approach, I would like to point out Ernst Bloch, who says that it is not a coincidence that the rise of classical music happened at the time of the development of civil-society. In conclusion, ethics and law cannot be detached from art, a thesis I will try to prove by a line of arguments and their extensions.

KRISTIAN PETER

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

MORAL U VIDEOIGRAMA I NJIHOV UTJECAJ NA EMOCIONALNU INTELIGENCIJU

U *Državi*, Platon je funkciju glumca promatrao kao privid koji, prezentirajući opasnu iluziju realnosti, istinitost stvarnosti maskira glumom. Aristotel u *Poetici* ulogu glumca vidi drugačije, tvrdi da bi sa svjedočenjem straha i žalosti publike mogla doživjeti katarzu emocija koje su povezane sa stvarnim tragičnim događajima, ne trebajući doživjeti iste iz prve ruke. Međutim, neka umjetnička djela prikazuju »nemoralne« situacije kao priplačne i ugodne, što nas dovodi do sljedećeg pitanja: vrijedi li pretpostavljena »nemoralnost« tih radova kao estetički ili umjetnički defekt? Može li »nemoralni« film ili roman ikada biti primjer svoje vrste? Što je s videoigrama? Već površni pogled na njih donosi zanimljive probleme koji se tek trebaju uzeti u razmatranje unutar filozofije umjetnosti i etike, primjerice: jesu li videoigre interaktivna umjetnost i ako jesu, što je interaktivnost i koji su utjecaji interaktivnosti na potaknute emotivne reakcije igrača?

MORALITY IN VIDEO GAMES AND THEIR EFFECT ON EMOTIONAL INTELLIGENCE

In the *Republic*, Plato saw the function of the actor as a dummy presenting a dangerous illusion of reality and masking the truth of existence by the pretence of acting. In *Poetics*, Aristotle saw the role of the actor somewhat differently, suggesting that by witnessing pity and fear on stage an audience could experience a catharsis of the emotions associated with real tragic events, without having to experience them as first-hand participants. However, some of the artworks make “immoral” situations delightful and appealing. The following questions thus arise: Does the presumed “immorality” of these works count as an aesthetic or artistic defect? Can an immoral movie or novel ever be an example of its kind? What about video games? The most cursory look at video games raises several interesting issues that have yet to receive any consideration in the philosophy of art, such as: are video games interactive art, what is interactivity and what are the effects of interactivity on eliciting emotional responses from players?

IRENA RAGUŽ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

NEVIDLJIVI OKOVI SLOBODE: NEMOGUĆNOST AMORALNE UMJETNOSTI I TEŽINA ODGOVORNOSTI

Promatramo li umjetnost kao odnos umjetnika, njegova djela i recipi-jenta, umjetničko djelo uvijek nosi etičku vrijednost (makar kao mogućnost). Ono ne može biti proučavano u cijelosti zasebno jer bez svog autora ne bi ni postalo, a bez svoje publike ne opstoji kao takvo. Umjetnik se, kao prividni začetnik ove relacije, nalazi u nezahvalnoj poziciji odlučivanja između pasivnog, beskompromisnog i autentičnog prenošenja vlastitih ideja, s mogućim snošenjem odgovornosti za negativne utjecaje koje ovakav način može prouzročiti ili stvaranja djela prigušene vjerodostojnosti i u tuđoj službi. Iako umjetnik ne može predvidjeti sve potencijalne recepcije svojega djela, ipak se upušta u rizik kada ga objavi javnosti. S time započinje njegova odgovornost. S druge strane, umjetničko djelo dobiva na svom značaju tek u interpretaciji svakog pojedinca koji čini publiku – spolu njegovih iskustava, pozadina, nastojanja i svijesti. U toj se interpretaciji umjetničko djelo »kreće«, za što odgovornost snosi publika. Cilj je izlaganja ukazati na neodvojivost umjetnosti od etike te pokušaj iznalaženja načina za njezino oslobođenje međusobnim prebacivanjem odgovornosti.

THE INVISIBLE BONDS OF FREEDOM: THE IMPOSSIBILITY OF AMORAL ART AND THE WEIGHT OF RESPONSIBILITY

If we look at art as a relationship of the artist, their work, and the recipient, the work of art always carries an ethical value (at least as a possibility). The work of art cannot be studied entirely separately because without its author it would not have become and without its audience it would not survive as such. The artist, as the apparent initiator of this relationship, finds themselves in an unfortunate position of deciding between the passive, uncompromising and authentic transfer of their ideas, with the possible bear of responsibility for the negative impacts that such an approach can cause, or the creation of the artwork of muffled credibility in someone else's service. Although an artist cannot foresee all the potential reception

of their work, they nevertheless take the risk of publishing it to the public. With this begins their responsibility. On the other hand, the work of art gains its significance only in the interpretation of each who makes the audience – a combination of their experiences, backgrounds, endeavours, and consciousness. In their understanding, the work of art “moves”, for which the responsibility lies with the audience. The purpose of the presentation will be to point out the inseparability of art from ethics and the attempt of finding ways its liberation through a mutual shift of responsibility.

JELENA RAJTMAYER, MAGDALENA RIČKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

RITAM 0 I LJUDSKA PRIRODA

Što se događa kad obični ljudi (tj. publika) dobiju priliku sudjelovati u samoj umjetnosti koja nema granica? Kako to utječe na ljudski moral? Upravo nam *Ritam 0*, performans Marine Abramović, može odgovoriti na ta pitanja. U ovom šestosatnom performansu, jednom u nizu performansa pod nazivom *Ritmovi*, umjetnica Marina Abramović dozvolila je da se nad njom publika izrazi kojim god načinom želi, koristeći predmete položene na stolu. Neki od predmeta bili su potpuno bezopasni, poput perja, hrane i četke za kosu, neki su bili opasni poput noževa i pištolja, a bilo je i onih koji se mogu koristiti u obje svrhe, kao što su voda i ruža. Performans je izveden u »Studiju Morra« u Napulju između 20 sati i 2 sata u noći. Svu odgovornost za događaje tijekom performansa umjetnica je preuzeila na sebe. Svrha je bila vidjeti granice ljudskog bića – kakvi ljudi jesu – i koliko su daleko spremni ići kada im je sve dozvoljeno.

RHYTHM 0 AND HUMAN NATURE

What happens when ordinary people, i.e. the audience, get the opportunity to participate in art that has no boundaries? How does it affect human morality? *Rhythm 0*, the performance of Marina Abramović, can answer those questions. In this six-hour performance, belonging to the series of performances titled *Rhythms*, artist Marina Abramović allowed the public (audience) to express itself on her in whatever manner they want, using the items placed on the desk. Some of the items were completely harmless, such as feathers, food and hair brushes, some were dangerous like knives and pistols, and there were also those that could be used for both purposes such as water and rose. The performance took place at the *Morra Studio* in Naples between 8 p.m. and 2 a.m. The artist took full responsibility for the events during the performance. The purpose was to see the boundaries of the human being – what people are like – and how far they are ready to go when they are all allowed to do anything.

MARKO SIČANICA

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

**ETIČKI PROBLEMI PRIKAZIVANJA SPOLNO
PRIVLAČNOG KAO UMJETNIČKOG U MISLI
ARTHURA SCHOPENHAUERA**

Spolna je ljubav često glavna tema gotovo svih književnih djela, kako europske, tako i istočnjačke tradicije. Prema Schopenhaueru, strast prema spolnoj ljubavi jača je od svih ostalih strasti. Takva strast ne poznaje nikakve prepreke, čak i onda kada može ugroziti život pojedinca. Schopenhauer opisuje spolnu ljubav kao stvar koja u cijelom ljudskom životu igra vrlo značajnu ulogu, a načini na koje se ona iskorištava dovode do toga da se gotovo u svakom umjetničkom djelu, makar i namijenjenom široj javnosti, stavlja u prvi plan. Schopenhauer tu nemogućnost odricanja od spolne ljubavi stavlja u vid slijepo volje te govori kako ljubavna bol nije samo bol pojedinca nego je ona i bol vrste te je zbog toga predmet većine umjetničkih djela. Temeljem toga zaključuje da je ono što je spolno privlačno nužno i lijepo zbog toga što smo determinirani time da nam spolno privlačno donosi užitak. Ako to sagledamo iz etičke perspektive, možemo se zapitati: postoji li nekakvo pravilo koje će čovjeku nametnuti ono što smije i ono što ne smije prikazivati u umjetnosti? Ako je glavna svrha umjetnosti da ona na određeni način manipulira masama te da kroz svoju izvedbu promovira etičke kodekse određenog pojedinca ili skupine, možemo li uopće govoriti o umjetnosti? Postoji li sloboda unutar umjetničkog ili je sve već determinirano samom izvedbom onoga što smatramo umjetničkim?

**ETHICAL PROBLEMS OF EXHIBITING THE SEXUALLY
ATTRACTIVE AS ARTISTIC IN THE THOUGHT OF
ARTHUR SCHOPENHAUER**

Sexual love is often the most important theme of almost all literary works, in European and East-Asian traditions. According to Schopenhauer, the flame of passion for sexual love is stronger than any other passion. That kind of passion knows no bounds, even when it can endanger the life of

an individual. Schopenhauer describes sexual love as a thing that plays a vital role in the whole of humanity and that in all of the different ways it is used in works of art it is almost always at the forefront, no matter its intent for the general public. Schopenhauer puts this incapability to forgo sexual love in the sense of blind will and tells us that it is not just the loving pain of the individual, but the pain of the whole of the species that is the reason for it to be the subject for so many works of art. Therefore, Schopenhauer concludes that the sexually attractive is necessarily beautiful and so we are determined because the sexually attractive gives us pleasure. If we look at it from an ethical perspective, we can ask: is there some rule that will impose what you can and what you cannot show in art? If the main purpose of art is to manipulate the masses in a certain way and that it promotes ethical codices of certain individuals and groups through its performance, can we even talk about art in that case? Does, therefore, liberty exist within the artistic or is it all already determined with the mere implementations of what we call artistic?

VIKTOR SUŠILOVIĆ

*Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, Croatia*

UMJETNOST I MORAL U ESTETSKIM SPORTOVIMA

Estetski se sportovi, za razliku od ostalih natjecateljskih sportova, odlikuju time što zahtijevaju umjetnički talent natjecatelja. Upravo u toj potrazi za lijepom i skladnom izvedbom, njihove vizije nailaze na moralne osude. Nadalje, sportovi u natjecateljskim kategorijama poput ritmičke gimnastike, sinkroniziranog plivanja, baleta, *bodybuildinga* i ponekih plesova mogu direktno ugrožavati fizičko, ali i mentalno zdravlje sportaša. Želje za postizanjem vrhunskih sportskih rezultata mogu uzrokovati brojne probleme u raznim segmentima svakodnevnog života: poremećaje u prehrani, odsutnost društvenog života, zanemarivanje čovjekovih dužnosti prema ljudima iz životnog okruženja te u konačnici i prema samome sebi. Što je to što jednog profesionalnog sportaša može otuđiti od njegove ljudske prirode u svrhu postizanja sportskog uspjeha? Je li to njegov ego ili pak želja za ostvarivanjem estetske umjetnosti kakva još nije videna? Kolika je zdravstvena, odnosno moralna cijena estetskog ili bilo kakvog umjetničkog uspjeha? U konačnici, postavlja se pitanje: je li umjetnost u komponenti natjecateljskog sporta uopće zdrava te samim time je li ona za mnoge moralna? Ustrajno propitkivanje moralnosti sportskih načela stoga postaje ključno za zdravo i cjelokupno shvaćanje estetskog natjecateljskog sporta danas.

ART AND MORALITY IN AESTHETIC SPORTS

Unlike competitive sports, aesthetic sports are characterised by requiring artistic talent from the competitor. In the search for beautiful and graceful performances, the athlete's vision is met with moral judgment. Also, sports in competitive categories like rhythmic gymnastics, synchronised swimming, ballet, bodybuilding and several kinds of dances can directly jeopardise the athlete's physical and mental health. Desire to achieve excellence in these sports can cause several problems for different segments of the athlete's daily life: eating disorders, the absence of social life, disregard for one's duties towards other people in their lives and, ultimately,

towards themselves. What can estrange a professional athlete from his human nature to achieve athletic success? Is it his ego or perhaps his desire for achieving aesthetic art, the likes of which have not been seen before? What then is the cost of health, that is, the moral price for aesthetic or any artistic success? Ultimately, the question that arises is: can art be healthy in the context of sport and can it be moral as well? Persistent questioning of the moral principles of sport is therefore essential for a healthy and holistic understanding of aesthetic competitive sport today.

IVANA ŠEŠLEK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

**RAZUMIJEVANJE ETIČKIH PROBLEMA POSREDSTVOM
UMJETNOSTI NA PRIMJERU DJELA
*DO ANDROIDS DREAM OF ELECTRIC SHEEP?***

Zbog ograničenosti vlastitog iskustva, ponekad je čovjeku nemoguće razumjeti moralnu dimenziju svih situacija koje postoje i koje bi mogle postojati, a upravo pri tom segmentu umjetnost može biti koristan instrument zbog svoje mogućnosti pobuđivanja moralne imaginacije i empatije. U ovom izlaganju razmatrat će se (pozitivan ili negativan) utjecaj umjetnosti na razumijevanje etičkih pitanja te problemi etike okoliša na konkretnom primjeru umjetničkog djela Philipa K. Dicka *Do Androids Dream of Electric Sheep? (Sanjaju li androidi električne ovce?)*, objavljenog 1968. godine. U znanstveno-fantastičnom žanru, kojemu djelo pripada, prikazana je apokaliptična slika svijeta koja čitatelju daje mogućnost moralne imaginacije i empatičkog doživljavanja posljedica razvoja nuklearnog oružja, važnosti očuvanja ne-ljudskih bića i cjelokupnosti Zemlje kao planete, opasnostima selektivnog nastanjivanja Svemira, te pitanje razlike biti ljudskih bića i umjetne inteligencije, tj. u ovom slučaju androida. Takvim umjetničkim prikazom svijeta budućnosti potiče se refleksija o sadašnjem svijetu u svrhu sprečavanja takvih ili sličnih ljudskih sudbina.

**UNDERSTANDING ETHICAL PROBLEMS MEDIATED BY
ART ON THE EXAMPLE OF
*DO ANDROIDS DREAM OF ELECTRIC SHEEP?***

Because of the limitation of one's own experience, it is impossible for human beings to understand all the moral dimensions of situations that exist and could exist. Precisely in that segment, art can be a useful instrument because of its ability to stimulate moral imagination and empathy. In this paper, the impact of (positive or negative) art on the understanding of ethical issues and environmental ethics issues will be considered in a concrete example of Philip K. Dick's *Do Androids Dream of Electric Sheep?*, an art piece published in 1968. The sci-fi fantasy genre, to which

the art piece belongs, depicts an apocalyptic image of the world that gives the reader the possibility of moral imagination and empathic perception of the consequences of the development of nuclear weapons, the importance of preservation of non-human beings and the whole of Earth as a planet, the dangers of the selective colonisation of the universe and the question of differences between human beings and artificial intelligence, in this case, the android. Such artistic presentation of the world of the future is inspired by the reflection of the present world in order to prevent such or similar human destiny.

LUKA ŠIŠKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ESTETSKO OPRAVDANJE POSTOJANJA U FILOZOFIJI F. W. NIETZSCHEA

U izlaganju će biti izložena i pojašnjena jedna od najvažnijih Nietzscheovih dihotomija, ona između moralne i umjetnosti. U Nietzscheovoj filozofiji moral i umjetnost najčešće javljaju u strogo izraženom sukobu i međusobnom nepodnošenju. Opće je poznato da je moral, ono kršćansko i platoničko, po filozofskoj i »fiziološkoj« dijagnozi Friedricha Wilhelma Nietzschea, centralna »rak-rana« europskog društva. Već u svojem mladežničkom remek-djelu *Rođenje tragedije* Nietzsche moral tumači kao jednog od glavnih krivaca za obezvređenje i osiromašenje ljudskog postojanja te zagovara umjetnost kao jedinu adekvatnu lječiteljicu ljudstva, tvrdeći kako je postojanje svijeta opravdano jedino kao estetski fenomen. No kulminačija tog »sukoba« umjetničkog i moralnog dolazi tek u zreloj fazi njegova mišljenja, u Nietzscheovu imperativu »podizanja novih ploča«, to jest prevrednovanja svih vrijednosti. U tom prevrednovanju postaje očito kako nije riječ o isključivom ili-ili, već se tu moralno (vrijednosti) i umjetničko (umjetnik koji provodi prevredovanje) značenjski i zbiljski prožimaju i međusobno uvjetuju.

AESTHETIC JUSTIFICATION OF EXISTENCE IN THE PHILOSOPHY OF F. W. NIETZSCHE

In the presentation, I will outline and clarify one of the most important dichotomies in Nietzsche's philosophy – of morality and art. Morality and art most often appear in a strongly emphasised conflict and mutual intolerance in Nietzsche's philosophy. It is well-known that morality, i.e. Christian and Platonic morality, in the philosophical and "physiological" diagnosis of Friedrich Wilhelm Nietzsche, is a central problem of European society. In his youth masterpiece, *The Birth of Tragedy*, Nietzsche is interpreting moral as being one of the main reasons of depreciation and impoverishment of human existence, and he is advocating art as the only adequate healer for human beings, arguing that the existence of the world

is justified only as an aesthetic phenomenon. However, the culmination of this “conflict” of artistic and moral appears only in the mature stage of his thought, in Nietzsche’s imperative “raising the new tablets”, that is the re-evaluation of all values. In this re-evaluation, it becomes apparent that it is not an either-or situation, but moral (values) and artistic (the artist who carries out the re-evaluation) are permeating in content and reality, and they are mutually conditioning each other.

JOSIP TIŠLAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

AROGANCIJA – MANA ILI NUŽNOST UMJETNIKA?

Dok je završavao kip Mojsija (Rim, San Pietro u Vincoli), Michelangelo Buonarroti silovito je udario kip u koljeno i viknuo: »Zašto mi ne govorиш?!«. Caravaggio je svoje rivale redovito ismijavao da te mjere da je završio na sudu utužen od svojih protivnika. Friedrich Nietzsche u svojoj zadnjoj knjizi poglavljia naziva »Zašto sam tako mudar«, »Zašto sam tako pametan«, »Zašto pišem tako dobre knjige« i »Zašto sam sudskač«. Ovo su samo neki od primjera velikih umjetnika i filozofa čija su djela teško razumljiva bez razumijevanja njihovih karaktera. Izlaganje će propitivati kakav je odnos djela i čovjeka, prvenstveno arogancije, a i odnos njih samih prema sebi. S jedne strane, umjetnost koja ne propituje ili ne izaziva nije daleko od propagande, a s druge strane, ona koja isključivo izaziva nije daleko od puke satire – najnižeg oblika umjetnosti. Razmatrat ću na kojem se pravcu kreću navedeni umjetnici te kakva je vezu između morala i umjetnosti.

ARROGANCE – THE FLAW OR NECESSITY OF AN ARTIST?

While finishing the statue of Moses (Rome, San Pietro in Vincoli), Michelangelo Buonarroti struck the statue into its knee as he shouted: “Why don’t you speak to me?!” Caravaggio routinely ridiculed his rivals to the extent that he ended up in court sued by his opponents. In his last book, Friedrich Nietzsche titled the chapters “Why am I so wise”, “Why am I so clever”, “Why am I writing such good books” and “Why I am a fate”. These are just some examples of great artists and philosophers whose works are difficult to understand without understanding their character. This presentation will examine the relationship between artwork and human beings, primarily arrogance, and their relationship with oneself. On the one hand, art that does not question or challenge is not far from propaganda, and on the other hand, the one that solely provokes is not far from satire – the lowest form of art. I will consider in which direction the artists are moving and what is the relation between morality and art.

MATEJ TROJAČANEĆ

*Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje,
North Macedonia /*

*Filozofski fakultet, Sveučilište Sv. Ćirila i Metoda u Skopju,
Sjeverna Makedonija*

THE LIVES OF CLONES

Cloning and all of the bioethical questions surrounding it have been an inexhaustible source of debate over the years. One of the main artistic avenues from which it has been explored was literary fiction, more precisely science-fiction. As a theme, cloning was a sort of a leitmotiv for science-fiction writers during the “New Wave”, and almost every writer covered in this presentation explored this technology in a unique way. Focusing mainly on nine works of literary fiction, I will examine many questions surrounding human clones and cloning with an interdisciplinary, pluriperceptive approach, and I will try to explain some of the phenomenological aspects to it. Thus, in the selected works, questions like the following will be investigated: why were clones created? How are they treated in relation to the “normal” people? How do they see themselves? What do they think of the creation and lives? How is their thinking different from others’? There are also questions from the real (non-fictional) world, like: why is reproductive cloning banned? Why do people fear clones? Where does the fear of clones come from and is this fear rooted in similar historical phenomena? Literary works covered in this presentation will be: *Unique* (Alison Allen-Gray, 2004), *Imperial Earth* (Arthur C. Clarke, 1975), *Clone* (Richard Cowper, 1972), *Brave New World* (Aldous Huxley, 1932), *Never Let Me Go* (Kazuo Ishiguro, 2005), *The Boys from Brazil* (Ira Levin, 1976), *Cloned Lives* (Pamela Sargent, 1976), *The Cloning of Joanna* (Weldon Fay, 1989), and *Where Late the Sweet Birds Sang* (Wilhelm Kate, 1974).

ŽIVOTI KLONOVA

Kloniranje i cjelokupni korpus bioetičkih pitanja koja ga okružuju bili su nepresušni izvor debata tijekom zadnjih godina. Jedno od glavnih mješta u kojima se tema istraživala bila je književna fikcija, ponajviše znanstveno-fantastična književnost. Kao tema, kloniranje je bilo svojevrsni lajtmotiv autora znanstvene fantastike tijekom »Novog vala« te je gotovo

svaki autor koji se u ovom izlaganju obraduje istraživao problem na jedinstven način. Usmjeravajući se na devet djela književne fikcije, ispitati će mnoge probleme vezane za ljudske klonove na interdisciplinaran, pluri-perspektivan način te će pokušati objasniti neke pozadinske fenomenološke aspekte. U odabranim djelima pojavljuju se pitanja poput sljedećih: Zašto su klonovi kreirani? Kako se s njima ophodi u odnosu na »normalne« ljudi? Kako sebe vide? Što misle o kreiranju i životima? Kako se njihovo mišljenje razlikuje od mišljenja ostalih? Tu su još pitanja iz stvarnog života: Zašto je reproduktivno kloniranje zabranjeno? Zašto se ljudi boje klonova? Odakle dolazi strah od klonova i je li taj strah ukorijenjen u sličnim povijesnim fenomenima? Djela koja će izlaganjem pokriti slijedeća su: *Unique* (Alison Allen-Gray, 2004.), *Imperial Earth* (Arthur C. Clarke, 1975.), *Clone* (Richard Cowper, 1972.), *Brave New World* (Aldous Huxley, 1932.), *Never Let Me Go* (Kazuo Ishiguro, 2005.), *The Boys from Brazil* (Ira Levin, 1976.), *Cloned Lives* (Pamela Sargent, 1976.), *The Cloning of Joanna* (Weldon Fay, 1989.) i *Where Late the Sweet Birds Sang* (Wilhelm Kate, 1974.).

SARA VEČERALO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ETIKA I ESTETIKA U ŽIVOTU I DJELU OSCARA WILDEA

Impozantna i kontroverzna figura književnosti druge polovice XIX. stoljeća, Oscar Wilde, jedan je od posljednjih teoretičara prije modernizma koji je inzistirao na larpurlartizmu, odnosno na neodvojivosti umjetnosti i ljepote. To se ponajviše očituje u njegovom jedinom romanu *Slika Dorianu Graya*, koji obilježava dekadentni kraj XIX. stoljeća, te u drami *Salomé*. Njegovo se djelo posebice revitaliziralo u razdoblju druge polovice XX. stoljeća kada se kult ljepote omasovljuje i postaje imperativom popularne kulture. No u književnoj je kritici moralna dimenzija, prisutna u mnogim Wildeovim proznim i poetskim ostvarenjima, često bivala zanemarena u korist estetizacije i dekadencije koje su obilježile njegov književni izričaj, odnosno recepciju njegovih djela. Iako je bio najgorljiviji kritičar viktorijanskog puritanizma, Wildeove pripovijetke (*Sretni princ, Slavuj i ruža, Sebični div* i dr.) paradoksalno uglavnom promiču etičke i kršćanske vrijednosti poput nesebičnosti, bezuvjetne ljubavi i žrtvovanja – te su poslužile kao platforma za oblikovanje dijalektičkog odnosa etike i estetike u njegovim djelima. Kritici utilitarnosti, »praktičnosti« umjetnosti suprotstavljena je istinska ljepota, odnosno unutarnja ljepota, obilježena duhovnim vrlinama. Izražen višedimenzionalni i kompleksni opus ovog kontroverznog umjetnika, najreprezentativnijeg predstavnika larpurlartizma u svjetskoj književnosti i danas nam otvara mnoge mogućnosti u proučavanju odnosa etike i estetike.

ETHICS AND AESTHETICS IN THE LIFE AND WORK OF OSCAR WILDE

An imposing and controversial figure in the literature of the second half of the 19th century, Oscar Wilde, is one of the last theorists before modernism who insisted on the *l'art pour l'art* philosophy – the inseparability of art and beauty. This is mostly manifested in his only novel *The Picture of Dorian Gray*, which marked the decadent end of the 19th century, and in his play *Salomé*. His work was particularly revitalised in the second half of the

20th century when the cult of beauty emerged and became the imperative of popular culture. However, the moral dimension, presented in the many of Wilde's prose and poetic realisations, have often been neglected in literary criticism in favour of aestheticism and decadence, which have marked his expression or the reception of his works. Although he was the most ardent critic of Victorian puritanism, Wilde's stories (*The Happy Prince*, *The Nightingale and the Rose*, *The Selfish Giant*, etc.), paradoxically promoting ethical and Christian values, such as selflessness, unconditional love, and sacrifice, served as a platform for creating relations of ethics and aesthetics in his works. Criticism of utilitarianism, the "practicality" of art is contrasted with true, inner beauty, characterised by spiritual virtues. The prominent multidimensional and complex opus of this controversial artist, who is the most representative syndic of *l'art pour l'art* approach in the world literature, still opens up many possibilities for studying the relationship between ethics and aesthetics.

MATIJA VIGATO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

UMJETNOST I MORAL U VIDEOIGRAMA

Odnos morala i umjetnosti u ovom će se izlaganju razmotriti na suvremenom primjeru videoigara. U videoigrama mogu se uočiti mnoga polja umjetnosti, kao što su glazbena, likovna, filmska i primijenjena umjetnost, književnost pa čak i plesna umjetnost i umjetnost pokreta. Međutim, umjetnički izraz u videoigrama ima i samostalnu vrijednost. Pitanje je kako se umjetnost suprotstavlja i prožima s ostalim aspektima videoigara kao što su igra, interakcija i zabava te koji je moralni potencijal tih zamršenih odnosa? Ovim izlaganjem pokušat ću dati pregled moralnih problema u videoigrama s obzirom na njihov umjetnički aspekt: s jedne strane, moralnih problema vezanih uz zasebna umjetnička polja koja se susreću u videoigrama, a s druge strane, onih koji su specifični za videoigre kao medij. Cilj je izlaganja ukazati na nove aspekte umjetnosti i morala na primjeru videoigara te ponuditi praktične prijedloge za moralni odgoj putem njih.

ART AND MORALITY IN VIDEO GAMES

The relationship between morality and art will be considered here in the contemporary example of video games. Many of the fields of art, such as music, art, film and applied arts, literature, and even dance art and the arts of the movement, can be seen in video games. However, the artistic expression in video games also has its value. How is art opposed and pervading other aspects of video games, such as play, interaction and entertainment, and what is the moral potential of these intricate relationships? This presentation will attempt to give an overview of moral problems in video games with regard to their artistic aspect: on the one hand, moral problems related to the separate art fields encountered in video games, and on the other hand, those that are specific to video games as media. The presentation aims to point out new aspects of art and morals and to offer practical suggestions for moral upbringing through videogames.

MIHAEL VRBANC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

NUŽNOST ODVAJANJA MORALA OD UMJETNOSTI

Sve ljudske djelatnosti, pa tako i umjetnost, sa sobom nose određenu moralnu odgovornost. No može li moral postati granica sfere djelovanja umjetnosti? Je li uopće moguće normirati umjetnost moralnim pretpostavkama? Umjetnost je ljudska djelatnost lišena sfere međuodnosa dvaju subjekata. U pokušaju pojašnjenja i argumentiranja navedenog, sustavno ću analizirati strukturu kulture, strukturu umjetnosti te čovjeka kao središnju točku sjecišta tih dvaju referentnih polja djelovanja jer tek u tom sjecištu dolazi do pitanja kontradiktornosti i oprečnosti u postavkama autonomije umjetnosti i njezine sfere kulturnog djelovanja. U današnjem društvu kristalizira se potreba za nastajanjem novih disciplina i djelatnosti unutar umjetničke prakse koje sa sobom zasigurno povlače i razne moralne implikacije kakve dodatno zamjučuju odnos umjetnosti i morala. Moral kao sustav vrijednosti vežemo za relaciju društvenih odnosa, odnosno sferu odnosa van kruga umjetnosti i njezine djelatnosti, no je li to uistinu tako? Razradom pitanja razlike relacijskih odnosa između umjetnosti i njezinih interaktivnih referenata te kulture i pojedinca, no i međuljudskih odnosa naprsto, pokušat ću pokazati ne samo odvojenost umjetnosti i morala nego i nužnost navedene dilatacije.

THE NECESSITY OF SEPARATION BETWEEN MORALITY AND ART

All human activities, including art, bear a certain moral responsibility. But, can morality become a boundary of art's sphere of influence? Is it possible for art to be confined by moral assumptions? Art is a human activity deprived of the possibility of two subjects interrelating. In this attempt to clarify and argue the aforementioned, I will systematically analyse the structure of culture and art, and I will deal with the notion of the human being as the intersection point of these two fields of action. This is the area where the question about contradictions and oppositions of the autonomy of art and its sphere of cultural influence arises. In the contem-

porary society, there is a need for new disciplines and activities within the art sphere, that, with their emergence, certainly bring various moral implications which further foster confusion in the relationship between art and morality. Morality as a value system is linked to social relations, which are considered to stand outside the sphere of art. But is that the case? With the detailed elaboration of the differences between these relationships, not only will I try to show the separation of art and morality, but also the necessity of the previously mentioned division.

MARIJA VRDOLJAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

GLAZBA U PROPAGANDI

U uvodnom dijelu izlaganja govoriti će o propagandi općenito, prvenstveno što je ona podrazumijevala, kakva je bila njezina težina u oblikovanju svijesti naroda i kako je utjecala na oblikovanje drugaćijeg etičkog promišljanja u ograničenom javnom diskursu. U svrhu demonstracije, navedeno će pokušati prikazati kroz nekoliko tekstova i slogana iz propagandne glazbe i izjava totalitarnih vođa vezanih za glazbu i umjetnost općenito. Reflektirat će o trenutnom utjecaju glazbe u suvremenim demokracijama i zemljama kao što je Narodna Republika Kina. Naposljetku, tekst razmatranih pjesama propagande izreći će na ruskom i njemačkom jeziku kako bi sudionici dobili uvid u sličnost različitih totalitarističkih režima.

MUSIC IN PROPAGANDA

In the introduction, I will discuss propaganda in general, what it encompasses, what its role was in shaping the consciousness of people, and how it affected the formation of different ethnical thought in limited public discourse. To demonstrate it, I will use several examples of texts and slogans from propaganda music and totalitarian leaders, related to music and art in general. I will reflect on the current influence of music in contemporary democratic countries, but also in countries such as the People's Republic of China. Finally, I will cite the considered texts in Russian and German language for the listeners to grasp an understanding of the similarity of different totalitarian regimes.

Okrugli stol
PROBLEM UPRAVLJANJA OKOLIŠEM
I NEZAVIČAJNA DIVLJAČ
CRESKO-LOŠINJSKOG ARHIPELAGA

Round Table
THE PROBLEM OF ENVIRONMENT MANAGEMENT
AND ALLOCHTHONOUS GAME OF
THE CRES-LOŠINJ ARCHIPELAGO

TOMISLAV KRZNAR

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

**BIOETIČKI ASPEKTI UPRAVLJANJA
ŽIVOTINJSKIM VRSTAMA**

Polazište ovog izlaganja gradimo na dvije teze: (1) čovjek je u »sudradnji« sa životinjama izgradio kulturu u svim njezinim aspektima: materijalnim, okolišnim, fiziološkim i duhovnim; (2) upravo su životinje, kao jedinke i kao »najsvjesniji« dio cjeline živog svijeta najveće »žrtve« učinaka ljudske dobrobiti, znanja ili čak komocije. Temeljni oblik odnosa sa spomenutim »divljim« dijelom živog svijeta jest – lov. Budući da u suvremenom društvu lov nije alat namijenjen zadovoljenju primarnih hranidbenih ili ekonomskih svrha, postavlja se pitanje je li on uopće potreban. Ovo pitanje postaje posebno problematično u trenutku kada dolazi do sukoba »kulturnih« i »prirodnih« entiteta, kao što je to slučaj u upravljanju divljim životinjskim vrstama, posebno u izoliranim (otočkim) staništima. Izlaganjem nastojimo propitati dva različita fenomena: esenciju fenomena lova te potrebu stvaranja novih odnosa čovjeka prema životinjskom svijetu općenito. Nema dvojbe da se na tom putu javlja niz proturječja pa čak i oporih

zaključaka. Ipak, upravo u tome vidimo snagu bioetike, da istovremeno u isti horizont diskusije stavlja naizgled disparatne, pa čak i kontradiktorne pozicije, sve u svrhu stvaranja novih uvida i mogućnosti orijentacije čovjeka u ovim životnim i kulturnim konstrukcijama.

BIOETHICAL ASPECTS OF WILDLIFE MANAGEMENT

This paper is based on two theses: (1) man has, in “cooperation” with animals, built culture and all its aspects: material, environmental, physiological and spiritual; (2) animals, as individuals and as the “most conscious” part of the whole of the living world gave the greatest “sacrifice” to the effects of human well-being, knowledge, or even commodity. The basic form of relationship with the “wild” part of the living world is – hunting. Since hunting in modern/contemporary society is not a tool intended to meet primary nutritional or economic purposes, the question is whether it is necessary at all. This issue becomes particularly problematic when “cultural” and “natural” entities come into conflict, as is the case with the management of wildlife species, especially in isolated (island) habitats. In this paper we try to simultaneously examine two different phenomena: the essence of hunting and the need to create new human relationships to the animal world in general. There are many contradictions and even recurring conclusions on that path. Yet, in this regard, we see the strength of bioethics, to put at the same time in the same horizon of discussion seemingly disparate, even contradictory positions, in order to create new insights and opportunities for human orientation in these natural and cultural circumstances.

KRUNOSLAV PINTUR

*Veleučilište u Karlovcu, Hrvatska /
Karlovac University of Applied Sciences, Croatia*

ZNAČAJ LOVSTVA U OTOČNIM EKOSUSTAVIMA

Hrvatska je srednjoeuropska i sredozemna zemlja s dobro razvedenom obalom i velikim brojem otoka. Najveći je otok Cres, a ukupna površina svih otoka čini 5,75 % površine hrvatskog kopna. Osim sitne divljači, na nekim otocima obitava i krupna divljač kao što je divlja svinja, jelen lopatar, jelen aksis, muflon i srna obična. Lovno gospodarenje u Hrvatskoj ima izuzetno dugu tradiciju. Ustav Republike Hrvatske definira divljač kao dobro od njenog interesa, odnosno kao dobro koje ima njezinu osobitu zaštitu. Temeljni zakon koji uređuje gospodarenje lovištem i divljači (uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih djelova) jest Zakon o lovstvu. On definira da gospodarenje lovištem i divljači ima gospodarsku, turističku i rekreativnu funkciju te funkciju zaštite i očuvanja biološke i ekološke ravnoteže prirodnih staništa, divljači i divlje faune i flore. Kroz lovno gospodarenje lovci u Hrvatskoj obavljaju brojne općekorisne (javne) funkcije. Osim provedbe mjera zaštite divljači, koje je propisao zakonodavac, temeljna javna funkcija lova je upravljanje populacijama divljači, pri čemu se lov stavlja u kontekst održivog upravljanja prirodnim resursima, ekološkog alata, alata i mehanizma u funkciji zaštite prirode.

THE IMPORTANCE OF HUNTING IN ISLAND ECOSYSTEMS

Croatia is a Central European and Mediterranean country with a well-indented coastline and numerous islands. The biggest island is Cres, and the total area of the islands is 5.75 percent of Croatian land. Apart from small game, on some of the islands there are also some large game animals such as wild boar, fallow deer, axis deer, mouflon and roe deer. Game management in Croatia has a very long tradition. The Croatian Constitution defines game as a good in its interest, i.e. a good which has its special protection. The basic law that regulates the management of the hunting grounds and game (breeding, protection, hunting and the use of game and its parts) is the Law on Hunting. The same law defines that the management of the hunting grounds and game has an economic, tourist and recreational

function, and the function of protecting and preserving biodiversity and the ecological balance of natural habitats, game and wild fauna and flora. In this context, hunters in Croatia carry out a number of public functions. However, in addition to the implementation of measures to protect game, prescribed by the legislator, the basic public function of hunting is game management, where hunting is put in the context of sustainable management of natural resources, ecological tools and mechanisms in order to protect nature.

JULIJANO SOKOLIĆ

*Katedra Čakavskog sabora Cres–Lošinj, Hrvatska /
Department of Chakavian Dialect Parliament Cres–Lošinj, Croatia*

OVČARSTVO JUŽNOG DIJELA OTOKA CRESA NEKOĆ I DANAS

Ovčarstvo je jedan od bitnih načina privređivanja i opstojnosti otočnog stanovništva na cresskom otoku kroz vjekove. Creska ovca, pramenka, prilagodjena cresskom kršu, klimatskim uvjetima, vegetaciji i posolici, bila je donedavno i osnovna domaća životinja. Međutim, smanjenje otočnog seoskog stanovništva, kao i unos alohtone divljači, doveli su u pitanje opseg i normalan razvitak ovčarstva kao takvog. O tome se već više od pola stoljeća vode rasprave koje nisu ovčarstvo unaprijedile i zaštite. Naprotiv, ostaje otvoreno pitanje daljnje opstanka ove stočarske grane s posebnim osvrtom na stanje na južnom dijelu otoka Cresa.

SHEEP FARMING ON THE SOUTHERN PART OF THE ISLAND OF CRES ONCE AND TODAY

Throughout the ages, sheep farming is one of the important ways of economic activity and survival of the island population on the island of Cres. Cres sheep, “pramenka”, adapted to the karst terrain, climatic conditions, vegetation and salt sediment, was until recently a basic domestic animal. However, the decline of the island’s rural population, as well as the introduction of non-indigenous wild animals, called into question the quantity and normal development of sheep farming as such. More than half a century of discussion has not improved or protected sheep farming. On the contrary, the question of the survival of this livestock branch remains, with special focus on the situation on the southern part of the island of Cres.

UGO TOIĆ

*Otočna razvojna agencija, Cres, Hrvatska /
Island Development Agency, Cres, Croatia*

**NEZAVIČAJNA DIVLJAČ NA CRESU I LOŠINJU:
MOGU LI LOVCI RIJEŠITI PROBLEM KOJI SU
SAMI UZROKOVALI?**

Čovjek je tijekom svoje evolucije postao lovac s primarnom svrhom osiguravanja hrane životinjskog podrijetla. U tom je razdoblju čovjek bio integralni dio prirode te je njegov možebitni negativan utjecaj na ekosustav bio zanemariv. Razvojem poljoprivrede i stočarstva značaj lova u pribavljanju hrane postupno se smanjuje. Lov sve više postaje dijelom čovjekove dokolice, vrsta hobija oko kojeg se razvija prava gospodarska djelatnost. Isključivo iz lukrativnih pobuda, osamdesetih godina dvadesetog stoljeća na sjeveru otoka Cresa formira se ogradeno lovište u koje se, zanemarujući potencijalne rizike za otočni ekosustav, unose strane životinjske vrste: divlja svinja, jelen lopatar i muflon. Životinje ubrzo bježe iz lovišta, a zadaću njihova izlova dobivaju lovoovlaštenici. Svrha ovog lova jest iskorjenjivanje stranih vrsta, ali lovциma to nije u interesu jer bi time s otoka nestale atraktivne vrste divljači.

**ALLOCHTHONOUS GAME ON CRES AND LOŠINJ:
CAN HUNTERS SOLVE THE PROBLEM CAUSED BY
THEMSELVES?**

During his evolution, man has become hunter with the primary purpose of securing food of animal origin. In that period, man was an integral part of nature and his potentially negative impact on the ecosystem was negligible. With the development of agriculture and animal breeding, the importance of hunting for food procurement is gradually decreasing. Hunting becomes more and more a part of human leisure, a kind of hobby around which a real economic activity has been developing. In the 1980s, in the northern part of the island of Cres, a fenced hunting ground was formed for purely lucrative motives. While neglecting the potential risks for the island ecosystem, foreign animal species – wild boar, fallow deer and mouflon – were introduced. The animals soon escaped from the hunting ground and the task to hunt them was given to the hunting ground concessionaires. The purpose of this hunt is to eradicate foreign species, but this is not in the hunters' interest, since attractive game species would disappear from the island.

**predstavljanje
recentnih
bioetičkih
izdanja**

**presentation of
recent bioethical
publications**

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja održat će se u ponedjeljak, 20. svibnja 2019., u Malom Lošinju (hotel Aurora, dvorana A), s početkom u 21 sat. Bit će predstavljene sljedeća izdaja:

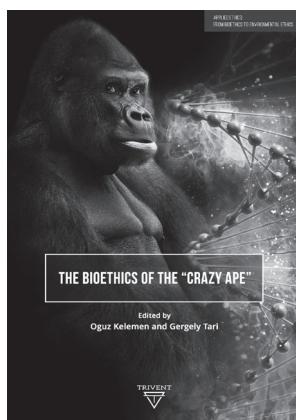
Bernard Špoljarić (ur./ed.):

Bioetika i religija

[*Bioethics and Religion*]

Zagreb: Udrženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2019

Predstavljačica / Presenter: ŠTEFANIJA KOŽIĆ

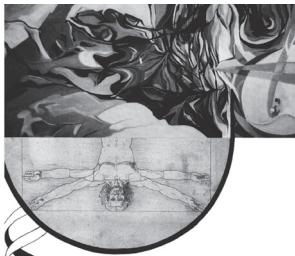
Oguz Kelemen, Gergely Tari (eds./ur.):

The Bioethics of the “Crazy Ape”

[*Bioetika »ludoga majmuna«*]

Budapest: Trivent, 2019

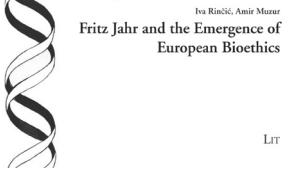
Predstavljač / Presenter: IVICA KELAM

Iva Rinčić, Amir Muzur:

Fritz Jahr and the Emergence of European Bioethics
[*Fritz Jahr i rađanje europske bioetike* (engleski prijevod)]

Zürich: LIT, 2019

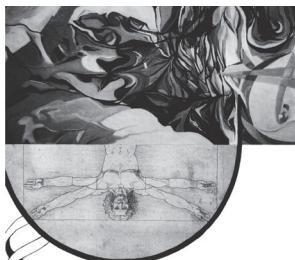

Iva Rinčić, Amir Muzur

Fritz Jahr and the Emergence of European Bioethics

LIT

Predstavljач / Presenter: ROBERT DORIČIĆ

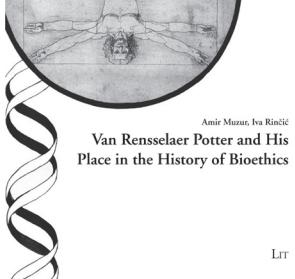

Amir Muzur, Iva Rinčić:

Van Rensselaer Potter and His Place in the History of Bioethics

[*Van Rensselaer Potter i njegovo mjesto u povijesti bioetike* (engleski prijevod)]

Zürich: LIT, 2019

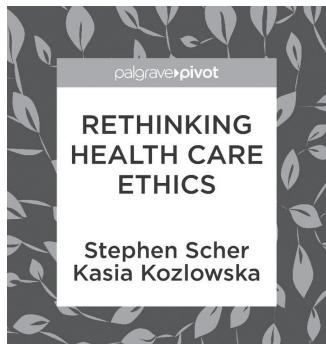

Amir Muzur, Iva Rinčić

Van Rensselaer Potter and His Place in the History of Bioethics

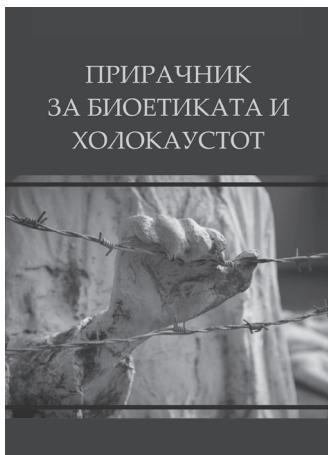
LIT

Predstavljач / Presenter: ROBERT DORIČIĆ

Stephen Scher, Kasia Kozlowska:
Rethinking Health Care Ethics
[Promišljanje etike zdravstvene skrbi]
Singapore: Palgrave Pivot, Springer, 2018

Predstavljач / Presenter: AMIR MUZUR

Теса Челуш, Гефри Брамер, Сузан Бенедикт:
Прирачник за биоетиката и холокаустот
[Tessa Chelouche, Geoffrey Brahmer, Susan Benedict:
Casebook on Bioethics and the Holocaust (Macedonian translation);
Priručnik za bioetiku i holokaust (makedonski prijevod)]
Skopje: Centar za integrativna bioetika pri Filozofski fakultet vo Skopje, Fond na holokaustot na Evreite od Makedonija, 2019

Predstavljач / Presenter: DEJAN DONEV

IVANA GREGURIC

Kibernetička bića u doba znanstvenog humanizma

Prolegomena za kiborgoetiku

Ivana Greguric:

Kibernetička bića u doba znanstvenog humanizma:
prolegomena za kiborgoetiku

[*Cybernetic Beings in the Age of Scientific Humanism:
Prolegomenon for Cyborgoethics*]

Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, Pergamena,
Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku,
2018

HRVOJE JURIĆ

Tekst i kontekst bioetike

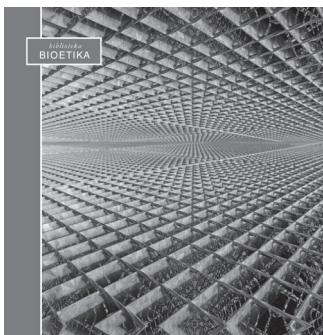
Hrvoje Juric:

Tekst i kontekst bioetike

[*Text and Context of Bioethics*]

Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za
integrativnu bioetiku, 2019

Predstavljajuč / Presenter: JOSIP GUĆ

SLAVKO AMULIĆ

Perspektivizam i pluralizam

Slavko Amulić:

Perspektivizam i pluralizam: prilog zasnivanju pluri-perspektivizma

[*Perspectivism and Pluralism: A Contribution to the Foundation of Pluriperspectivism*]

Zagreb: Pergamena, 2019

ORHAN JAŠIĆ

Bioetički problemi u publikacijama Islamske zajednice u BiH od 1945. do 2012.

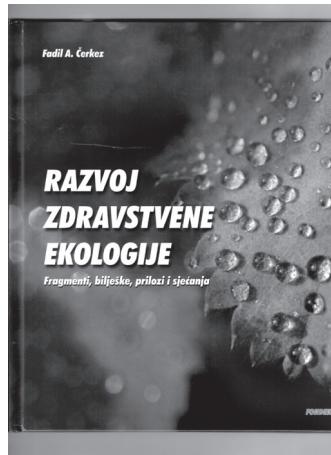
Orhan Jašić:

Bioetički problemi u publikacijama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini od 1945. do 2012.

[*Bioethical Issues in the Publications of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina from 1945 to 2012*]

Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2019

Predstavljač / Presenter: ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

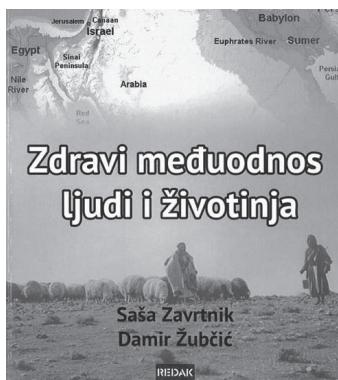
Fadil A. Čerkez:

Razvoj zdravstvene ekologije: fragmenti, bilješke, prilozi i sjećanja

[*Development of Health Ecology: Fragments, Notes, Appendices, and Reminiscences*]

Sarajevo: FONDEKO, 2017

Predstavljajuč / Presenter: ORHAN JAŠIĆ

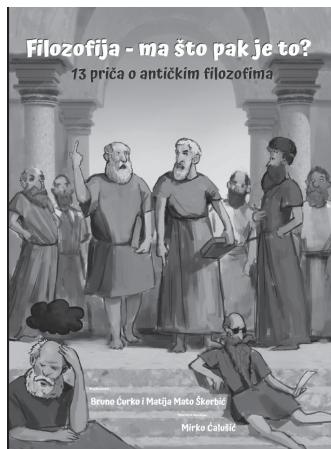
Saša Zavrtnik, Damir Žubčić:

Zdravi međuodnos ljudi i životinja: mudrost starih Hebreja

[*Healthy Relationship between Humans and Animals: The Wisdom of Old Hebrews*]

Split: Redak, 2018

Predstavljajuč / Presenter: TOMISLAV KRZNAR

Bruno Ćurko, Matija Mato Škerbić:

Filozofija – ma što pak je to? 13 priča o antičkim filozofima

[*Philosophy – What the Heck Is This? 13 Stories about Ancient Philosophers*]

Zadar: Udruga za poticanje neformalnog obrazovanja, kritičkog mišljenja i filozofije u praksi *Mala filozofija*, 2019

Predstavljачica / Presenter: IVANA ZAGORAC

bioskop

bioscope

U bogatom i raznolikom programu *Lošinjskih dana bioetike* – uz međunarodni simpozij »Integrativna bioetika i nova epoha« te studentske bioetičke radionice i okrugle stolove o aktualnim i važnim temama – redovno se organiziraju i popratna događanja:

- predstavljanje recentnih bioetičkih publikacija, odnosno knjiga i časopisa,
- »Bioetički café«: događanja u formi panel-diskusije ili javnoga intervjua, kojima se bioetika povezuje s temama i pristupima koji su važni za pluriperspektivnu koncepciju bioetike, ali su u glavnoj struji svjetskih bioetičkih rasprava neopravdano marginalizirani,
- »BioArt«: događanja kojima se bioetička tematika i bioetički teorijski pristup povezuju s umjetničkom refleksijom i praksom, npr. u formi izložaba, performansa i radionica,
- »Bioskop«: izlaganjima i diskusijama popraćeno prikazivanje bioetički relevantnih filmskih materijala, uključujući prije svega dokumentarne iigrane filmove koji su poticajni za promišljanje bioetičkih problema.

U okviru 18. *Lošinjskih dana bioetike*, u utorak, 21. svibnja 2019., u dvorani A hotela Aurora, s početkom u 21 sat, bit će upriličen »Bioskop« s temom »Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika«.

Ovo događanje organiziramo povodom 10. godišnjice smrti velikog norveškog filozofa i utemeljitelja »dubinske ekologije« Arnea Næssa (1912.–2009.) te 30. godišnjice objavljivanja njegova glavnog dubinsko-ekološkog djela *Ekologija, zajednica i stil života (Ecology Community and Lifestyle, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.)*.

Događanje uključuje:

- uvodno izlaganje Hrvoja Jurića (Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu), pod naslovom »Arne Næss, dubinska ekologija i integrativna bioetika«,
- projekciju filma o Arneu Næssu, »Zov planine« (»The Call of the Mountain«, 1997.; autor: Jan van Boeckel; produkcija: ReRun Producties; trajanje: 50 minuta; jezik: engleski).

Arne Dekke Eide Næss rođen je 27. siječnja 1912. u Siemdalhu kraj Osla, a preminuo je 12. siječnja 2009. u Oslu. Smatra ga se najvećim nor-

veškim filozofom svih vremena, kako zbog dugoga i uspješnoga nastavničkog rada na Sveučilištu u Oslu (1939.–1970.), tako i zbog njegovih filozofskih djela (prije svega o logici, filozofiji jezika i filozofiji znanosti, a na tragu logičkog empirizma ili neopozitivizma), kao i zbog angažmana oko ustanovljavanja i razvijanja znanstvene infrastrukture u Norveškoj, uključujući utemeljenje međunarodnog »interdisciplinarnog časopisa za filozofiju« *Inquiry* (1958.). U Norveškoj ga se smatra značajnom ličnošću i zbog njegova društveno-političkog angažmana – prvo u antinacističkom pokretu otpora tijekom Drugog svjetskog rata, a potom i u nastajućem ekološkom pokretu od 1960-ih godina nadalje. No globalno priznanje i svjetsku slavu Næss je stekao ponajviše kao utemeljitelj teorijskog pravca i socijalnog pokreta »dubinske ekologije«, sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Næss je – kao pasionirani planinar i žitelj planinskoga lanca Hallingskarvet (gdje je značajan dio svoga vremena provodio u kolibi Tvergastein, koju je sam u divljini izgradio), ali i inspiriran panteističkom filozofijom Barucha de Spinoze, teorijom i praksom nenasilja Mahatme Gandhija te istočnjačkim religijama i tradicijama mišljenja – formulirao »ekozofiju« koja počiva na principima poštovanja *samorealizacije* prirodnih entiteta i *biocentričke jednakosti*, a u metodološkom smislu na težnji da se pomire naizgled disparatni pristupi prirodnih znanosti, filozofije i religije.

Budući da je, s obzirom na to, Næssova »dubinska ekologija« umnogome sroдna s idejom integrativne bioetike (koja predstavlja konceptualnu osnovicu *Lošinjskih dana bioetike*), lošinjski »Bioskop« posvećujemo Næssu, i to ne samo povodom 10. godišnjice njegove smrti, nego i povodom 30. godišnjice objavlјivanja njegova prekretničkog djela *Ecology, Community and Lifestyle* (1989.), koje predstavlja znatno revidiranu i proširenu verziju norveškoga izdanja *Økologi, samfunn og livsstil* (1976.). Uz navedene obljetnice, može se navesti i to da su prije 35 godina, odnosno 1984., Arne Næss i George Sessions, tijekom boravka u kalifornijskoj Dolini smrti, formulirali »Platformu dubinske ekologije«, svojevrsnu esenciju dubinskoekoloških polazišta i zahtjeva.

Film »Zov planine« o svemu tome govori na interesantan i lijep način, koristeći snimke Hallingskarveta i Tvergasteina te intervjuje s Arneom Næssom i nizom ekoloških teoretičara i aktivista.

In the rich and varied programme of the *Lošinj Days of Bioethics* – along with the international symposium “Integrative Bioethics and New Epoch”, student bioethical workshops, and round tables on current and important topics – there are regularly organised side events as well:

- presentation of recent bioethical publications, i.e. books and journals,
- “Bioethical Café”: events in the form of panel discussions or public interviews, which link bioethics to topics and approaches that are important to the pluriperspective concept of bioethics, but are in mainstream bioethical discussions unjustifiably marginalised,
- “BioArt”: events which link bioethical issues and bioethical theoretical approach to artistic reflection and practice, e.g. in the form of exhibitions, performances, and workshops,
- “Bioscope”: presentations and discussions accompanying the presentation of bioethically relevant film materials, including primarily documentary and feature films that are inspirational for reflection on bioethical problems.

Within the 18th *Lošinj Days of Bioethics*, on Tuesday, May 21, 2019, in the Hall A of the Aurora Hotel, starting at 9:00 p.m., a “Bioscope” with the theme “Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics” will be arranged.

This event is organised on the occasion of the 10th anniversary of the death of great Norwegian philosopher and founder of “deep ecology” Arne Næss (1912–2009) and the 30th anniversary of the publication of his major work in deep ecology titled *Ecology, Community and Lifestyle* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989).

The event includes:

- introductory presentation “Arne Næss, Deep Ecology, and Integrative Bioethics” by Hrvoje Jurić (Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia),
- film projection about Arne Næss, “The Call of the Mountain” (1997; author: Jan van Boeckel; production: ReRun Producties; duration: 50 minutes; language: English).

Arne Dekke Eide Næss was born on 27 January 1912 in Siemdal, near Oslo, and died on 12 January 2009 in Oslo. He is considered to be the

greatest Norwegian philosopher of all time, due to his long and successful teaching work at the University of Oslo (1939–1970) and his philosophical works (primarily on logic, the philosophy of language, and the philosophy of science, on the trail of logical empiricism or neopositivism), as well as due to his engagement in the establishment and development of scientific infrastructure in Norway, including the establishment of the international “interdisciplinary journal for philosophy” *Inquiry* (1958). In Norway, he is considered a significant personality also because of his socio-political engagement – first in the anti-Nazi resistance movement during World War II, and then in the emerging ecological movement since the 1960s onwards. However, Næss gained global recognition and world fame mostly as the founder of the theoretical direction and social movement of “deep ecology”, during the 1970s. As a passionate mountaineer and resident of the Hallingskarvet mountain range (where he spent a considerable part of his time in the Tvergastein hut, which he himself built in the wild), but also inspired by the pantheistic philosophy of Baruch de Spinoza, the theory and practice of non-violence of Mahatma Gandhi, and the Eastern religions and traditions of thought, Næss formulated “ecosophy”, based on the principles of respecting the *self-realisation* of natural entities and *biocentric equality*, and in a methodological sense based on the tendency to reconcile apparently disparate approaches of natural sciences, philosophy, and religion.

Since, according to this, Næss’ “deep ecology” is very much related to the idea of integrative bioethics (which represents the conceptual basis of the *Lošinj Days of Bioethics*), the “Bioscope” in Lošinj is dedicated to Næss, not only on the occasion of the 10th anniversary of his death, but also on the occasion of the 30th anniversary of the publication of his breakthrough work *Ecology, Community and Lifestyle* (1989), which represents a substantially revised and extended version of the Norwegian edition *Økologi, samfunn og livsstil* (1976). Along with the mentioned anniversaries, it can also be stated that 35 years ago, i.e. in 1984, Arne Næss and George Sessions, during their stay in the Death Valley, in California, formulated the “Deep Ecology Platform”, a kind of essence of deep ecological principles and requirements.

The film “The Call of the Mountain” shows all this in an interesting and beautiful way, using the footage of Hallingskarvet and Tvergastein, and interviews with Arne Næss and a number of ecologists and activists.

**adresar
sudionika**

**addresses of the
participants**

**SIMPOZIJ, OKRUGLI STOL,
PREDSTAVLJANJE KNJIGA I BIOSKOP**

**SYMPORIUM, ROUND TABLE,
BOOKS PRESENTATION, AND BIOSCOPE**

Slavko Antolić

Zdravstveno veleučilište Zagreb
Mlinarska cesta 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: slavko.antolic@zvu.hr

Pavo Barišić

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: pavo@ifzg.hr

Mario Bebek

Samoborska cesta 107
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bebekmario1@gmail.com

Vanja Bors

Suhopoljski put 7/1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vanja.bors@gmail.com

Marija Brdarević

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.brdarevic@zvu.hr

Toni Buterin

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: toni.buterin@uniri.hr

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5
P. P. 102
HR–10002 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Patrick Daly
30 Oakwood Ave.
USA–01501 Auburn, MA
United States of America
e-mail: dalypp@bc.edu

Danijela De Michelis Vitturi
Matoševa 2
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: danijela.dmv@gmail.com

Dragana Denić
12. Pešadijski puk 2/31
RS–37000 Kruševac
Serbia
e-mail: denicd21@gmail.com

Dejan Donev
Univerzitet »Sv. Kiril i Metodij« vo
Skopje
Filozofski fakultet
Bul. »Goce Delčev« 9A
MK–1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: donevdejan@fzf.ukim.edu.mk

Robert Dorićić
Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: robert.doricic@uniri.hr

Igor Eterović
Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: igor.eterovic@medri.uniri.hr

Luka Fotak
Ivana Mažuranića 66
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: fotak.luka@gmail.com

Srećko Gajović
Sveučilište u Zagrebu
Medicinski fakultet
Hrvatski institut za istraživanje mozga
Šalata 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: srecko.gajovic@hiim.hr

Lidija Gajski
Vlaška 120
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lidija.gajski2@gmail.com

Ines Galetić Žagar
Integrativni centar mentalnog zdravlja
Izidora Kršnjavoga 6/b
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: inesgaletic@gmail.com

Martina Gavran

Kneza Branimira 20
HR–35252 Sibinj
Croatia
e-mail: martinag.2208@gmail.com

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
51 Dineen Drive
Fredericton, New Brunswick E3B 5G3
Canada
e-mail: mgeorge@stu.ca

Ana Gongola

Dravska ulica 7
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anagongola@gmail.com

Josip Guć

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: jos.guc@gmail.com

Lea Hrvat

Opća bolnica Karlovac
Andrije Štampara 3
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: hrvatlea2606@gmail.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu
bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ljanes@unizg.hr

Antun Japundžić

Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u
Đakovu
Petra Preradovića 17
HR–31400 Đakovo
Croatia
e-mail: antun.japundzic@gmail.com

Orhan Jašić

Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
Dr. Tihomila Markovića 1
BA–75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: orhanjasic@yahoo.com

Hrvoje Juric

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Željko Kaluđerović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đindića 2
RS–21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: zeljko.kaludjerovic@ff.uns.ac.rs

Marina Katinić

Hercegovačka 11
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mkatinic@mioic.hr

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: kelamivica@gmail.com

Katica Knezović

Jagodnjak 17
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: katica.knezović@ufzg.hr

Lidija Knorr

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lidijaknorr@gmail.com

Zoran Kojčić

Cvjetkova 22a
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: zorankojcic@gmail.com

Denis Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske znanosti
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dkos@ffzg.hr

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Katedra za filozofiju i sociologiju
Savská cesta 77
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Stjepo Letunić

Petra Krešimira IV. 34
HR–20000 Dubrovnik
Croatia
e-mail: sletunic@unidu.hr

Miloš Marković

Univerzitet u Beogradu
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja
Blagoja Parovića 156
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: miloscj@gmail.com

Branislava Medić Brkić

Braće Ribnikar 23
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: brankicamedic@gmail.com

Amir Muzur

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: amir.muzur@medri.uniri.hr

Tomislav Nedić

Orahovička 47
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: nedict@gmail.com

Marijana Neuberg

Jurja Križanića 31b
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: mneuberg@unin.hr

Teodora Not

Centar za rehabilitaciju Zagreb
Podružnica Sloboština
Nikole Andrića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tea_not@yahoo.com

Ajnija Omanić

Antuna Hangija 57
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: ajnijaomanic@yahoo.com

Ana Opanković

Klinički centar Srbije
Klinika za psihiatriju
Pasterova 2
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: ana.opankovic@gmail.com

Amer Ovcina

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu
Bolnička 25
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: amerovcina@yahoo.com

Bojana Pavlović

Klinički centar Srbije
Pasterova 2
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: bojana.pavlovic2@gmail.com

Hrvoje Pepelko

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: pepic222@gmail.com

Ivan Perkov

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Sveučilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iperkov@hrstud.hr

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Krunoslav Pintur

Veleučilište u Karlovcu
Trg J. J. Strossmayera 9
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: krunoslav.pintur@vuka.hr

Pavle Piperac

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Katedra humanističkih nauka
Pasterova 2
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: pavle.piperac@med.bg.ac.rs

Božidar Popović

Dore Pejačević 8
HR–31550 Valpovo
Croatia
e-mail: salutogeneza1@gmail.com

Evangelos D. Protopapadakis

National and Kapodistrian University of Athens
School of Philosophy
University Campus
GR–17503 Zografos, Athens
Greece
e-mail: eprotopa@ppp.uoa.gr

Ivanka Radman

Poststrasse 2
CH–8618 Uster/Zürich
Switzerland
e-mail: iradman@sunrise.ch

Tea Radović

Vojvođanska 412b
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: tea.rdvc@gmail.com

Iva Rinčić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: iva.rincic@medri.uniri.hr

Sunčana Roksandić Vidlička

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Trg Republike Hrvatske 14
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: suncana.roksandic@pravo.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Katarina Savić Vujović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za farmakologiju,
kliničku farmakologiju i toksikologiju
Dr Subotića St. 1
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: katarinasavicvujovic@gmail.com

Walter Schweidler

Katholische Universität
Eichstätt-Ingolstadt
Lehrstuhl für Philosophie
Ostenstr. 26
D–85072 Eichstätt
Germany
e-mail: walter.schweidler@ku.de

Marija Selak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

Jiwon Shim

#828, 310 Hall, 84 Heukseok-ro
KR–06974 Dongjak-gu, Seoul
South Korea
e-mail: gldmpkr@gmail.com

Julijano Sokolić

Mije Mirkovića 6
HR–51550 Mali Lošinj
Croatia
e-mail: julijano.sokolic@ri.t-com.hr

Dina Stefanović

Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka
Jove Ilića 165
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: dina.stefanovic_vp@gmail.com

Dina Šimunić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Unska 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dina.simunic@fer.hr

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Sveučilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: matijaskerbic@gmail.com

Ivana Španić

Sveučilište Sjever
Odjel za sestrinstvo
104. brigade 1
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: spanic.ivana@gmail.com

Katarina Špindrić

Nova Kapela 36
HR–10342 Dubrava
Croatia
e-mail: spindrickatarina@gmail.com

Michael Cheng-tek Tai

163–3 Jian-kuo S Rd, Sec 1
TW–40242 Taichung
Taiwan
e-mail: mctaicht@gmail.com;
taimichael@hotmail.com

Velimir Terzić

Opća županijska bolnica Vinkovci
Zvonarska 57
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: velter4@gmail.com

Zorica Terzić-Šupić

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za socijalnu medicinu
Dr Subotića St. 15
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: zorica.terzic-supic@med.bg.ac.rs

Danijela Tiosavljević

Klinički centar Srbije
Klinika za psihiatiju
Pasterova 2
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: tiosavljevic.danijela@gmail.com

Jovana Todorović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za socijalnu medicinu
Dr Subotića St. 15
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: jovana.todorovic@med.bg.ac.rs

Zoran Todorović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za farmakologiju,
kliničku farmakologiju i toksikologiju
Dr Subotića St. 1
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: zoran.todorovic@med.bg.ac.rs

Ugo Toić

Otočna razvojna agencija
Creskog statuta 15
HR-51557 Cres
Croatia
e-mail: ugo@pplr-otokcres.info

Tijana Trako Poljak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ttrako@ffzg.hr

Maja Vejić

Vincenta iz Kastva 8
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vejic.maja.n@gmail.com

Despina Vertzagia

Lamprou Katsoni Str. 33
GR-18344 Moschato, Attica
Greece
e-mail: vertzagiad@ppp.uoa.gr

Gentian Vyshka

Rr. Dibres 371
AL-1000 Tirana
Albania
e-mail: gvyshka@yahoo.com

Klea Vyshka

Jean Monnet University
Département d'études politiques et territoriales
49 rue de la Montat
FR-42100 Saint-Etienne
France
e-mail: klea.vyshka.95@gmail.com

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Šaša Zavrtnik

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: zasada_life@hotmail.com

Predrag Zima

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Stjepana Radića 13
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: pzima@pravos.hr

**Studentska bioetička radionica
UMJETNOST I MORAL**

**Student Bioethics Workshop
ART AND MORALITY**

Marija Barić Đurđević
Čeline 26
HR–21212 Kaštel Sućurac
Croatia
e-mail: marija.baric.durdevic2@gmail.com

Ana Daria Bokan
Kuti 2, Havidić selo
HR–10257 Brezovica
Croatia
e-mail: anadariabokan@gmail.com

Dora Bukovac
Ilica 169
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dorabora8@gmail.com

Teo Čavar
Sv. Duh 31
HR–34000 Požega
Croatia
e-mail: ttteeo@gmail.com

Jan Defrančeski
Kozarčeva 30
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jan161996@gmail.com

Luka Draganić
Lastovska 36
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.draganic95@gmail.com

Tomislav Dretar
Alojzija Stepinca 3
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: tdretar2@gmail.com

Rafael Dubrović
Studentski dom *Stjepan Radić*
Jarunska 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: rafael.dubrovic@gmail.com

Mila Erceg
Studentski dom *Stjepan Radić*
Jarunska 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: erceg.mila11@gmail.com

Jakov Erdeljac
Karlovачka cesta 5
HR–47280 Ozalj
Croatia
e-mail: crgjacob@gmail.com

Marko Ferber
Ulica grada Vukovara 226/H
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marko.ferber@gmail.com

Nikolina Koprivnjak
Hrvoja Macanovića 69
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nkoprivn@ffzg.hr

Damjan Kovač
Sv. Antuna 138
HR–35000 Slavonski Brod
Croatia
e-mail: kovac94@gmail.com

Štefanija Kožić
Globočec 93
HR–49246 Marija Bistrica
Croatia
e-mail: stefanija.kozic1@gmail.com

Buga Kranželić
Siget 16d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: trollbuga@gmail.com

Jana Krstić
Zorana Radosavljevića Čupe 6
RS–18107 Donja Vrežina (Niš)
Serbia
e-mail: janakrstic73@gmail.com

Tena Kuzmanović
Ledenička 21
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: tena.kuzmanovic1@gmail.com

Ivana Majksner
O. Keršovanija 2
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: ivana.majksner@gmail.com

Matej Malčić Pirin
Fausta Vrančića 4
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mmpirin@ffzg.hr

David Martić
Cvjetna 1
HR–10432 Bregana
Croatia
e-mail: davidmartic93@gmail.com

Ana Medic

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: amedic@ffos.hr

Karla Njegrić

Mate Balote 18b
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: karlascuh@gmail.com

Ena Pavičić

Ante Kovačića 35
HR–43000 Bjelovar
Croatia
e-mail: epavic14@student.unizd.hr

Josip Periša

Cavtatска 9
HR–10010 Veliko Polje
Croatia
e-mail: hefest.shield@gmail.com

Kristian Peter

1. Vrtić 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: kristian.peter3@gmail.com

Lovre Petrić

Viktora Vide 9
HR–23000 Zadar
Croatia
e-mail: lpetric96@gmail.com

Dora Piacun

Bukovačka cesta 159
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dora.piacun@gmail.com

Marija Puđak

Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marshmell66@gmail.com

Irena Raguz

Vladimira Ruždjaka 19
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: irena.raguz30@gmail.com

Jelena Rajtmajer

Balokovićeva 13
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jelenaxx77@gmail.com

Magdalena Ričko

Rudnička 1
HR–49282 Konjščina
Croatia
e-mail: magda.ricko@gmail.com

Marko Sičanica

Sjenjak 109
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: markosicanic@gmail.com

Branimir Štivić
Bana Jelačića 74
HR–32221 Cerić
Croatia
e-mail: branimir.stivic@gmail.com

Viktor Sušilović
Ivana Rogića 25
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: viktor.susilovic1998@gmail.com

Ivana Šešlek
I. B. Mažuranić 26
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iseslek@ffzg.hr

Luka Šiško
Keleminka 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lukasisko11@gmail.com

Josip Tišlar
Letinčićeva 66
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zoh1112@gmail.com

Matej Trojačanec
Njegoševa 14
MK–1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: troja_matej@rocketmail.com

Sara Večeralo
Vugrovečka 8
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: sara.vecer@gmail.com

Matija Vigato
Klenovac 10
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: matijavigato@gmail.com

Mihael Vrbanc
Aleja Blaža Jurišića 65
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mihaelvrbanc@gmail.com

Marija Vrdoljak
Dubrava 226
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: m.vrdoljak94@yahoo.com

donatori

donors

**STALNI DONATORI LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
REGULAR DONORS OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**OVOGODIŠNJI DONATORI LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
THIS YEAR'S DONORS OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Union

Jadranka grupa, Mali Lošinj

Lošinjska plovidba – Holding d.d., Mali Lošinj

Pergamena d.o.o., Zagreb

Grafomark d.o.o., Zagreb

Harša, Bregana

Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Zagreb

Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb

Naklada Ceres d.o.o., Zagreb

Verbum d.o.o., Split

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo / Croatian Philosophical Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Tomislav Krznar

UREDNIK / EDITOR

Hrvoje Jurić

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Luka Janeš, Hrvoje Jurić, Lidija Knorr, Luka Perušić, Damir Sekulić,
& Organizacijski tim Studentske bioetičke radionice
(Organisation Team of the Student Bioethics Workshop)

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Bernardić studio, Zagreb

SLIKA NA NASLOVNICI / COVER ILLUSTRATION

Brončani kip antičkog atlete Apoksiomena (iz 4. st. pr. Kr.),
pronaden 1999. godine u lošinjskom akvatoriju

(Fotodokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda, snimio: Vid Barac)

Bronze statue of the ancient Greek athlete Apoxyomenos (4th century B.C.),
found in 1999 in the seascape of Lošinj

(Photo-documentation of the Croatian Conservation Institute, photograph by Vid Barac)

PRIJELOM TEKSTA / LAYOUT

Stjepan Ocvirk, Zagreb

TISAK / PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

500